

ISSN 1563-0285; eISSN 2618-1215

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТИ

ХАБАРШЫ

Халықаралық қатынастар және халықаралық құқық сериясы

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ

ВЕСТНИК

Серия международные отношения и международное право

AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

INTERNATIONAL RELATIONS AND INTERNATIONAL LAW JOURNAL

№4 (92)

Алматы
«Қазақ университеті»
2020

KazNU Science · КазҰУ Ғылымы · Наука КазНУ

ХАБАРШЫ

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ СЕРИЯСЫ №4 (92) желтоқсан

04.05.2017 ж. Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникация министрлігінде тіркелген

Күйлік № 16503-Ж

Журнал жылына 4 рет жарыққа шығады
(наурыз, маусым, қыркүйек, желтоқсан)

ЖАУАПТЫ ХАТШЫ:

Жекенов Д.К., PhD-доктор (Қазақстан)
Телефон: +7 701 830 7457
E-mail: Duman.Zhekenov@kaznu.kz

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Айдарбаев С.Ж., з.ғ.д., профессор – ғылыми редактор (Қазақстан)
Губайдуллина М.Ш., т.ғ.д., профессор – ғылыми редактордың орынбасары (Қазақстан)
Кукеева Ф.Т., т.ғ.д., профессор (Қазақстан)
Сайрамбаева Ж.Т., з.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Елемесов Р.Е., э.ғ.д., профессор (Қазақстан)
Ауган М.Ә., т.ғ.д., профессор (Қазақстан)
Сейдикенова А.С., филол.ғ.к. (Қазақстан)
Омиржанов Е.Т., з.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Кулбхушан Варику (Kulbhushan Variku), профессор (Үндістан)
Грегори Глиссен (Gregory Gleason), Ph.D., профессор (АҚШ)

Аджай Кумар Патнайк (Ajay Kumar Patnaik), саяс.ғ.д.,
профессор (Үндістан)
Торстен Бонаккер (Thorsten Bonacker), саяс.ғ.д.,
профессор (Германия)
Пьер Шабаль (Pierre Chabal), саяс.ғ.д., профессор (Франция)
Курылев К.П., т.ғ.д., профессор (Ресей)
Абдегалил Аккар (Abdeljalil Akkari), профессор (Швейцария)
Россана Валерия Ре-Соуза е Сильва (Rossana Valeria De Souze e Silva), PhD, профессор (Бразилия)
Себ Берни (Sebe Berny Christophe Hubert), Ph.D.,
профессор (Ұлыбритания)

ТЕХНИКАЛЫҚ ХАТШЫ:

Исабеков Р. (Қазақстан)

Халықаралық қатынастар және халықаралық құқық сериясында қазіргі кездегі халықаралық қатынастар мәселелері, алемдік интеграциялық үдерістер, халықаралық қауіпсіздік мәселелері, халықаралық қатынастар және сыртқы саясат тарихы, халықаралық құқықтың өзекті мәселелері, мемлекетшілік құқық, халықаралық экономикалық қатынастар бағыттары бойынша мәкалалар жарияланады.

Министерство образования и науки
Республики Казахстан
Официальный интернет-ресурс
Комитета по контролю в сфере
образования и науки

JOURNALS
MASTER LIST

РОССИЙСКИЙ ИНДЕКС
НАУЧНОГО ЦИТИРОВАНИЯ
Science Index

Жоба менеджері

Гульмира Шаккозова
Телефон: +7 747 125 6790
E-mail: Gulmira.Shakkozova@kaznu.kz

Редакторлары:

Гульмира Бекбердиева
Агила Ҳасанқызы

Компьютерде беттеген

Айғұл Алдашева

ИБ № 14087

Пішімі 60x84 1/8. Көлемі 8,3 б.т. Тапсырыс №15718.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.
«Қазақ университеті» баспа үйінің баспаханасында
басылды.

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2020

1-бөлім

**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР МЕН
ЖАҢАНДАНУДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРИ**

Section 1

**QUESTIONS OF INTERNATIONAL
RELATIONS AND GLOBALIZATION**

Раздел 1

**ВОПРОСЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ
ОТНОШЕНИЙ И ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

A. Palkova¹, K. Bukovskis¹, M. Shamilov^{2*}

¹Riga Stradins University, Latvia, Riga

²Latvian Institute of International Affairs, Latvia, Riga

*e-mail: shamilov91@gmail.com

PUBLIC DIPLOMACY OF JAPAN IN CENTRAL ASIA: THE EXAMPLES OF UZBEKISTAN AND KAZAKHSTAN

This study focuses on the role of public diplomacy in shaping and implementing Japan's foreign policy in Central Asia. Based on elements of cultural empathy, Japan creates an attractive image in Central Asia through the active use of public diplomacy resources and official development assistance. The central issue is that Japan uses public diplomacy in Central Asia more actively than is officially indicated.

The dynamics of the development of foreign policy relations between Japan and Central Asia (CA) is examined by analyzing the examples of Kazakhstan and Uzbekistan, focusing on common areas of cooperation and manifestations of public diplomacy in the two countries. Qualitative research methods are used in work, including analysis of the content of documents and interviews. Both in the documents and responses in the interviews, in line with a constructivist approach to international relations, evidence was sought on how Japan identifies and promotes itself with the CA region and the countries concerned, and on the use of public diplomacy as a social power tool respectively.

It was concluded that Japan has several areas of interest in Uzbekistan and Kazakhstan, including cooperation in the fields of education, economic development in the region, political reforms, and energy resources. Following Japan's new initiative in 2015, the countries of Central Asia and Japan have established diplomatic ties and partnerships that continue to grow. Even though the analyzed documents seem to show that Japan's interest in CA is low, the existence of implemented projects proves the opposite.

Key words: Central Asia, Kazakhstan, Uzbekistan, Japan, public diplomacy.

А. Палькова¹, К. Буковскис¹, М. Шамилов^{2*}

¹Рига Стадинс университеті, Латвия, Рига к.

²Латвия Халықаралық қатынастар институты, Латвия, Рига к.

*e-mail: shamilov91@gmail.com

Орталық Азиядағы Жапонияның жария дипломатиясы: Өзбекстан мен Қазақстан мысалдары

Бұл зерттеуде Орталық Азиядағы Жапонияның сыртқы саясатын қалыптастыру мен жүзеге асыруданың жария дипломатияның рөліне баса назар аударылады. Мәдени жанашырлық элементтерін негізге ала отырып, Жапония жария дипломатия ресурстарын белсенді пайдалану және даму мақсатындағы ресми көмек (ДРК) арқылы Орталық Азияда тартымды имидж қалыптастырады. Негізгі проблема – Жапония Орталық Азиядағы жария дипломатияны ресми көрсетілгеннен ғері белсенді қолданатындығында.

Жапония мен Орталық Азия (OA) арасындағы сыртқы саяси қатынастардың даму серпіні ынтымақтастықтың жалпы бағыттары мен екі елдегі жария дипломатия көріністеріне назар аудара отырып, Қазақстан мен Өзбекстанның мысалдарында зерттеледі. Жұмыста сапалы зерттеу әдістері, соның ішінде құжаттар мен сұхбаттардың мазмұнын талдау қолданылады. Құжаттарда да, сұхбатқа жауаптарда да, халықаралық қатынастарға конструктивистік көзқарасқа сәйкес, Жапонияның OA аймағында және тиісті елдерде өзін қалай анықтайтындығы және алға жылжытатындығы, сондай-ақ, жария дипломатияны сәйкесінше қоғамдық құш құралы ретінде пайдалану туралы дәлелдер сұралды.

Авторлар Жапонияның Өзбекстан мен Қазақстанда, соның ішінде білім беру, аймақтағы экономикалық даму, саяси реформалар және энергетикалық ресурстар саласындағы ынтымақтастықтың қоса алғанда бірнеше мұдделері бар деген қорытындыға келді. Жапонияның 2015 жылғы жаңа бастамасына сүйене отырып, Орталық Азия елдері мен Жапония өсір келе жатқан дипломатиялық қатынастармен серіктестік қатынастар орнатты. Талданған құжаттар Жапонияның Орталық Азияға деген қызығушылығы жоғары емес екенін көрсеткендей болғанымен, іске асырылған жобалардың болуы көрін күеландырады.

Түйін сөздер: Орта Азия, Қазақстан, Өзбекстан, Жапония, қоғамдық дипломатия.

А. Палькова¹, К. Буковскис¹, М. Шамилов^{1*}

¹Рижский университет Стадия, Латвия, г. Рига

²Латвийский институт международных отношений, Латвия, г. Рига

*e-mail: shamilov91@gmail.com

Публичная дипломатия Японии в Центральной Азии на примере Узбекистана и Казахстана

В данном исследовании основное внимание уделяется роли публичной дипломатии в формировании и реализации внешней политики Японии в Центральной Азии. Основываясь на элементах культурного сопереживания, Япония создает привлекательный имидж в Центральной Азии посредством активного использования ресурсов общественной дипломатии и официальной помощи в целях развития (ОПР). Ключевая проблема заключается в том, что Япония использует публичную дипломатию в Центральной Азии более активно, чем это официально указано.

Динамика развития внешнеполитических отношений между Японией и Центральной Азией (ЦА) исследуется на примерах Казахстана и Узбекистана с акцентом на общие направления сотрудничества и проявления публичной дипломатии в двух странах. В работе используются качественные методы исследования, включая анализ содержания документов и интервью. Как в документах, так и в ответах на интервью, в соответствии с конструктивистским подходом к международным отношениям, были запрошены доказательства того, как Япония идентифицирует и продвигает себя в регионе ЦА и соответствующих странах, а также об использовании публичной дипломатии в качестве инструмента общественной силы, соответственно.

Авторы пришли к выводу, что у Японии есть несколько областей интересов в Узбекистане и Казахстане, включая сотрудничество в области образования, экономического развития в регионе, политических реформ и энергетических ресурсов. Следуя новой инициативе Японии 2015 года, страны Центральной Азии и Япония установили дипломатические отношения и партнерские отношения, которые продолжают расти. Несмотря на то, что проанализированные документы показывают, что интерес Японии к ЦА невысок, наличие реализованных проектов свидетельствует об обратном.

Ключевые слова: Центральная Азия, Казахстан, Узбекистан, Япония, публичная дипломатия.

Introduction

Following the collapse of the USSR and the formation of new countries in the post-Soviet area, Japan quickly turned its attention to the Central Asian (CA) countries to obtain a stable place in the region and of gaining sympathies with both the leadership and the population of these countries. The need to develop relations with the new Central Asian Republics was explained by their geopolitical importance, their proximity to Russia, to the People's Republic of China and the Middle Eastern countries. However, due to concerns about the expansion of China's presence in Central Asia, especially after Beijing launched the "One Belt One Way" initiative, Japan started more actively using public diplomacy as an instrument in the CA region.

According to the former Foreign Minister of Japan, Yoriko Kawaguchi: "Japan is a natural Central Asian partner because it is a country that does not use military force, a country with no political, territorial, and other potential sources of conflict with Central Asian countries. It has only efforts to promote their own-initiative development and regional cooperation as a condition for such development." (Ministry of Foreign Affairs of Japan,

2004). This highlights how Japan understands itself and its foreign-political identity vis-à-vis the Central Asian region, how the country is positioning itself. This approach and understanding are at the heart of the dialogue initiatives in Central Asia and Japan, where the main role is devoted to the paradigm of the new public diplomacy, which began to appear in 2004, while the second boom has been accompanied by the foreign policy priorities of Shinzo Abe since 2015.

Many studies have been published in recent years, addressing the foreign policy of the various Asian countries. These studies focus mainly on Asian countries and areas that historically were focused heavily on China, Japan, and South Korea in East Asia. However, only a few studies go beyond the areas traditionally covered. Japan's policy in Central Asia remains a relatively poorly studied aspect, which is due to the fact that Japan's policy history in the region is not rich in significant events and surprising initiatives. Today, the related works, which are mainly studies, are already dedicated to more specific topics, such as Japan's interest in the Central Asian region or its ongoing diplomacy to the region (Len, 2008; Kawato, 2008; Heng, 2010). Therefore, the intention of this article is to

research if Japan uses public diplomacy in Central Asia more actively than is officially defined. Public diplomacy in the framework of work is understood as national cultural and educational undertakings and statements aimed at projecting this country's role as an important partner for cooperation.

Researching Japan in Central Asia

The paper utilizes the theoretical approach of the social constructivism of international relations, and articles of the most renown authors, including Alexander Wendt (Wendt, 1992) and the interpretation of books (Wendt, 1999), and Nicholas Onuf (Onuf, 1989), John Ruggie (Ruggie, 1998), and Jeffrey T. Checkel (Checkel, 1999) expressed. The central premise that power in international relations does not mean as much the capacity for physical coercion, as the ability to build social structures that enable the desired depictions of the international environment to be strengthened and objectively determined, thereby affecting other identities, motivations, and behavior. The interests of political actors are based not so much on calculating rational decisions, but on relationships, ideas, and behavioral norms stemming from interactions with the community they are in. Within the approach of social constructivists, national culture, national values, and foreign policy activities are regarded as resources for public diplomacy as long as the latter does not contradict these values.

But in order to clarify the link between the constructiveness theory and public diplomacy, Peter van Ham's concept of social power (Van Ham, 2010, 136-138) was used in the context of the social constructivism theory, where other actors are influenced by non-violent means when creating their image and identity. The successful use of the concept of social power makes it possible to bridge a link between social constructivism and empirically to assess Japanese behavior and motivations in Central Asia and, in particular, relations with the two countries under consideration. The correlation between Japan's efforts to view the Central Asia region as a single entity and the two selected countries – Kazakhstan and Uzbekistan, to be analyzed for this work is based on the fact that Japan has the longest-standing dialogue and diplomatic history from all Central Asian countries. Therefore, the most extensive material is available. Moreover, as further analysis will demonstrate, Japan sees all five Central Asian countries as a single region and attributes them a common approach.

The article will look at Japan's public diplomacy, using Japan's foreign policy priorities for the period 2015-2019, the official development assistance (ODA) reports, the bilateral agreements between Japan and each country, as well as interviews conducted for this research. This will make it possible to identify how Japan sees and justifies its interaction with the countries in question and the Central Asian region as a whole. Finally, the analysis in the article will lead to the conclusion of Japan's definition of its role and the exercise of social power through public diplomacy to play a role and position itself in the Central Asian region. This also allows the identification of the extent to which Japan uses public diplomacy directly in Central Asia and how much it is reflected in national documents.

The empirical research of this work is based on qualitative study methods: document analysis and semi-structured interviews. Foreign policy documents and interviews allow revealing Japan's foreign policy identity and the use of public diplomacy as a social power in relations with Central Asian countries. Work will be based on the accounts of the Japanese Foundation for 2015-2018, the Japan Foreign Affairs Institute strategies for 2015-2019 or the Japan Blue Paper reports (2015-2019), the reports on Japan's external relations with Central Asia 2016, the Japan Official Development Assistance Reports and the Japan-Uzbekistan Cooperation Agreements/Japan-Kazakhstan Cooperation Agreements contracts.

In addition, seven semi-structured interviews were conducted with four representatives of Japan's foreign policy: Japan's Extraordinary and Authorized Ambassador to Uzbekistan, Tatushiko Kasai, Japan's Extraordinary and Authorized Ambassador in Kazakhstan, Yasuhiro Kawaguchi, Japanese Extraordinary and Authorized Ambassador to Latvia, Kyoko Kuwahara, Communications Director of the Japan Institute for International Relations, as well as with Kudratov Laziz Shavkatovich, First Deputy Minister of the Ministry of Investments and Foreign Trade of the Republic of Uzbekistan. Two expert interviews complemented interviews with officials in Kazakhstan.

Central Asia as region of interest for Japan

Japan's policy on Central Asia began with the help of Japan's ODA for five Central Asian countries in 1993, where it was initially \$2.57 million, but already in 2008, it reached \$108.48 million (Nazarmuhamedov, 2018, 170-171). The first official

Japanese strategy for Central Asia emerged in 1997 under the management of Ryutaro Hashimoto, who proposed the launch of the so-called “Eurasia Diplomacy”. The current phase of Japan’s Central Asia engagement started in 2004 when the Central Asia-Japan dialogue started developing. That same year, Central Asia and the Caucasus Division was established at Japan’s Ministry of Foreign Affairs.

At the current stage, Japan interacts with Central Asia Republics at three levels: diplomatic/political communications; trade and investment; Development Assistance (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2019). Current trade trends, investments, and Japan’s ODA assistance to Central Asian countries reveal that the region has not yet reached a major role in shaping Japan’s foreign policy, but this does not prevent Japan from pursuing public diplomacy in the region. The region’s two largest, most populous and resource-rich countries – Kazakhstan and Uzbekistan – make up the majority of Japan’s direct investment and ODA in Central Asia. Interestingly, judging by figures from the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Uzbekistan in 2018, Japan’s ODA in Uzbekistan was higher than reported by the Ministry of Foreign Affairs of Japan.

Japan’s new strategic direction continued to be developed by Junichiro Koizumi, together with the foreign minister, Yoriko Kawaguchi, and Taro Aso, during their visit to Central Asia in 2004. Based on the “Eurasia Diplomacy Initiative,” the current program “Central Asia + Japan” initiative was developed. In addition, the dialogue has played a unique historical role as a prototype for Central Asian dialogue platforms with the Republic of Korea, the European Union, and other international partners (Dissyukov, 2019, 2). Namely, the dialogue operates as know-how for Central Asian diplomatic action (see, Starr, 2017).

Former Minister of Foreign Affairs Taro Aso often highlighted the importance of modern culture as exploiting the potential of diplomatic resources: “We live in an era when public opinion formed by ordinary people has a big impact on public diplomacy” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2006). Despite Japan trying to position itself as a friendly country without selfish goals since activating its public diplomacy, the link of public diplomacy to Japan’s economic interests in the region is clear. Japan is attracted by natural resources, which, according to Japan itself, was not the main priority in shaping policy in the region. Tokyo is interested in importing uranium and rare-earth metals. Japanese companies are engaged in developing oil, gas, and

uranium deposits and operate in sectors such as the chemical industry, construction industry, and light-industry mechanical engineering. By highlighting economic development, Japan decided to reach a new level of foreign policy, thus creating one of the areas of cooperation between the countries of Japan and Central Asia (Kasai, 2020).

Japan does not have an ambitious regional policy; instead, Japan prefers to strengthen bilateral relations, particularly in the fields of transport, industry, and energy, by concluding specific agreements and promoting concrete projects. In this respect, Japan’s policies and investments in Central Asia will ultimately contribute to the development of the region and balance the growing role of other players, such as China, and giving the CA countries an alternative cooperation partner. Japan supports Central Asia with an “open, stable, and self-sustaining development” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2011). The three pillars of Japan’s diplomacy in Central Asia are the permanent strengthening of bilateral relations, promoting regional cooperation and investment in common regional affairs through the “Central Asia plus Japan” dialogue, and global cooperation. On the other hand, Japan’s foreign policy course in Central Asia consists of three main components: political dialogue to deepen trust and understanding, economic cooperation, and cooperation in the development of natural resources, reaching peace in a region with nuclear proliferation, democratization, and stabilization.

In addition to its diplomatic and political efforts, Japan provides assistance to Central Asian countries under the global aid programme. According to this, Japan’s support for Central Asia following the new foreign policy by Shinzo Abe since 2018, shows Japan’s efforts to contribute to regional development and to strengthen economic relations between Central Asian countries and Japan. In this respect, it is important to analyze the latest trends. For example, the Prime Minister of Japan visited the Central Asian countries in 2015, resulting in the signing of several contracts for energy and infrastructure jobs worth around \$45 billion after his visit. (Taldybayeva, 2016)

In 2004 the Japanese Government put forward a “Central Asia + Japan” initiative aimed at strengthening political influence and economic expansion in order to take a leading position in energy development and trade relations. By combining work with youth and dialogue with government representatives, Tokyo is strengthening public diplomacy in the region. The format applies to all CA countries and includes all elements of public

diplomacy that are public relations abroad, peace-keeping efforts, cultural exchanges, people-to-people exchanges, sub-categorization cooperation with international cultural organizations, assistance for cultural grants and support of ODA. The opening of the Central Asia-Japan Dialogue in 2004 contributed to the development of a common approach to cultural interaction with countries in the region. Firstly, cultural and humanitarian exchanges are allocated in an independent direction. Secondly, in 2004, Foreign Minister Kawaguchi, for instance, announced that Japan plans to host 1,000 interns from Central Asia (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2004) within 3 years.

Through education programs, Tokyo is cooperating with young people from Central Asia and building a new generation of political and business elites familiar with Japan and willing to cooperate. Another justification for the fact that the Central Asia-plus Japan dialogue is part of the public diplomacy measures is explained by the fact that, in the framework of this dialogue, Japan chaired meetings of foreign ministers 5 times and meetings of senior officials 11 times. Secondly, “Central Asia + Japan” dialogue is one of the most known and successful instruments of positioning Japan’s image, mostly because it shaped Japan’s foreign policy until S. Abe changed its foreign policy priorities.

Japanese Public Diplomacy in Uzbekistan and Kazakhstan

The question, how Japan uses its public diplomacy in the region and particularly in Kazakhstan and Uzbekistan, is still to be investigated in this chapter. In the relation between Japan and Uzbekistan and Kazakhstan, historical and cultural links highlighted by the leaders of all three countries can be identified. There are multiple paths of engagement, besides traditional economic and political communication aimed at building Japan’s image in the CA region. Therefore, inspired by the “Diplomatic Bluebooks” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2015; 2016; 2017; 2018; 2019), Japan’s public diplomacy towards Uzbekistan and Kazakhstan can be broken down to five key categories that correspond to forms of public diplomacy: official visits and forums, exchanges of post-war experiences, cultural exchange, people-to-people relations, and the ODA. Findings on each of these are further summarized.

The first activity Japan uses in the framework of public diplomacy in Uzbekistan and Kazakhstan are *official visits and forums*. During the visits,

dissemination of information on Japan, public speeches, and statements, as well as articles in local media, are widely used for publicity purposes. Looking at the measures taken by Japan, it can be seen that, first of all, public diplomacy is being promoted through high-level summits: “Over the last 30 years, there has been a very good relationship between Japan and Uzbekistan. They have been formed good because we have built a base – by sharing visits at the highest level, we pay attention and demonstrate the importance of the relationship (Fujiyama, 2020). According to him, the visits made, for instance, Japan-Kazakhstan relations a strategic partnership (Fujiyama, 2020).

It should be noted that, on the Uzbek side, it is also confirmed that these activities are capable of developing a more high-quality and mutually binding dialogue: “Uzbekistan has always tried to maximize its interest in the strategic level of bilateral relations by engaging in summits.” (Shavkatovich, 2020). This is based on the fact that public relations between Japan and Uzbekistan allow for the creation of a basis for the implementation and development of strategically important common projects for infrastructure and the social environment. It should be noted that it is also approved on the part of Kazakhstan, as summits are one of the tools and tools for developing a more qualitative and mutually binding dialogue.

Official visits take place, of course, in both directions, on his part, the Republic of Uzbekistan’s first president, Islam Karimov, visited Japan more than three times. The organization of such measures on the Japanese and Uzbek side shows not only the interest of official countries that exist between countries but also has a positive impact on public thought, creating a positive image for the country. It is clear that Japan’s public diplomacy aims to increase its presence and to increase the number of supporters in the region, which is why Japan is organizing events, cultural exchanges, and people exchanges (Kuwahara, 2020).

As a third point of this kind, the fact is that the popularity of forums organized by Japan and interparliamentary links between countries is increasing in recent years. A good example of this is the fact that the Parliamentary Friendship League of Japan with Uzbekistan operates in the Japanese Parliament, which organizes forums for strengthening bilateral relations and promoting new strategies and projects: “Interparliamentary relations are evolving, once using these forums and one of the most notable examples is the Tokyo Interparliamentary Forum in 2010” (Shavkatovich,

2020). Diplomats emphasize also that Shavkat Mirziyoyev's official visit to Japan served as a good indicator for strengthening and further developing relations between the two countries, including in the humanitarian field (Kawaguchi, 2020). Moreover, the interviewed diplomat explained that the welfare of Uzbekistan is not only a task of the country alone, but it is also important for the whole world: "In Uzbekistan, almost everyone speaks several languages. Uzbekistan is a multi-nation nation, nationality, and culture, so Uzbekistan can be seen as a gem with its many facets, and that is exactly what the modern world needs today." (Kawaguchi, 2020). The examples listed above show that Japan's use of official visits instruments readily forms and implements public diplomacy in the region, positioning itself as a responsible and friendly country for Uzbekistan and Kazakhstan. This leads to the conclusion that Japan understands how it can shape its image in the CA and build on established relationships.

The second form of public diplomacy, demonstrating the expression of Japan's public role, involves *exchanges of post-war experiences of Japan*. It is not only about conventional peacekeeping and peace-promoting, but also regarding the tragic moments in the history of countries. As a common element in relations between Japan and Kazakhstan are "sad experiences in the use of nuclear weapons" and therefore they cooperate as permanent members of the UN Security Council and co-chair of the conference to facilitate the entry into force of the Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty, as well as support nuclear disarmament and non-proliferation in the international arena (Kasai, 2020). In addition, Japan organized an exhibition in Kazakhstan for the commemoration of Hiroshima and Nagasaki, which was presented in Almaty and Semey in 2014 and 2016 and dedicated to the victims of the 1945 atomic bombs. It featured photographs showing tragic consequences in two cities, video chronicles, documentaries about the devastation caused by atomic disasters and bombings, surviving diaries, "Hibakusha Voice" with eyewitness stories about Hiroshima explosions and paper cranes that are Japan's symbol of healing. In addition, it can be pointed out that Kazakhstan is also concerned about shared ideas and the same position as Japan: "Japan is seeking to maintain regional stability through the UN, while Kazakhstan supports this because it is also interested in the entry into force of the nuclear test ban agreement" (Ibrajeva, 2020).

In October 2015, Prime Minister Abe visited five Central Asian countries emphasizing that "Japan is

positioning itself as a good friend for CA countries." (Abe, 2017). It should be noted that in 2019 Japan's presentation of public diplomacy still included the "friend terminology" and emphasis on historical ties with the CA region: "The stories of friendship between Japanese prisoners of war and local residents have a profound impact on many Japanese people. Similarly, the views of the Kazakh and Uzbek people in Japan are positive partly because of this historical aspect." (Kawaguchi, 2020).

The third element in Japan's realized public diplomacy in Uzbekistan is *cultural exchange*. It is implemented through international exchanges, such as sending Japanese education professionals abroad, training language teachers and students, as well as donations and the development of new Japanese language teaching materials and organizing Japanese language competitions: "Two main things that Japan prioritizes in its public diplomacy and has been developed in various events are cultural and human exchange" (Kuwahara, 2020). Mostly, though, if analyzing Japan's cultural exchange, it can be attributed to Japanese government support for research abroad related to Japanese politics, economics, society, and culture, which can also be released as a separate sub-category. For example, "Over 1700 Uzbek learn the Japanese language in Uzbekistan. And there's a tendency in Japan to increase the number of tourists in your countries." (Fujiyama, 2020). Cultural exchange and human exchange are interrelated areas within Japan's public diplomacy, so they often cannot be separated from one another, but it can be seen clearly that these two forms of Japanese public diplomacy remain a priority in their guidelines, as has been shown by interviews with Japanese ambassadors. The same tactics and approaches are also used in Kazakhstan. Promoting cultural elements with a view to becoming familiar with the beauty and attractiveness of Japanese culture is among the central elements. In this respect, the main hub of Kazakhstan, the human resources development centre for Kazakhstan and Japan, opened in 2000.

The fourth form of Japanese public diplomacy involves *people-to-people relations*. For instance, Japan recruited 9668 trainees from the Central Asian countries, particularly from Kazakhstan, and seconded 2587 specialists between 1992 and 2017. (Kishida, 2017). Cultural exchanges and students from Central Asia, who have obtained a master's degree in Japanese universities with Japanese support, now hold leadership positions in government and business, including ministers and vice-prime ministers, and play an important role in

building a new state (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2015). In parallel with the importance of the positive image of Japan among Kazakh and Uzbek decision-makers and professionals, Japan is also investing in the general population of CA countries. In February 2019, the Japanese Ministry of Foreign Affairs conducted a survey on attitude towards Japan in four countries: Uzbekistan, Kazakhstan, the Kyrgyz Republic, and Tajikistan. 22% of respondents described relations with Japan as “very friendly” and 42% as “somewhat friendly.” 17% responded that Japan is “a very loyal friend of their country,” 44% – “a little trusted.” In addition, 79% of respondents have welcomed Japan’s activities since 2004 in the Central Asian countries in the framework of the “Central Asia + Japan Dialogue,” saying that they contribute to the development of regional cooperation” (Kawaguchi, 2020). In the case of CA countries, Uzbekistan and Kazakhstan, they see “friends” in Japan and the relationship as friendly, leading to the conclusion that Japan’s public diplomacy is successful in helping to construct Japan’s image in the CA countries.

Finally, an important way to explain how Japan implements its public diplomacy is *ODA*. It should be mentioned that the responsible body is the Japan International Cooperation Agency (JICA) and Japanese ODA to CA means 1) preferential loans, 2) free assistance or grants, 3) technical assistance providing for the transmission of experts, the preparation of feasibility studies, the carrying out of studies, in-depth training centers in Japan. ODA related projects in both observed countries have become important as they provide for the modernization of many spheres, as well as cooperation in the medical, educational, cultural and cultural fields.

This is also one of the main ways how Japan is linked to Uzbekistan and Kazakhstan: “In Uzbekistan, Japan was mainly associated with JICA, and Japan is also interested in taking initiatives in one way or another through JICA. (...) Over the last four years, more than 130 projects worth more than 82 million dollars have been implemented in terms of infrastructure and for public interest projects” (Shavkatovich, 2020). This makes it possible to explain that Japan sees itself in the region as a favorable country for cooperation, it justifies its interaction in Uzbekistan and the Central Asian region through the use of public diplomacy, through the implementation of the main forms of public diplomacy for Uzbekistan: public relations, cultural and human exchange and the ODA. In Kazakhstan, on the other hand, the Japanese government

provided free financial assistance of about \$65.4 million, as well as technical assistance of \$67.8 million (Baudarbek-Kozhatayev, 2016). In addition, there are 74 branches and representative offices in Kazakhstan, with Japan participating in areas such as oil, gas, petrochemical, metallurgy, finance, mining, car wholesale, telecommunications, wholesale of equipment, forestry, logistics, medicine, and agriculture.

Conclusion/Implications/Recommendations

Since the end of the 20th century, cooperation between the countries of Central Asia and Japan has grown steadily, as evidenced by the level of official contacts. It can be concluded that Japan positions its role in relations with Central Asian countries through a “friendship” terminology, which it forms through public diplomacy, i.e., social power, if referencing the social constructivist theoretical approach. There are five forms of expression for Japanese public diplomacy, which it directs to different regions and countries, including the CA. The key message from Japan’s ongoing public diplomacy on CA is that Japan is trying to position itself as a “friend” in relations with Uzbekistan and Kazakhstan, and thus also the CA region. At the same time, Japan is trying not to highlight its activities. Hence, Japan can be defined as a kind of “dark horse” that implements politics and forms dialogues, but at the same time, it is not formally expressed in the documents and the absence of its role and interest.

The fact that the presence of Japanese public diplomacy in Central Asia, and in particular Kazakhstan and Uzbekistan, is greater than stated in official documents, shows a number of observations. Firstly, Japan has a number of areas of interest in Uzbekistan and Kazakhstan, including cooperation in the field of education, economic development in the region, political reforms, and energy resources, but it is mentioned in its official documents and highlighted very marginally. On the other hand, following the Uzbek and Kazakhstan’s action plans as well as the representatives of the foreign political community, it can be concluded that Uzbekistan and Kazakhstan are priorities for Japan. Secondly, as part of the work, it was concluded that Japan is positioning its role in relations with CA through the “friend” model it forms through public diplomacy and social power. By analyzing the resulting interviews, Japan is positioning itself as a “friend” and preferring to remain a defining friend rather than a partner.

Thirdly, Japan’s historical and cultural differences did not become an obstacle to the

adaptation and development of the concept of social power and public diplomacy in the Central Asian states. Today, politicians view the mechanisms of public diplomacy to a foreign audience as an important means of gaining leadership in world politics, economics, and culture. In addition, methods of using national traditions enriched public diplomacy that enables Japan to make significant progress in this area. At the same time, Japan, in its public diplomacy, places an important role in the implementation of economic cooperation programmes, thereby supplementing the classical understanding of this concept.

Looking at the data as a whole, it can be concluded that Japan has been consistently aware of the potential of this region since the establishment of diplomatic relations in Central Asia. Initially acting on a favorable basis because it doesn't have a negative historical past, Japan positioned itself as a neutral player without making immediate targets and not positioning its country's political ambitions in the region. Japan stressed how it is configured in the long term and prioritized building friendly relations with countries in the region.

The historical and cultural proximity of Japan and Central Asia has become a starting point for the development of social power and, consequently, public diplomacy policies in relation to the countries of the region. Japan willingly uses near-term rhetoric with Central Asia, positioning Japan's post-war development model as an example of replicating countries in the region. On this basis, Japan promotes the most attractive aspects of its image, such as economic development, democratization (with Eastern characteristics),

advanced technology, environmental protection, and attention to socio-economic issues. Japan is stepping up its image with significant amounts of economic aid for the region's needs, is one of the leading donor countries. A significant part of this assistance comes from human security projects, in which Japan is one of the world's leaders. Attention is also paid to ODA cultural grants aimed not only at preserving the region's cultural heritage but also at promoting Japan and the Japanese language. The popularity of culture and art, the functioning of human resources development centers, the active humanitarian exchanges demonstrate the interest of the people of the region in Japan, while Japan's image and its values, as well as the commitments it demonstrates, have an impact on the people of Central Asian countries.

Japan has always been considered a strategic partner for most Central Asian countries, but in many cases, cooperation was limited to financial assistance and technical grants and assistance programmes. Japan's national challenges, such as the economic slowdown and aging population, continue to put pressure on Japan's economy. Given the considerable emphasis on development aid programmes that Japan places on its public diplomacy, it foresees that the attractiveness of the image abroad will depend to a large extent on successful economic reforms in the country. This is tied with the ability of the Japanese government to invest in the success of promoting Japan's traditional culture and country's image as a "peace and welfare centered state." Hence, the continuation of the success of Japanese worldwide influence via public diplomacy is still to be observed and investigated.

References

- Abe, S. (2017), Speech: Japan Has Turned Its Culture Into A Powerful Political Author's interview with Kudratov Laziz Shavkatovich First Deputy Minister at the Ministry of Investment and Foreign Trade of the Republic of Uzbekistan 12 May 2020
- Author's interview with Tatushiko Kasai, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Japan to Kazakhstan 11 May 2020
- Author's interview with Yasuhiro Kawaguchi, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Japan to Latvia, 5 May 2020.
- Author's interview with Yoshinori Fujiyama, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Japan to Uzbekistan, 14 May 2020
- Author's interview with Dr. Aigerim Ibrajeva, Regional studies, Associate Professor of L.N. Gumilyov Eurasian National University, an Expert from Kazakhstan on 6 May 2020.
- Author's interview with Dr. Kyoko Kuwahara, Official of the Ministry of Foreign Affairs of Japan, Office for Strategic Communication Hub Minister's Secretariat, Communications Director/ Research fellow at the Japan Institute of International Affairs (JIIA), and Research fellow at the Japan Institute for Future Engineering (IFENG) on 6 May 2020.
- Baudarbek Kozhatayev, E. (2016), Abe-Nazarbayev Summits Facilitate Cooperation Across the Board, in OP-ED, <https://astanatimes.com/2016/11/abe-nazarbayev-summits-facilitate-cooperation-across-the-board/>
- Checkel, J. T. (1999), Norms, institutions and National identity in Contemporary Europe. International Studies Quarterly. 43, 84–114.

- Dissyukov, A. (2019), “Central Asia Plus Japan”Dialogue: From Idea to Implementation, *Journal of International and Advanced Japanese Studies*. Vol. 11, pp. 1-21, http://japan.tsukuba.ac.jp/research/JIAJS_PRINTED01_Dissyukov.pdf
- Hook, Glenn D., Gilson, Julie, Hughes, Christopher W., and Dobson, Hugo (2001). *Japan's International Relations: Politics, Economics, and Security*, Japan Ministry of Foreign Affairs, New York: Routledge.
- Kishida, F. (2017) “Kazakhstan, Japan Mark 25 Years of Diplomatic Relations,” Kazinform, www.lenta.inform.kz
- Len, C. (2008), “Japan’s Central Asian Diplomacy: Motivations, Implications and Prospects for the Region,” *China and Eurasia Forum Quarterly*, 3, 125-150; Kawato, A. (2008), “What is Japan up to in Central Asia?” in Christopher Len, Tomohiko Uyama, and Tetsuya Hirose (eds.), *Japan’s Silk Road Diplomacy: Paving the Road Ahead*, Washington, DC: Johns Hopkins University, pp.15-31; Heng, Y. K. (2010), “Mirror, Mirror on the Wall, Who is the Softest of Them All: – Evaluating Japanese and Chinese strategies in the ‘Soft’ Power Competition Era,” *International Realations of the Asia-Pacific*, 10(2), 195-302
- Ministry of Foreign Affairs of Japan “For the Promotion of Japan-Central Asia Economic Exchanges” https://www.mofa.go.jp/region/europe/dialogue/forum1107_csummary_e.html
- Ministry of Foreign Affairs of Japan (2015), *Diplomatic Bluebook 2015*. <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2015/html/index.html>;
- Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016), *Diplomatic Bluebook 2016*. <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2016/html/index.html>;
- Ministry of Foreign Affairs of Japan (2017), *Diplomatic Bluebook 2017*. <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2017/html/index.html>;
- Ministry of Foreign Affairs of Japan (2018), *Diplomatic Bluebook 2018*. <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2018/html/index.html>
- Ministry of Foreign Affairs of Japan (2019). *Diplomatic Bluebook 2019*. <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2019/html/index.html>
- Ministry of Foreign Affairs of Japan (26.08.2004), Policy Speech by Ms. Yoriko Kawaguchi, Minister for Foreign Affairs of Japan at the University of World Economy and Diplomacy, Tashkent, Uzbekistan on “Adding a New Dimension: Central Asia plus Japan. <https://www.mofa.go.jp/region/europe/uzbekistan/speech0408.html>
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (28.04.2006), A New Look at Cultural Diplomacy: A Call to Japan’s Cultural Practitioners. Speech by Minister for Foreign Affairs Taro Aso at Digital Hollywood University. <https://www.mofa.go.jp/announce/fm/asospeech0604-2.html>
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. 2011. Japan-Central Asia Economic Forum
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. Press Conference 3 September 2004 of Foreign Minister Kawaguchi <https://www.mofa.go.jp/announce/press/2004/9/0903.html>
- Nazarmuhamedov, B. (2018), Japan’s ODA Policy toward Central Asia and the Caucasus. *Journal of International and Advanced Japanese Studies* Vol. 10, pp. 169-185, http://japan.tsukuba.ac.jp/research/JIAJS10_ONLINE03_Nazarmuhamedov.pdf
- Onuf N. (1989), *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Columbia: University of South Carolina Press.
- Ruggie, J. (1998), *Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalization*. New York: Routledge.
- Ryutaro, H. (1997–2001), Eurasian Diplomacy in Japan. <https://www.nippon.com/en/features/c00205/eurasian-diplomacy-in-japan-1997-2001.html>
- Starr, F. (2017, August 31). *Chuoajia to Higashiajia 2000-nen no rekishi* [2000 Years of the Central Asian and East Asian History]. Retrieved from the web-site of the Ministry of Foreign Affairs of Japan.
- Taldybayeva, D. (2016), The Central Asian Policy Of Japan, Eurasian Research Institute, Ahmet Yesevi University, http://www.ayu.edu.tr/static/aae_haftalık/aae_bülten_en_58.pdf
- Van Ham, P. (2010), *Social Power in International Politics*, London: Routledge, 136-138.
- Wendt, A. (1992), Anarchy is What States Make of It: the Social Construction of Power Politics. *International Organization*. 46(2), 391-425.
- Wendt, A. (1999), *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1-47

A. Yermekbayev^{1*} , A. Khairuldayeva², Zh. Medetkhanov³

¹Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty

²Abay National Pedagogical University, Kazakhstan, Almaty

³Turan University, Kazakhstan, Almaty

*e-mail: adilbekea@gmail.com

RUSSIA'S GEOPOLITICS IN THE BLACK SEA REGION

The article examines the geopolitical significance of the black sea region for the foreign policy of Russia. The history of Muscovy's development before the Russian Empire is mainly connected with the process of increasing expansion on the Black sea and in the Caucasus region. Traditionally, the Black sea was considered an internal water for the Russian Empire, and any foreign presence was perceived as a threat. During the Cold war, the black sea region was not of primary importance to NATO and the Soviet Union, primarily due to the weakness of the North Atlantic bloc in the region.

The changing balance of power resulting from the collapse of the Organization of Warsaw Treaty and the inclusion of Bulgaria and Romania, and the prospect of Ukraine and Georgia joining NATO, put Russia in a difficult position. The 2008 war against Georgia and the 2014 annexation of the Crimea can be seen as Russia's attempt to maintain the balance of power in the region. The rapid strengthening of Turkey's position in the region poses new challenges for Russian policy to ensure its national security in the Black sea and the Caucasus.

Key words: Russia, Black sea, security, Balance of power, Crimea, Georgia, confrontation.

Ә. Ермекбаев^{1*}, А. Хайрулдаева², Ж. Медетханов³

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

³Тұран университеті, Қазақстан, Алматы қ.

*e-mail: adilbekea@gmail.com

Ресейдің Қара теңіз аймағындағы геосаясаты

Бұл мақалада қазіргі Ресейдің сыртқы саясатындағы Қара теңіз аймағының геосаяси маңыздылығы қарастырылады. Ресейдің Мәскеу патшалығынан империяға дейінгі даму тарихы негізінен Қара теңіз және Кавказ аймағында экспансиясының қүшөюімен байланысты. Дәстүрлі, Қара теңіз Ресей империясы үшін ішкі су қоймасы ретінде қарастырылды және кез келген шетелдік қатысу қауіп ретінде қабылданды. «Қырғы қабақ соғысы» кезінде Қара теңіз аймағы Солтүстік Атлантикалық Шартты Үйыммен Кеңес Одағы үшін маңызды болмады, басты себебі бұл аймақтағы Солтүстік Атлант блогының әлсіздігімен байланысты еді. Сонымен қоса, Түркияның билігіне Р.Т. Эрдоған келгенге дейін Анкараның атамыш аймақтағы белсенділігі де төмен болғандымен түсіндіруге болады.

Варшава Шартты Үйымының ыдырауы және Болгария мен Румынияның қосылуы нәтижесінде қалыптасқан жана саяси айнал және Украина мен Грузияның Солтүстік Атлантикалық блогына мүше болу перспективасы Ресейдің қызын жағдайға қалдырды. 2008 жылғы Грузияға қарсы соғыс және 2014 жылы Қырымды аннексиялау Ресейдің аймақтағы құш тепе-тендігін сақтауға әрекеті ретінде қарастыруға болады. Түркияның аймақтағы позициясының қүшөюі Ресей саясатына Қара теңіз бен Кавказдағы ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін жаңа мәселелерді туындағы.

Түйін сөздер: Ресей, Қара теңіз, қауіпсіздік, құш тепе-тендігі, Қырым, Грузия, қарама-қайшылық.

A. Ермекбаев^{1*}, А. Хайрулдаева², Ж. Медетханов³

¹Казахский национальный университета им. аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

²Казахский Национальный педагогический университет имени Абая, Казахстан, г. Алматы

³Университет Туран, Казахстан, г. Алматы

*e-mail: adilbekea@gmail.com

Геополитика России в Черноморском регионе

В данной статье рассматриваются вопросы геополитической значимости Черноморского региона для внешней политики современной России. История развития Московии до Российской империи в основном связана с процессом усиления экспансии на Черном море и в регионе

Кавказа. Традиционно Черное море рассматривалось для Российской империи как внутренний водоем, и любое иностранное присутствие воспринималось как угроза. В период Холодной войны Черноморский регион не имел первостепенного значения для НАТО и Советского Союза, прежде всего, это было связано со слабостью западного блока в регионе. Турция до прихода к власти Р.Т. Эрдогана также не проявляла активности в регионе.

Меняющийся расклад в результате распада Организации Варшавского Договора и включения Болгарии и Румынии, перспектива вступления Украины и Грузии в НАТО поставили Россию в сложное положение. Войну 2008 года против Грузии и аннексию Крыма в 2014 году можно рассматривать как попытку России сохранить баланс сил в регионе. Стремительное усиление позиции Турции в регионе ставит перед российской политикой новые задачи по обеспечению своей национальной безопасности на Черном море и Кавказе.

Ключевые слова: Россия, Черное море, безопасность, баланс сил, Крым, Грузия, противостояние.

Introduction

The Black Sea region is the place of convergence of different civilizations, religions and cultures, that has become a geopolitical and geostrategic region throughout history, as it represents the transit zone between the East and the West, between the north and the south as well. At the same time, this region has become the important boundary between the Western and Eastern bloc during the Cold War. After the collapse of the USSR and the formation of new independent states, geopolitical tensions in the region were expected to be defused, but the USA, NATO and the European Union, in other words, the Western bloc, have accepted almost all the Black Sea states into their structures, expanding their sphere of influence shortly thereafter. The concern of Moscow over the expansion of NATO to its borders has led to a new tension in the region. Moscow seeks to maintain its influence in the region, or at least not to allow the change in the balance of power towards the United States and NATO. Shifting the center of American policy towards its new eastern partners cause frustration on Moscow, but also on Ankara, which is striving for a leading position in the region. The events that have taken place over the past decade of the new century show the desire of Russia to defend its geopolitical interests at any costs.

Statement of the problem

There are ongoing discussions about the membership of Ukraine and Georgia in NATO, which was announced at the 2008 Bucharest Summit. During the course of this military operation against Georgia, Russia gave a clear signal to the West and the countries of the region about the need to take into account its interests in the region. Similarly, Russian annexation of Crimea in 2014 is a repetition of this scenario, but in fact more

aggressive and enforcing international law. Russia has made clear to the West about its border, about national security and clearly stated that it would not accept the expansion of the Western military alliance. Changing the geopolitical configuration in the region is not in favor of Moscow, forcing Russia to seek ways out of this situation. Obviously, Russia does not have possible military allies in the region in case of a possible confrontation with NATO, as well as Moscow is surrounded by the Black Sea region which is not its potential allies as in the Baltic Sea region. The Kremlin understands the difficulty of the prevailing situation, and seeks to find options for the development of the scenario to its advantage. A likely scenario for this is the transformation of the coastal countries in regions that are dependent on Russian energy supplies, by turning the region into a transport corridor. Endless gas wars with Ukraine forced to look for alternative routes for transporting hydrocarbons. The construction of bypass routes was to guarantee uninterrupted gas supplies to the European market directly, without the participation of Ukraine and Poland, which adhere to anti-Russian positions. Germany, as the major consumer of Russian gas, understands that it is profitable to directly receive gas from Russia than to be dependent on Washington policy, which the Baltic countries and Poland are guiding. The Black Sea region is another alternative option for transporting gas to Europe.

The goals and objectives of the study. Consider the policy of Russia in modern geopolitical configuration to return to a leading position in the Black Sea region.

Research Methods. The fundamental principles of the school of neorealism became the methodological basis for studying this problem. The applied principles of historicism and scientific objectivity allowed the authors to consider events in a time sequence and take into account the entire

complex of phenomena that influenced the formation of a new political reality in the Black sea region.

Historical analysis

The strengthening of the position on the Black sea is primarily due to Russia's desire to become an important player in Europe, Armand Goşu asserts. "The Black sea is a traditional direction for Russian expansion. In fact, the first direction of expansion of the founder of the Russian Empire, Peter the Great, was to the South, to the shores of the Azov and Black seas, towards the Crimea. Moscow, the "Third Rome", organically sought to geographically approach the first two, meaning Constantinople and Rome, warm seas, the Black and Mediterranean seas, and not the frozen North" (Armand Goşu, 2015).

Russia entered a difficult and painful period of transition after the collapse of the Soviet Union in 1991. During this transitional period, where Boris Yeltsin was the president, Russia sought to change its political, economic and military preferences, while trying to balance its subjects within the new Russian Federation and determine the basis for a new foreign policy. During this period, Russia faced a choice: take the path of rapprochement with the West as a democratic state, or try to maintain its existence as a Eurasian imperial state. In the 90s of the last century, the Russian policy in the Black Sea region was not distinguished by ambitiousness; this was previously all due to the socio-economic situation of the country in a crisis. Russian policy was perceived as unacceptable by the countries of the region, this is particularly true about the war in Chechnya, which is condemned by many countries, and especially Turkey. Secondly, Moscow's support for Armenia in the Nagorno-Karabakh conflict and the separatist sentiments of Abkhazia and South Ossetia have complicated relations with Georgia, Azerbaijan and Turkey. There were no major energy projects with Turkey during the administration of Yeltsin. Russian policy was aimed at building economic relations with Turkey, but the situation was complicated due to the supply of Russian arms to Cyprus, and the support of some politicians for the Kursk rebels in Turkey. Moscow reliance upon traditional Slavic and Orthodox unity has not brought the expected results, on the contrary, it was the countries of the former socialist camp that became active opponents of the policy of Moscow. Under these circumstances, Russia needed to build a stable relationship with Ankara, despite many differences. The strengthening of the American presence in the

region, and the desire of the European Union to diversify the supply of Russian hydrocarbons by expanding economic contacts with the countries of the Caspian and Black Sea region, has made (facing) the Kremlin a difficult geopolitical choice. Primakov's appointment as a Minister of Foreign Affairs marked a new stage in Russian foreign policy. Primakov's policy was aimed at building relations with countries of the East, especially with China, India, Iran and Turkey, that marked the beginning of a change in the geopolitical orientation of Russia from West to East, was called the "new Eastern policy of the Kremlin" (Nursha, 2015).

The arrival of Vladimir Putin to the presidency in 2000 was the final stage of this process, and Russia refused to pro-Western policies pursued by Boris Yeltsin, and the beginning of the policy of building pragmatic relations with Turkey in the region. The coming to power of the Party of Justice and Development and the change of the geopolitical orientation of Turkey was beneficial to Moscow. Turkey's desire to become part of a united Europe, has met resistance from some countries, and the US military campaign in Iraq changed the balance of power in the Middle East, these and a number of other factors influenced the change in the geostrategic orientation of Ankara. Almost simultaneously, there were changes in Turkey and Russia. Russia and Turkey have reached a period of departing from the traditional opposition to the dynamically developing cooperation. Turkey's intention to pursue an independent policy in the region, has led to increased tension between Turkey Washington and Brussels, and this opportunity was promptly seized by Russia. Deterioration in the relations Russia and Turkey with the USA and the EU pushed Moscow and Ankara to close cooperation. But there are many questions a compromise on which it is difficult to find, these are questions on the Syrian Kurds, Bashar al-Assad's fate, a question of the post-war device of Syria, a problem of the Black Sea gulfs, the Crimea and the Caucasus (Yermekbayev, 2019a).

Since the presidency of Vladimir Putin, Russia has begun to pursue a different policy and basically began to pursue the five major foreign policy goals. They are designed to uphold their security, prevent further interference in their internal affairs, emphasize the right of Russia to pursue its foreign policy as a sovereign state and a superpower, prevent further interference from its external influence and again become a global force (Lo, 2018).

After Vladimir Putin came to power, relations of Russia especially with the USA and other developed Western countries, were based on a minimalist and

profitable basis. Although they continue to talk about the goodwill and the possibilities of cooperation between Russia and the West, they are actually being carried out without any strategic goals.

Russian foreign policy changes can be observed since 2001, when at the meeting in Brussels in 2001, Vladimir Putin mentioned that Russia was not against expanding NATO to the east, if Russia's opinion was taken into account, but added that Russia would reconsider its position if it was excluded from the process (Press-konferentsiya, 2018).

Russia has seen that the unipolar world system that emerged after the collapse of the Soviet Union with the sole superpower like the United States, does not respond to the interests of the new Russian state. Hence, Russia supported the multi-polar world system as a system that could prevent US intervention.

The Black Sea is part of Russia and is the starting point for its sovereignty. Any events outside of Russia that are beyond their own will and control in the Black Sea region pose a threat to its existence and should be completely stopped. Stability in the Black Sea region of Russia is possible only with the current situation, that is, with the dominance of Russia and the control over the Black Sea, and any NATO presence inside and outside the sea is a threat to the region itself. For Russia, the Black Sea is considered its own area, and it will not allow other external players to influence its security.

In this context of threats, when we view the political importance of the Black Sea to Russia, two states, Ukraine and Georgia come as the priority issue. The most important common feature of these two states is their anti-Russian and pro-Western policies, especially after 2000. Because the policies pursued by these two states could change the balance of power in the Black Sea, and therefore the Kremlin has sought to control everything.

Russia believes that in the period after the collapse of the Soviet Union in 1991, NATO and particularly the United States, are trying to pursue a policy of threat to its national interests. Until the 90s of the last century, the Black Sea region, which remained in the secondary plane for the Euro-Atlantic bloc, from the 1990s attracted the attention of the Western bloc for various political, economic and military reasons, and the Western bloc is now central and eastern. They have made significant efforts to ensure the integration of European states with the West. The growing concern of the West about its security after September 11, 2001, and its growing demand for energy in the region intensified US intervention in the Caucasus region. Especially

after the September 11 attacks, the United States began to actively pursue its policy in the region of the Middle East and the Black Sea. (Barany, 2003). In this context, the United States increased its military presence in Afghanistan in Uzbekistan and Georgia, that aim at dominating the region. All these events made it inevitable that Russia and the West, that have different approaches and ideas regarding the stability in the Black Sea, would at some point collide with each other.

The security of the Black Sea region is directly linked to the strategic balance between Russia and the Euro-Atlantic bloc. As soon as the Western bloc was trying to break into the Black Sea region, it was inevitable that that Russia would take measures and, above all against Georgia and Ukraine. However, Russia allowed and had no objection to the activities of EU in the region, because it prefers to use the EU as the counterbalance to US policy in the region.

The economic importance

One of the most important consequences of the end of the Cold War in the Black Sea region is undoubtedly the economic sphere. The Black Sea region, which economically was in second place as the boundary line between the Western and Eastern bloc during the Cold War, after its completion and accession countries such as Bulgaria and Romania, in the process of integration with the West, began to acquire strategic importance. This led to the rapid growth of trade relations between the countries of the region, and the economic development that they began to carry out a positive contribution to the economy of the region (Papatulica, 2014).

In this context, the most important economic development in the region was in the field of hydrocarbon transportation. The Black Sea has become the major energy corridor between Europe and the Caspian region, which is rich in energy resources such as oil and natural gas (Çelikpala, 2013).

It is very important for Russia to export hydrocarbons through energy corridors on the Black Sea. But most importantly, control them. The countries of Europe have realized the important fact that this will lead to their greater dependence on Russia.

First, energy trading is the most profitable way to support an economy that has almost collapsed since the collapse of the Soviet Union. Secondly, energy can also be used as a political tool. Russia does not hesitate to use its energy map as a political purpose.

Moscow's intention to use the Black Sea for gas transit coincided with Ankara's desire to become the most important Energy Hub in Southern Europe. For Ankara, the energy issue is an important and a priority task on the way of turning it into a player on the world stage.

Cooperation in the energy sphere between Russia/the U.S.S.R. and Turkey goes back to 1984, when the sides signed an agreement on natural gas supplies to Turkey. At that time, Turkey saw the Soviet Union as a geopolitical adversary, while gas (0.4 bcm a year) was moved along the Trans-Balkan pipeline. The previously impossible close cooperation began with the gas pipeline from Russia to Turkey being laid on the seabed. Russia does not limit its attention to Turkey's energy sphere by gas supply only. It is building a nuclear power plant in Akkuyu on Turkey's Mediterranean coast (Yermekbayev, 2019b).

The military significance of the region

In Soviet times, the Black Sea was a defensive line, the most important task of the fleet was to protect against possible nuclear attacks by the West. Therefore, there were ships defensive in nature as part of the Black Sea Fleet of the USSR (Grinevetskiy, 2009), but Russian orders for Mistral-type warships built by the French shipyards, there are signs of change in the military strategy of Russia (Gosudarstvennye, 2015). New warships were built for operational activities, such as anti-terrorism activities, the fight against piracy and the evacuation of Russian citizens from domestic remedies. Were built new warships designed for operational activities such as anti-terrorism, the fight against piracy and the evacuation of Russian citizens from domestic remedies.

In his statement in 2014, the commander of the Navy, Admiral Viktor Chirkov, said that the two most important goals of the new Naval Doctrine of Russia until 2030 were to strengthen Russian military presence in Crimea and in the Arctic region. Chirkov said that Russia would strengthen its military strategy in these two regions over the next 15 years and that the new Navy strategy had identified Crimea as the priority region (Sharkov, 2019). The Black Sea Fleet of Russia already had more than 10,000 people and more than 40 warships. Despite difficult economic times, with economic sanctions, Russia is holding a record military spending.

For Russia, the Black Sea is a gateway to the Mediterranean Sea and further to the world as

well. Russia declares that it is interest of Russia to maintain stability in the Black Sea in the world. Therefore, it is not surprising that Russia participated in international initiatives with other Black Sea and NATO states, such as Operation Black Sea Harmony and Effort. For Russia, the Black Sea is a gateway to the Mediterranean Sea and from there to the world. Russia says that in the interest of Russia to maintain the stability in the Black Sea in the world. It is not surprising that Russia is involved in international initiatives with other Black Sea states and the states of NATO, such as "Black Sea Harmony" Operation and "Force".

However, one of the most important goals of Russia is to prevent players from outside the region from dominating the region and re-balance. From the military point of view, Russia considers NATO, Georgia and Ukraine as participants seeking to change the balance in the region. Meanwhile, the current balance in the Black Sea is remained, as long as Russia maintains its sovereignty in the Black Sea, Russia believes that the Black Sea will remain stable. The annexation of Crimea on March 18, 2014, was one of the most important political and military events in the Black Sea region. As a result of the referendum held in Crimea, 96 percent of voters voted for Crimea joining Russia. It must be abolished that most countries of the world are not recognized as legitimate. Even the closest allies of Russia like Kazakhstan and Belarus refrained from taking any diplomatic steps, although Presidents Lukashenko and Nazarbayev hinted that we should take into account the opinion of the majority of the population. This situation has significantly changed the military and strategic balance in the Black Sea region. This was a serious blow to NATO in the Black Sea.

This fact gives Russia a great advantage in military terms. In addition, Russia has the opportunity to provide air control over the Black Sea air space through the deployment of its air defense systems in the region. With all these weapons systems deployed Crimean Peninsula provided a significant advantage in terms of safety from any military threat from the south of Russia. Philip Breedlove, an Air Force General and one of NATO's commanders said the air defense and ground attack systems that were established by Russia in Crimea made it a great platform that is a concern in this area of NATO.

The annexation of Crimea not only strengthened the Russian presence in the Black Sea, but also made it possible to control the whole of the Ukraine and the Sea of Azov, and Kerch Strait received.

Thus, Russia strengthened its direct contacts with separatist forces in eastern Ukraine and completely eliminated the impact of Ukraine in the region (Le Miere, 2015).

The naval base in Sevastopol is very important for Russia. Geographic advantages of Sevastopol, its natural harbor and a highly developed infrastructure make it the best naval base in the Black Sea. Despite the fact that Russia continues to build a new naval base in Novorossiysk due to the need to evacuate the base in Sevastopol in the late 90s., the nature of the sea and proximity of the base to the major commercial port does not allow using its full potential.

The naval base of Sevastopol, which was founded 235 years ago in the royal period, and remained in Russia, making it an important naval base Russia had an opportunity to increase its influence and presence in the Eastern Mediterranean, the Balkans and the Middle East as well. Russia almost guaranteed their superiority in the Black Sea, by placing its military forces in the Crimean Peninsula and the naval base in Sevastopol. We should not forget that 13 Russian ships based in Sevastopol, blocked the Georgian warships in 2008 and decided the outcome of the conflict to their advantage.

Although the scale of Russia's military infrastructure and deployments in Crimea do not yet equal those of the USSR, the peninsula's incorporation into the Russian Federation and the Southern Military District is of strategic importance. It plays a pivotal role in the southwestern direction of Russia's defense system, it is part of the strategic rear of Russia's military contingent in Syria and, of course to a debatable extent, other military operations, official and unofficial, in the Mediterranean (James Sherr OBE, 2020).

Threats and Risks

The main strategy that Russia adhered to on the Black Sea after the Cold War is the avoidance of scenarios that could change the balance in the region. One of the main reasons that Russia adheres to the reaction strategy is that it cannot work out a new policy in accordance with the international conditions that arose after the events of September 11th.

Brzezinski considers Turkey to be one significant subject. In his opinion, "Turkey and Iran are primarily important geopolitical centers. Turkey stabilizes the Black sea region, controls access from it to the Mediterranean, balances Russia in

the Caucasus, still remains an antidote to Muslim fundamentalism, and serves as the southern anchor of NATO" (Brzezinski, 1998).

Today, the Black Sea region has become an important energy corridor and trade region. However, factors such as the separatist movements, common in the region make it difficult to become a stable region. Nagorno-Karabakh region, which cannot be resolved between Armenia and Azerbaijan in the region, is the major source of tension between the two countries. There is a problem of the unrecognized states of Abkhazia and South Ossetia.

Tbilisi government has failed to control 18% of the territory of the country (Mansurov, 2016). Russian annexation of the Crimea and the ongoing Russian separatist conflicts in the eastern part of Ukraine is actually divided into two parts. The Russian separatist movements in Chechnya and other parts of the Caucasus threaten the security of Russia and cause weak spots in the security sector, particularly in the terrorist activities carried out in major cities. Again, in Moldova Transnistrian separatist movement interferes with the stability in Moldova. All these separatist movements pose a threat to safety and are the most fundamental factors hindering stability in the region, because they can break out again at any time.

The strategy of Russia against the USA, NATO and other competing states in the region is carried out on 5 principles. They need to maintain its position as a major player in the region and prevent the realization of energy projects that are not under the control of Russia, to prevent the formation of anti-Russian coalition, as well as the entry of the region into NATO and fight against the separatist and terrorist movements.

In particular, the military advantages provided by the annexation of the Crimean Peninsula, Russia made the most important and effective force in the region. The Russian annexation of the Crimea saved Russia from the need to evacuate the port of Sevastopol and allowed to continue using the port of Sevastopol, that was much more advantageous in terms of its geographical position and infrastructure.

According to A. Dugin Ukraine's sovereignty is such a negative phenomenon for Russian geopolitics that, in principle, it can easily burst into armed conflict (Dugin, 1997). By annexing Crimea, Vladimir Putin seeks to make Ukraine less attractive to the West. We can also say that Russia annexed the Crimea and in fact actually some little intimidated anti-Russian activities in the Black Sea region. It is also aimed at

putting an end to the efforts of countries in the region for closer relations with NATO and the West.

With the collapse of the Soviet Union and the end of the Cold War, the Black Sea region has entered a period of significant change. In particular, the growing energy demand of Europe and the fact that has become an energy corridor linking the Caspian and Central Asia, and Europe with oil and natural gas have increased the geopolitical and geostrategic importance of the Black Sea for all world and regional powers (Klus, 2014).

With the end of the Cold War, countries in the region are trying to cope with the new situation and have been experiencing the period of transition. However, as we have seen in the case of Ukraine and Georgia, we cannot say that this transitional period is over. The Black Sea region is very heterogeneous region with economic, political and cultural point of view. However, most countries in the region are connected to the same sources, and many angles are interdependent and vulnerable. Regional tensions, natural resources and competitive factors make the Black Sea a sensitive region, as well as a strategic area. Even states in the Black Sea region are inclined to consider the Black Sea as the place where the various regions of Europe, the Middle East and the Caucasus, rather than treating the Black Sea region as a purely internal.

Conclusion

Looking at the geographical area covered by the Russian Federation, it is clear that there is a

Eurasian state. The Black Sea is one of the most strategic points of the Eurasian states and Russia is the gateway to the Mediterranean Sea. In addition, due to its geopolitical and geostrategic importance, namely the security of Russia starts there. For historical, geographical, military, economic and political reasons, Russia sees itself as the natural leader of the Black Sea.

The strategy pursued by Russia on the Black Sea, especially under Putin is characterized by the active presence. The main task of Russia is correct the changing balance to their own advantage. It is clear that Russia will pursue a more active foreign policy, especially after the Georgian and Ukrainian crises.

Russian military intervention in Georgia in 2008 and the recent crisis in Ukraine after the annexation of Crimea are very important in terms of demonstrating Russian determination in the Black Sea. It is clear that Russia will pursue a much more active foreign policy in the Black Sea region.

For Russia, the geostrategic significance of the Black sea region has not changed since 1853. However, after NATO and the United States replaced individual European States as Russia's main geopolitical competitors in the region – Crimea became the main geopolitical stronghold for Moscow. For NATO and the United States, Turkey is the center, and the Turkish Straits are a strategic checkpoint to the Black sea. Moscow seeks to prevent the strengthening of geopolitical rivals and will consider the Black sea and Straits as a counterweight to the presence of NATO in the Aegean and Central Mediterranean.

References

- Armand Goşu (2015) The Seizure of Crimea – A Game Changer for the Black Sea Region. Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/313258050>
- Barany, Z. (2003). The Future of NATO Expansion: Four Case Studies, (Cambridge: Cambridge University press, p. 471.
- Brzezinski Z. (1998) Velikaya shakhmatnaya doska [Great Chessboard]. Moscow, Mezhdunar. otnosheniya, 137 p. [in russian]
- Celikpala, M. (2013). "Turkey and the new energy politics of the black sea region" Neighbourhood Policy Paper, January, No.3, p.37.
- Dugin, Aleksandr. (1997). Osnovy geopolitiki. Geopoliticskie budushee Rossiij, [Fundamentals of geopolitics. Geopolitical future of Russia], Moskva – 608 p.
- Gosudarstvennye programmy vooruzheniya Rossiyskoy Federatsii: problemy ispolneniya i potentsial optimizatsii. 2015. Tsentr analiza strategiy i tekhnologiy. [State armament program of the Russian Federation: the problem of implementation and potential optimization.] Retrieved from <http://cast.ru/news/opublikovan-analiticheskiy-doklad-gosudarstvennye-programmy-vooruzheniya-rossiyskoy-federatsii-probl.html> [in russian]
- Grinevetskiy, S., Zhil'tsov, S., Zonn, I. (2009). Geopoliticheskoye kazino Prichernomor'ya, [Geopolitical casino of the black sea region], p. 24. [in russian]
- James Sherr OBE (2020) Security in the Black Sea Region: *Realpolitik* or a New Unipolarity? Retrieved from: <https://icds.ee/en/security-in-the-black-sea-region-realpolitik-or-a-new-unipolarity/>

Klus, A. (2014). "The New Strategic Reality in the Black Sea", New Eastern Europe, Retrieved from <http://www.neweasterneurope.eu/interviews/1197-the-new-strategic-reality-in-the-black-sea>.

Kutilin S. A. (2011) Obespechenie natsional'noi bezopasnosti Rossiiskoi Federatsii: politicheskii aspekt: po materialam Chernomorskogo makroregiona [Maintenance of National Safety of the Russian Federation: Political Aspect: on Materials of the Black Sea Macroregion]. Candidate's thesis, Krasnodar, 233 p. [in russian]

Lavrova T. V. (2001) Chernomorskie prolivy kak geopoliticheskaya problema sovremennoykh mezhdunarodnykh otnoshenii [Black Sea Straits as a Geopolitical Problem of Modern International Relations]. Doctorate's thesis, Moscow, 291 p. [in russian]

Le Miere, Ch. (2015). "Russian Naval Organizations by Number of Combat Vessels", The International Institute for Strategic Studies. Retrieved <https://www.iiss.org/en/regions/ukraine/black-sea-5599>.

Lo, B. (2018). "Vneshnyaya politika Rossii pri Vladimire Putine: avanturizm ili realism? [Russian foreign policy under Vladimir Putin: adventurism or realism?] Russie.Nei.Visions, No. 108. p 44. [in russian]

Mansurov, T. (2016). "Rossiysko-Gruzinskiy dialog o normalizatsii otnosheniy: ograničeniya i sfery vzaimodeystviya", [Russian-Georgian dialogue on normalization of relations: limitations and areas of interaction] Bulletin VSU. Series: History. Political science. Sociology, No.3, p. 30-36. [in russian]

Nikiforov A. R. (2000) Geopoliticheskii smysl Ukrayny [The Geopolitical Meaning of Ukraine]. Russkii geopoliticheskii sbornik, №4, pp. 75–90. [in russian]

Nursha A Novaia vostochnaia politika Rossii na sovremennom etape. [New Eastern policy of Russia at the present stage.] Retrieved from: http://iwep.kz/files/attachments/article/2015-09-25/doklad_-_vostochnaya_politika_rossii.pdf [in russian]

Papatulica, M. (2014). "Black Sea area at the crossroad of the biggest global energy players' interests. The impact on Romania" Materials of 2nd International Conference "Economic Scientific Research – Theoretical, Empirical and Practical Approaches", Bucharest, November, 13-14, 2014, p. 16.

Press-konferentsiya po itogam besedy s General'nym sekretarem NATO Dzhordzhem Robertsonom", [Press conference following a conversation with NATO Secretary General George Robertson"] Retrieved <http://kremlin.ru/events/president-transcripts/21350>. [in russian]

Sharkov, D. (2014). "Russian Navy to Focus Strategy on Arctic Zone and Black Sea", Newsweek, Retrieved from <http://europe.newsweek.com/russian-navy-will-focus-strategy-until-2030-arctic-zone-and-black-sea-290496>.

Yermekbayev, A., Abzharapova, L.Z., Iztayeva, V.A. (2019a). The Russian-Turkish relations in the context of Syrian crisis. Opción, 35(19), 362-380.

Yermekbayev, A., Shotanova, G., Abzharapova, L., Sultanova, A. (2019b). Russia and Turkey: Energy partnership. Central Asia and the Caucasus, 20(3), 34-41.

References

Armand Goşu. The Seizure of Crimea – A Game Changer for the Black Sea Region. Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/313258050>

Barany, Z. The Future of NATO Expansion: Four Case Studies, – Cambridge: Cambridge University press, 2003 – p. 471.

Бжезинский З. Великая шахматная доска. Москва, 1998, – 137 с.

Çelikpala, M. "Turkey and the new energy politics of the black sea region" Neighbourhood Policy Paper, 2003, January, No.3, p.37.

Дугин А. Основы geopolitiki. Геополитическое будущее России. Москва – 608 с.

Государственная программа вооружения Российской Федерации: проблемы и потенциал оптимизации. 2015. Доступно: <http://cast.ru/news/opublikovan-analiticheskiy-doklad-gosudarstvennye-programmy-vooruzheniya-rossiyskoy-federatsii-probl.html> [in russian]

Гриневецкий с., Жильцов С., Зонн И. Геополитическое казино Причерноморья, 2009, – 24 с.

James Sherr OBE. Security in the Black Sea Region: *Realpolitik* or a New Unipolarity? Доступно: <https://icds.ee/en/security-in-the-black-sea-region-realpolitik-or-a-new-unipolarity/>

Klus, A. "The New Strategic Reality in the Black Sea", New Eastern Europe, Доступно: <http://www.neweasterneurope.eu/interviews/1197-the-new-strategic-reality-in-the-black-sea>.

Кутилин С. А. обеспечение национальной безопасности Российской Федерации: политический аспект: на материалах Черноморского макрорегиона. Кандидатская диссертация, 2011 г. Краснодар, – 233 с.

Лаврова Т. В. Черноморские проливы как geopoliticheskaya problema современных международных отношений. Докторская диссертация, – Москва, 2001. – 291 с.

Le Miere, Ch. "Russian Naval Organizations by Number of Combat Vessels", The International Institute for Strategic Studies. Доступно: <https://www.iiss.org/en/regions/ukraine/black-sea-5599>.

Lo, B. Российская внешняя политика при Владимире Путине: авантюризм или реализм? Russie.Nei.Visions, 2018, №. 108. C. 44.

Мансуров Т. Российско-грузинский диалог по нормализации отношений: ограничения и направления взаимодействия. Вестник ВГУ. Серия: История. Политология. Социология, 2016, №3, С. 30-36.

Никифоров А. Р. geopoliticheskoe значение Украины. Русский geopoliticheskii sbornik, 2000, №4, С. 75-90.

Нурша А. Новая Восточная политика России на современном этапе. доступно: http://iwep.kz/files/attachments/article/2015-09-25/doklad_-_vostochnaya_politika_rossii.pdf

Papatulica, M. "Black Sea area at the crossroad of the biggest global energy players' interests. The impact on Romania" // Материалы конференции "Economic Scientific Research – Theoretical, Empirical and Practical Approaches", – Bucharest, 2014, November, 13-14, 2014, p. 16.

Пресс-конференция по итогам беседы с генеральным секретарем НАТО Джорджем Робертсоном. Доступно://kremlin.ru/events/president/-transcripts/21350.

Шарков Д. Российский военно-морской флот сосредоточит стратегию в Арктической зоне и на Черном море. Доступно <http://europe.newsweek.com/russian-navy-will-focus-strategy-until-2030-arctic-zone-and-black-sea-290496>.

Yermekbayev, A., Abzharova, L.Z., Iztayeva, V.A. The Russian-Turkish relations in the context of Syrian crisis // Opción, 2019, №35(19), – С. 362-380.

Yermekbayev, A., Shotanova, G., Abzharova, L., Sultanova, A. Russia and Turkey: Energy partnership // Central Asia and the Caucasus, 2019, № 20(3), – С. 34-41.

Yang Yeon-Hee*, Min Ho Kook

Chonnam National University, Republic of Korea, Gwangju,

*e-mail: ohhappykorea@gmail.com

NEOLIBERALISM AND THE PROBLEM OF MIGRANT WORKERS

This article considers the process of neoliberalism and globalization causing international migration, and the status of migrant workers in their countries of residence around the world, including Korea. According to the results of research, first, globalization guarantees maximum movement of capital, whereas human free movement is suppressing as much as possible. The labor market pursued by neoliberalism has focused on the flexibility of labor. The flexibility of the production system and the flexibility of the labor market have forced workers in many parts of the world into a chaotic state suffering from job insecurity, competition, and performance. Migrant workers are subjected to labor exploitation as they are treated with inequality and discrimination compared to local workers in their countries of residence.

Second, under the neoliberalistic economic system, migrant workers are forced to live as wage slaves by the logic of capital's power, foreign discrimination in residential countries, and the scapegoats of anti-immigration sentiment. Most immigrants are politically, economically, and socially unprotected from their home countries, and are given status as people who will return to their home countries after providing only a certain period of labor. In particular, the guarantee of labor is perfunctory for migrant workers, the de facto workplace cannot be moved, and the migrant workers can be sent out of the country. Third, globalization, driven by deregulation and new technologies based on past laissez-faire ideology, has led to income inequality, in which wealth is concentrated only in certain groups of capitalists.

The Universal Declaration of Human Rights declares freedom of migration as one of the fundamental human rights. The Convention on the Rights of Labor Migrants has not yet been signed by countries that actively host labor migrants. OECD countries call for the elimination of the negative aspects of globalization and neoliberalism through improved international standards and norms and international cooperation. For both sending and receiving countries, migration should be planned and modified in such a way as to minimize negative factors and maximize benefits.

Key words: neoliberalism, migrant workers, labor migration, globalization, inequality.

Ён-Хый Яңг*, Мин Хо Кук

Чоннам ұлттық университеті, Корея, Кванджу к.

*e-mail: ohhappykorea@gmail.com

Неолиберализм мен еңбек мигранттарының мәселелері

Бұл зерттеуде халықаралық, көші-қонды тудыратын неолиберализм мен жаһандану үдерісі аясындағы Корея Республикасы мен басқа елдердегі еңбек мигранттарының дәрежесі мен жағдайы қарастырылады. Зерттеу нәтижелеріне сүйенер болсақ, біріншіден, жаһандану үдерісі капиталдың еркін қозғалысына мүмкіндігінше кепілдік бергенімен адамдардың еркін қозғалысын – көші-қон үдерісін мүмкіндігінше шектейді. Неолиберализм заңдарына негізделген еңбек нарығы еңбек икемділігі идеясын алға тартады. Өндірістік жүйенің икемділігі және еңбек нарығының икемділігі еңбек мигранттарын әлемнің көптеген боліктерінде хаос жағдайында қалуына және олар жұмыс қауіпсіздігінің жоқтығынан, сондай-ақ, жоғары бәсекелестік пен сенімсіздікten зардал шегуіне алып келді. Бұл еңбек мигранттарының қабылдаушы елдегі жергілікті жұмысшылармен салыстырғанда теңсіздік пен кемсітушілікке ұшырауына жол ашады.

Екіншіден, неолибералдық экономикалық жүйенің жағдайында еңбек мигранттары «жадамалы құлдар» ретінде өмір сүрге мәжбүр болады. Олар жергілікті қоғамда «шеттетілген» топтар, антимиграциялық, көніл-күйдің объектілері болуда. Еңбек мигранттары, әсіресе, заңсыз еңбек мигранттары, оларды жіберуші елдердің ресми түрдегі саяси, экономикалық және әлеуметтік қорғауынан тыс қалып келеді. Еңбек мигранттары үшін еңбекпен қамту кепілділігі «де-юре» қалпында қалып, «де-факто» олар өз еріктерімен жұмыс табу немесе жұмыс орындарын ауыстыра алмайды. Тіпті, жағдаят асқындан кеткен жағдайда еңбек мигранттары, әсіресе заңсыз еңбек мигранттары қабылдаушы елден шығарылуы мүмкін.

Үшіншіден, жаһандану құбылысы институттардың реттеу әрекетінің шектеулілігі мен мемлекеттің арасында (laissez-faire идеологиясына, жаңа технологиялардың дамуы мен таралуына

негізделеді. Ал, бұл байлықтың тек капиталистердің белгілі бір топтарында шоғырлануына және осы арқылы табыс теңсіздігінің өршүіне алып келді.

Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы көші-қон бостандығын адамның негізгі құқықтарының бірі ретінде жариялады. Соған қарамастан, кейбір енбек мигранттарын белсенді түрде қабылдап жатқан мемлекеттер осы декларацияны толықтыруышы «Еңбек мигранттарының құқықтары туралы конвенциясына» қол қюдан бас тартып отыр. Осы мәселелерді шешу мақсатында ЕЭЫДҰ елдері халықаралық стандарттар мен нормалар мен халықаралық ынтымактастықты жетілдіру арқылы жаһандану мен неолиберализмнің жағымсыз жақтарын жоюға шақырады. Еңбек мигранттарды жіберуші мемлекеттер үшін де, қабылдаушы мемлекеттер үшін де көші-қон үдерісіндегі жағымсыз факторларды азайтуға және артықшылықтарды көбейтүге болатындей етіп жоспарлау және өзгерту қажет.

Түйін сөздер: неолиберализм, енбек мигранттары, енбек көші-коны, жаһандану, теңсіздік.

Ён-Хый Янг*, Мин Хо Кук

Национальный университет Чоннам, Корея, г. Кванджу,

*e-mail: ohhaaprukorea@gmail.com

Неолиберализм и проблема рабочих-мигрантов

В данной статье рассматривается процесс неолиберализма и глобализации, вызывающий международную миграцию, а также статус трудовых мигрантов в странах их пребывания, включая Корею. Согласно результатам исследования, во-первых, глобализация гарантирует движение капитала в максимально возможной степени, в то же время подавляя свободное передвижение людей в максимально возможной степени. Рынок труда, который основан на законах неолиберализма, продвигает идею гибкости труда. Гибкость производственной системы и гибкость рынка труда поставили трудовых мигрантов в состояние хаоса во многих частях мира, где они страдают от отсутствия гарантий занятости, а также от высокой конкуренции и отсутствия безопасности. Трудовые мигранты подвергаются эксплуатации в стране пребывания, страдая от неравенства и дискриминации по сравнению с местными рабочими.

Во-вторых, в условиях неолибералистской экономической системы трудовые мигранты вынуждены жить в качестве «наемных рабов», и они становятся «изгоями» в локальном обществе, а также объектами антимиграционных настроений. Большинство трудовых мигрантов, особенно нелегальные трудовые мигранты политически, экономически и социально незащищены со стороны своих стран-отправителей. Так, гарантia труда является формальной для трудовых мигрантов, и они не могут по своей воле менять работу. В худшем случае трудовые мигранты, особенно нелегальные трудовые мигранты, могут быть высланы из страны пребывания.

В-третьих, глобализация, движимая дерегулированием и новыми технологиями, основанными на прошлой идеологии невмешательства (*laissez-faire*), привела к неравенству доходов, при котором богатство сосредоточено только у определенных групп капиталистов.

Всеобщая декларация прав человека провозглашает свободу миграции одним из основных прав человека. Конвенция о правах трудовых мигрантов до сих пор не подписана странами, которые активно принимают у себя трудовых мигрантов. Страны ОЭСР призывают к устраниению негативных аспектов глобализации и неолиберализма посредством совершенствования международных стандартов и норм и международного сотрудничества. Как для отправляющих, так и для принимающих стран миграцию следует планировать и изменять таким образом, чтобы минимизировать негативные факторы и получить максимальные выгоды.

Ключевые слова: неолиберализм, трудовые мигранты, трудовая миграция, глобализация, неравенство.

Introduction

Our society is ruled under capitalist principles and we live by adapting within the framework of the institutions' laws, neoliberalism suggests markets economy principles. Neoliberalism is an idea based on the flow of economic globalization that reconstructed the world's political and economic systems. Which had been maintained since the Industrial Revolution. The core idea of neoliberalism

is the maximization of personal freedom through the guarantee of private property rights, efficient allocation of resources through market mechanisms, and the minimization of state intervention. (Ji 2011, 54). Neoliberalism was justified by the resurgence of liberalism in a country where capitalism matured in the late 1970s, when the government's tax revenues were reduced by two oil shocks, resulting in the depletion of funds for welfare and social security spending, forcing the public sector to

shrink. Globalization recognized as a concept such as neoliberalism, refers to a phenomenon in which capital, labor, goods, technology, information, image, and environment are being organized, exchanged, and adjusted beyond the walls of sovereignty and borders. (Lim, 2000).

Neoliberalism emphasizes the market value in all areas as well as in economic aspects. It defines the international system as anarchically and regards the state as the sole rationalist. Thus neoliberalism minimalized the role of government and valued market principles. Neoliberalism was introduced to precise limitations of the distribution of classical liberalism and the pursuit of public interest to create demand through national fiscal policies, etc. Economic policies that guarantee the pursuit of profit-seeking by liberalism. Neoliberalism is a theory aimed at overcoming a crisis in which the vitality of capitalism has fallen while criticizing collectivism and pursuing the maximum profit margin of capital, which was dramatically embodied in the economic policies of the Reagan administration of the United States and British Prime Minister Thatcher in the 1980s. (Min 2011). After neoliberalism, globalization brought the world together into a single market, intensifying competition among companies and workers who were protected by the state, and forced to follow the capitalist economic principles without the protection of the state.

Some scholars argue that the main reasons for the rapid globalization since the 1980s are the market economization of Central and Eastern Europe, the inclusion of the global economy and high growth since China's entry into the WTO, and the simultaneous liberalization of trade and investment in many countries. (Lee 2017, 62). When the socialist bloc collapsed in the 1990s, large capital was interested in maximizing profits under the liberal democratic system and moved toward the pursuit of monopoly profits on a global level. The share of international trade and direct overseas investment has also increased significantly. However, globalization is a compulsory process of integration into the global economy based on neoliberalism, and the countries and regions involved in this process have revealed oppressive and destructive consequences. In this context, the globalization process is interpreted as the incorporation of the third world into Western culture (Mander 2001, 8-14).

Due to the globalization of wealth, developing countries were overwhelmed by the power of global financial capital and investors in the process of inclusion in neoliberalism. These countries had to restructure their labor flexibility, the opening of

financial markets, and the privatization of public corporations under the IMF management system, regardless of their will, to obtain relief financing. Companies in advanced countries used the flexibility of capital to help increase the employment of locals through direct investment in other countries or outsourcing. However, the increase in employment in the local area was only within the limits of the product's competitive edge to generate capital profit, and when the employment wage rose, factories were relocated and outsourced to other regions in search of low-cost employment costs.

Neoliberalism has become more powerful by capital, and the democratic system is showing signs of retreatments (Moon 2017, 414). Neoliberalism has greatly changed the form and way of life by combining the political and economic changes based on the logic of the "flexible accumulation" structure with the submissive resistance and responses of the public and the public, including the working class, women, and others. (Kang 2009) The acceleration of globalization has led to an increase in inequality worldwide in terms of economy, and developing countries are in crisis. Emphasizing the market-dominated market-liberal economic system, companies sought to maximize profit-seeking, while wages were reduced in the Third World, and women and children were mobilized for hard labor for a living.

Neoliberalism has brought about an era of migration. In developing countries, inequality and unemployment have increased, forcing people to leave their home countries and choose migration. (Park and Yoon 2005, 114). Globalization, along with the development of information and communication, and transportation, is creating a mass migration phenomenon with the global integration process. Because of these phenomena, the logic of capital in the theory of globalization is defined as 'the movement of goods, services, capital and labor force between countries, i.e. the integration of economic activities through markets'. (Wolf 2004). In Europe in the 19th century, the rate of international capital movement was high, and borders were open to migrants. Nevertheless, the concept of borders at that time remained most distinct in the labor market alone. However, the concept of borders began to blur as labor was freely shifted due to the EU and NAFTA, regional economic integration operating systems for free trade, among geographically adjacent and interested minority countries. (Lim 2000, 7). The increase in labor migration benefits both the outflow of labor and the inflowing countries and is becoming an

important factor in the economic reality of today when labor trade is globalized. According to a U.N. report, the number of migrants is estimated at 272 million as of 2019, up 23 percent from 221 million in 2010, compared with 1 million a year in the 1960s and 1980s and 5 million in the 2000s. Currently, the number of migrants continues to increase due to the increase in refugees, and the percentage of migrants in the world's population has risen from 2.8 percent in 2010 to 3.5 percent in 2019 (UN DESA, 2019).

Migration used to be directed to Europe and the United States, but currently, only 20% of western countries, including the United States and Europe, are opposed to migrant workers. On the other hand, like East Asia, including China, absorbs labor migrants due to the high growth of the economy, 36 percent of new migrants are moving to Asian countries for job seeking. Looking at current trends, there are about 144 million migrant workers worldwide, it is more than 9 percent from 2013. Migrant workers are employed in high-income and upper-middle-income countries, accounting for about 4.7 percent of the world's labor force, according to the report by the International Labor Organization. (Expatica, 2018.12.05.). Foreign workers who choose to move across borders are suffering from the race, human rights, employment, exploitation of labor, and wage problems under the neo-liberalistic capitalist system that is solidifying into a low-growth system.

Recently, free trade, one of the national policies representing capitalism, has been put on hold. Britain has left the EU, and other European countries have strict control over international trade and immigration policies. After the election of President Trump of the U.S., the anti-immigrant sentiment against migrants has become stronger as far-right nationalism has been strengthened and far-right political tendencies have expanded around the world. As far-right nationalist forces expand, national unity is emphasized and the need for selective acceptance of immigrants is emphasized. (Hong 2017, 7). However, the era of migration continued due to inequality between rich and poor countries, political environment, demographic pressure, ethnic conflict, and labor migration. (Castle and Miller 2013, 29-30)

The surge in international immigration is closely related to globalization. However, the internationalization rate of trade and capital is very high, while international population migration is low, and immigration is treated as a secondary. (Park and Yoon 2009). For this reason, many books and articles related to neoliberalism are produced, but there are not many studies related to international migration.

This article consists of research in literature through academic papers, reports issued by each institution, books and newspaper articles, websites, etc. In this article, we look at the process of neoliberalism and globalization causing migration, and the status of migrant workers in their countries of residence around the world, including Korea. The structure of article includes historical trends and the impact of the influence on migration on migration on migration and examines the status and characteristics of migrant workers under neoliberalism. And we're going to look at the employment, inequality, and countermeasures of migrants in their countries of residence. The introduction explained the factors that led neoliberalism to carry out-migration. In the theoretical background, neoliberalism theory and the introduction process were described. The main point explains the status of migrant workers in migrant countries and the changes in migration policies in inflow countries. It described the anti-immigration sentiment that began with the issue of robbing labor and providing welfare in the inflowing countries and measures to resolve it.

Theoretical background

The history of migration began with the history of humanity. Since hundreds of thousands of years ago, migration involves the migration of people between regions in the country in a broad sense, but in a narrow sense refers to the movement of people across borders to other countries. The causes of migration are largely economic factors, demographic factors, national administrative factors, conflicts, environmental factors, cross-border networks, etc. Among them, the wide economic gap between countries and the difference in wages and quality of life are the main factors that produce many migrants. The shortage of labor force resulting from a decrease in the productive population due to low birth rate and aging phenomenon in developed countries requires surplus labor in developing countries and is causing population migration by the mutual needs of population outflow countries and inflow countries. Environmental factors such as earthquakes, industrial accidents, floods, and droughts also cause migration. Poor national administration, corruption in society, and lack of a high-quality education system are factors that promote international migration for a better life, and discrimination based on civil war, conflict, and race, religion, etc. is also factors for cross-border migration. The multi-national network of interconnected people catalyzes international migration, promoting the globalization

and acceleration of migration. (Castle and Miller 2013, 382-384).

Neoliberal economics began in the 1950s by Hayek and Friedman and Buchanan. After World War II, they appeared in the U.K., the U.S., and other advanced democracies, criticizing the government's incompetence and corruption in the national economy, human rights abuses by the government, exploitation of private property, distortion of education and culture, and the triggering of war. Those who emphasized the nation's failure argued for tax reduction, strict monetary management, the prohibition of deficit financing, reduction of government organizations, privatization of public enterprises, reduction of economic regulations, and liberalization of external transactions such as trade and capital transactions, and flexibility of the labor market through reduction of worker protection. (Gyeongje Jeong-ui Silcheon ShiminYeonhab, 2011). Hayek led the social philosophy of liberalism, Friedman led the economics of neoliberalism in macroeconomics, and Buchanan led the economics of neoliberalism in public economics belonging to microeconomics. Hayek believes that the aggregate demand stimulation policy could increase facility investment by turning the labor and capital used to produce consumer goods into production facilities in the first place, but this would lead to a reverse inflow of labor and resources into the consumer goods production sector where wages and capital prices have risen, eventually reducing investment in production facilities. (Hanguk Eunhaeng, 2018). Friedman saw political freedom as a free market, an unemployment rate of about 10 percent as a minimum mechanism for the market economy, and insisted on pursuing monetary policy without state intervention. (Hangug Cheolhag Sasang-Yeonguhoe, 2010)

The introduction of neo-liberalistic economic policies was in Britain and the United States around 1980. British Prime Minister Thatcher, who took power from 1979 to 1990, and U.S. President Reagan, who served from 1980 to 1988, implemented economic policies based on neoliberalism. In both countries, the process was rapid to revive the sluggish economy. Under the motto of free defense, the government has reduced profit distribution and increased investment by easing state regulations on the economy, privatizing state-owned enterprises, cutting taxes, incapacitating union power, and reducing social security. (Kang 2011). With the strengthening of U.S. influence, which has become the sole superpower since the fall of the Soviet Union, it has become the dominant trend of today

as the U.S. expands neoliberalism in its interest to the world. Analysts say that the rapid progress of neoliberalism around the world is mainly due to market economization due to its inclusion in the global financial market in central and eastern Europe, high growth and trade and investment policies that have been pursued simultaneously in many countries since China joined the WTO in 2001 by adopting a reform and opening line. (Lee 2017).

The flow of globalization to the 20th century greatly increased the movement of goods and labor as well as capital. Trade opening has created positive ripple effects on productivity growth through the spread of new technologies and competition, leading to economic growth and job creation. (Lee 2017). However, since the 1980s, when neoliberalism was in full swing, income inequality, poverty, and social polarization among the world's citizens were caused by income inequality among countries. In the 1990s, income inequality intensified across the board as the income distribution gap on a global level gradually widened. The gap in living standards and wages between developed and developing countries served as a major factor in the creation of global labor migration in the 21st century. Due to the rising standard of living for people in poor countries, it's an affordable level, inefficient system of the cost of immigration and conflicts in a failed state, and by the government. A deadly form of climate change according to environmental factors such as cross-border migration of the reason. (King 2017, 196-207).

According to Marx's "Capital Theory," 'labor' is an activity of interaction between humans and nature, and human labor is a common form of life in all societies, a 'rational activity' to realize the purpose of one's conception, and an activity to meet human needs. (Son 2004, 71-75). In the labor process, labor is the most important factor, and labor creates greater value than its value, the purpose of the capitalist activity is to acquire surplus-value, and Marx sees that surplus-value arises from the labor put into the production process. (Lee 2012, Lee 2017).

In a capitalist society, the scale of the labor movement is greatly influenced by economic conditions and employment policies in the same way as general goods by working hours. In countries affected by the United States, macroeconomic expansion policies based on fiscal deficits and social de-protection resulted in low unemployment, high growth rates, and unfair income distribution. The expansion of free trade due to globalization led to an increase in wages for some skilled workers while

leading to a drop in wages for unskilled workers, resulting in a widening wage gap. (Yoo and Lim 2005, 85). Besides, the working poor working class, which is working but unable to maintain their lives, expanded the number of non-regular workers who were disadvantaged in employment or income, unstable regular workers, and long-term labor. The so-called job destruction and labor destruction situation has expanded. (Shinoda and Sakurai 2014, 53).

Migrant workers have been exploited more than local workers due to discriminatory wages and overtime, which are much lower than local workers' wage levels. As well, the unstable form of illegal employment has resulted in low wages and long hours of labor that have to endure the risks of industrial disasters, diseases, and unemployment. In reality, even basic human rights were not guaranteed, and institutional violations and exploitation of human rights resulted in neglect and acquiescence. (Jeong 2003, 186-187).

The introduction of neoliberalism and labor migration

1. Changes in population movement and migration policies

Over the 20 years from 1840 to 1860, nearly 4.5 million immigrants moved to the United States in large numbers. The hunger, population surge, and political unrest that emerged in Europe at the time fueled immigration to the United States. Also, during the Civil War, the federal government encouraged immigration from Europe in an attempt to recruit more troops (the website of the Embassy of the United States). Countries that export labors were economic and environmental factors and political disputes and many people joined the migration procession.

In the 1950s and 1960s, Western Europe, especially Germany, was booming, and due to labor shortages, foreign workers were hired from neighboring countries and colonies in Europe from the mid-1950s. France encouraged migrant workers in Catholic countries in the 1950s and hired migrant workers from the former colonies of North Africa (Seol Dong-hoon, 2004). France and Germany each employed 2.5 million migrant workers, or 10 to 12 percent of their workforce, by 1973. Since then, the government has shifted to a passive immigration policy as the economic situation worsened as the capital-based over-facilitated facilities and production capacity increased significantly while demand decreased. (Hangug Yureob Haghoe, 2012).

It is not long in history that the national government that has brought in migrants has begun to officially recognize them. Canada was the first country in the world to adopt a multicultural policy in 1971, and it revised the Immigration Act in 1976 and revised the Multiculturalism Act in 1988 to take the lead in coping with the multicultural phenomenon caused by the influx of immigrants. Then Britain, France, Sweden, and Australia began introducing multiculturalism policies. OECD countries continue to adjust the labor migration system in a way that improves the screening process and favors the necessary areas of proficiency. Many countries have also reformed immigration procedures for migrant investors or created a new system for migrants investing in startup companies. On the other hand, some countries have introduced provisions to limit the family reunion of migrants. In some countries, local governments have strengthened their support for related resources to promote the integration of new migrants. In particular, the countries introduced measures to improve the language ability of migrants, and provided courses on civil values and social norms, and established a system to evaluate and recognize the official job certificates held by migrants. (OECD, 2019)

Until the two oil shocks occurred in 1973 and 1979, Western welfare states had different characteristics in terms of immigration history, demographic characteristics, and social security policy, but many countries in Europe followed the direction of immigration policy agreed upon at the European Union level. (Lee 2017, 73-74). The oil shock that changed the world economy brought about an unprecedented recession, inflation, and recession, which made stable economic growth and full employment no longer guaranteed. As economic growth became difficult, the principle of free competition in the market was valued. As large companies moved their production bases to different parts of the world with low wages due to profit-seeking, they were unable to provide workers with high wages and stable jobs, and the income distribution issue emerged. As the construction boom broke out in the Middle Eastern country, which also accumulated wealth due to rising oil prices in the face of major changes in the aspect of labor migration, many migrants strategically chose the Middle Eastern country in terms of economics.

A series of strikes at automakers in the 1970s and 1980s brought structuralization to production lines by assembling robots on behalf of low-wage workers. Changes in the production structure resulted in the dismissal of numerous foreign

workers, and labor immigration decreased overall. The dissolution of industrial society had a direct effect on migrant workers. Complaints by low-wage foreign workers led to strikes. In the 1980s, a prolonged period of high unemployment in Western Europe brought the migrant problem to the fore as a social problem. Since then, migrants have been excluded from the framework of social integration, and have been cited as a factor of social unrest. (Hangug Yureob Haghoe 2012).

In the 1980s, immigrants from various regions were introduced to Canada by promoting economic immigration, including investment, to secure human resources such as skilled and skilled workers who were lacking in the labor market. In the 1990s, various ethnic groups and races flowed into Canada, and the majority of the immigrants were Asian. (Jeon et.al. 2010, 9). The Cold War ended with the 1989 Malta Declaration by Bush and Gorbachev, and the collapse of the former Soviet Union in 1991 promoted the migration of about 9 million former Soviet citizens from other ethnic states to Russia. On the other hand, migration to the U.S. accounted for 60 percent of the world's new immigrants, with about 11.6 million people moving to the U.S. About 88% of new immigrants to the United States came from developing countries. (Lee Today, 2018.04.01).

In 1995, advanced capitalist countries, including the United States, founded the World Trade Organization (WTO), an international organization that will lead-free trade, to take advantage of the huge transnational capital and financial capital created by the concentration of capital. Due to fierce competition among capital in powerful countries, it was necessary to resolve trade barriers in each country to expand the sales market for over-produced goods. It has become inevitable for countries around the world to employ neoliberal principles. The World Trade Organization openly called for liberalization of trade in industrial goods and agricultural products and services, lowering tariffs, and liberalizing capital movements, transcending countries' ideologies, and systems. (Choi 2001, 23-30).

The relationship between capital and labor has also changed due to the internationalization of capital with neoliberalism. Multi-national corporations emphasized the liberalization of trade and the flexibility of production based on investment and financial capital amid the globalization of neoliberalism, saving labor by humans by artificial intelligence and robots and pushing for wage cuts for higher profits. Labor wages have gradually decreased, and the gap between the rich and the poor between the workers and capitalists has

widened. The workers were paid lower wages, the rate of union membership dropped, and the bargaining power of labor was drastically reduced. This situation deepened wealth inequality at a global level, resulting in a slowdown in Asia and South America and the financial crisis, and a "globalization of poverty" phenomenon. (Kang 2011). The fixation of neoliberalism shook the lives of blue-collar workers themselves by the roots. (Jo 2016, 61). The latecomers were weakened by the powerful influence of U.S. monopoly financial capital, and the socially weak workers lost their right to survive. Korea also saw significant levels of domestic industry erode as many industries were opened to the public, led by the agricultural market through the Uruguay Round negotiations. After receiving the IMF bailout, some of the state's holdings were sold overseas through the privatization policy of public corporations. Blocking funding for insolvent companies, banks that have been strategic to insolvent financial institutions have carried out overseas sales and restructuring. Companies carried out layoffs due to restructuring, reduced the number of full-time positions with heavy welfare burdens, and expanded contract and part-time employment.

The United States, Canada, and Western Europe, the traditional labor-importing countries, are still the largest immigrants. Immigrants aged 20 to 64 account for about 17 percent of the U.S. labor market. Following the U.S., Germany, and Russia accept a lot of immigration, and 64 percent of immigrants live in high-income countries. Since 2000, 64 million of the 85 million migrants have migrated to high-income countries, with the average age of these migrants at 39.2. Recently, however, migration between developing countries has been on the rise from developing countries to developed countries. (Migration Policy Institute 2017). In particular, the flow of migration from Asia to Asia is increasing. Hong Kong, Singapore, and Taiwan in Asia have implemented foreign labor inflow policies due to a lack of labor force since the 1970s. Korea and Japan, which advocated monolithic pedigrees, also used the labor force of Asians in the name of technical training in the 1990s as labor shortages occurred during the industrialization process.

In terms of migrant transmission, Asia accounts for a large portion. In 2000, about one-fifth of the world's total immigrants moved to Asia, but in 2017, it increased to one in four. On the other hand, the percentage of Asian immigrants moving to Europe dropped from 24 percent in 2000 to 19 percent in 2017. (Nihonkeizaishinbun, 2018.04.01.). India is the country that sends out the most immigrants,

and China, Bangladesh, Syria, Pakistan, and the Philippines have sent out large numbers of immigrants. The 10 million Chinese immigrants were the largest in the United States, followed by Hong Kong and Japan. Ahead of the 2020 Olympics, Japan is accepting migrant workers in the construction industry and foreigners in all sectors of the industry, including manufacturing and service industries, due to the aging population. Ahead of the Dubai Expo in 2020, construction workers' migration to the United Arab Emirates (UAE) also surged. (Bae 2018).

Large-cap shares across the border have reduced the real wage gap between the new and old continents. The influx of unskilled workers from poorer parts of Europe has led to lower wages in the recipient countries. This resulted in lower wages for unskilled workers and job losses in the inflow countries. On the other hand, the outflow countries increased their real wages due to the decrease in labor supply due to large amounts of stock. While the income inequality of immigration countries has been lowered, the income inequality has increased in the inflow countries, and in the countries that have accommodated migrants, anti-immigrant sentiment has deepened due to labor market shocks and cultural conflicts with other ethnic groups. As a result, the incoming countries gradually began to close the door for free immigration. (Lee 2003, 239).

Globalization requires an increase in international immigration from an economic perspective. The globalization of technology enables the strengthening of mobility and communication, and globalization in society promotes movement by deepening inequality. But in politics, international migration is restricted. (Scharenberg, 2006; 박경순 외, 2009:127).

2. The Current Situation of Migrants in Neoliberalism

Before the Industrial Revolution, the biggest driver of globalization was human beings, whose migration was mostly involuntary slave status for utilizing the labor force. In the 18th century, labor migrants from Europe moved mainly to the status of contract workers. On the other hand, in Europe in the 19th century, large-scale population migration occurred when transportation costs fell due to the increase in population caused by the Industrial Revolution and the development of transportation. At this time, immigration was at its peak, and the concentration of the population toward industrial cities became visible.

Migrants in neoliberal systems are usually skilled and have a high level of education for migrants. In

most countries, the migration of talented people by highly skilled technology is opening up. They tend to specialize under the fragmented labor market structure, so they also work as teachers and doctors, and with the flourishing IT industry, countries are actively demanding migrant workers in the information technology sector. But most migrant laborers were needed in the low-skilled industrial sector. About 30 percent of college graduates were found to be overeducated compared to their employed jobs. (Yang 2018, 3). The employment of migrants is a type of manual labor, such as the service industry and low-skilled labor, which tend to be concentrated in the 3D industries shunned by local citizens, and the majority of immigrants employed in OECD countries are found to be employed in less than medium-skilled fields. (OECD, 2010). By industry, they are mainly engaged in the service sector, especially the restaurant service and domestic service industries, medical welfare systems such as nurses and physical therapists. Some users tend to prefer migrant workers because they are reliable, cope with long hours of labor and flexible working hours, and work devotedly.

However, the financial crisis that hit Asia in 1997 had a very serious impact on migrant workers. Thailand, as well as Korea, Indonesia, and Malaysia, which were directly hit, were called for transparency through the International Monetary Fund (IMF), and the contract system in the labor market was renewed due to the relocation and closure of companies. Countries that were called for extensive improvement in their constitution, such as labor market flexibility, had to change their system with less employment and the official labor sector with informal and unstable employment. The IMF's harsh restructuring policy has thrown many parts of the world into chaos and created problems of poverty, unemployment, and rising debt. (Roy 2018, 65). In 1997, the Korean government accepted the IMF's demand for relief financing to overcome the Asian financial crisis, making the labor market more flexible and market-opening. It accepted the privatization of state-owned enterprises. In the labor market, massive layoffs occurred due to labor flexibility, various types of low-wage irregular workers appeared, and inequality in the labor market soared.

The September 11 terrorist attacks in the United States in 2001 and the slowdown in the IT industry have contributed to the world economy's most volatile factors. The imbalance in the global economy, dependent on the American economy, has spread worldwide through financial, trade,

and investment channels. Countries maintain the principle of protecting the domestic labor market so that all foreign-powered employment, except for those who want to attract overseas talent, will not negatively affect the domestic labor market. (Moon 2016). In the immigrant host-countries, migrants were increasingly perceived as issues of security and safety and exerted influence on migrant workers. Workers in countries that are economically correlated with the U.S. had to have a tough time. This phenomenon has come directly to a harsh reality for migrant workers. A tougher set of policies has been introduced to regulate the entry of migrant workers and reduce costs.

In some countries, massive arrests and repatriation of illegal migrant workers have been implemented. Migrant workers, especially in the Middle East, were hit hard, resulting in repatriation, suspension of employment, and unemployment. Even for migrant workers who were eligible to stay, jobs disappeared, immigrants who had borrowed from their home countries were blocked from returning home, and they were strategic as debt slave workers who could not be protected in their home countries. In Korea, the phenomenon of defining unregistered migrant workers as potential criminals and discriminating against migrant workers has become prominent along with their hatred of migrants. Under the neo-liberalistic capitalist system, migrant workers are not treated equally in welfare, such as health insurance and retirement pensions provided to local workers, and suffer from racial problems, religious and human rights issues, exploitation of labor, and wage issues. Migrant workers are being physically, mentally, or sexually abused, exploited, and suppressed in an environment where freedom is being held. In Korea, most of the foreign migrant workers are short-term residents who ban regulars and permanent residents before entering the country, and are flowing through the employment permit system and industrial training system, which are labor policies that cannot be renewed, most of whom are short-term residents, and are under a structure where they can be fired at any time. South Korea's employment permit system regulates low-skilled migrant workers and excessively increases employers' authority over their mobility and legal status, causing wage arrears in public. The problem of low wages for foreign workers seems to lead to the expansion of long-term labor and industrial accidents. During the five years from 2013 to 2017, 31, 09 migrant workers were injured and 471 of them were killed. In particular, the number of migrant workers in the manufacturing

and construction sectors is remarkable. (Hanguk Goyong Nodongbu, 2018).

According to the Trafficking in Persons Report released in 2018, Korea is the sending country, transit country, and the destination country of adult men and women and children in sex trafficking and forced labor. Foreign workers in various visa categories are forced to work, and foreign fishermen, especially those on small fishing boats, are found to be heavily exploited. In 2017 alone, 448 reports were filed in connection with human trafficking (562 in 2016), and victims of labor exploitation and human trafficking were punished and deported due to the government's lack of identification efforts for victims of human trafficking. Foreign workers, especially, labor migrants from Vietnam, China, and Indonesia, are likely to enter Korea with thousands of dollars in debt, which is causing them to become debt slaves. (Hanguk-Inshinmaeae Toeichi Kamshiguk, 2018).

3. The problem of globalization: anti-immigration sentiment and countermeasures

Neoliberalism can be seen as a confrontation between capitalists and workers. Capital reduced the number of workers for greater profit and pushed for mechanization and scientific nation for production efficiency. Productivity gains were achieved by high technology, but the wealth generated went to owners and capitalists of high technology. Since the transition to neoliberalism, regulations on global corporate activities have been lifted, and as the country has taken the helm, corporate profit-making and consumption-oriented have become principles. Flexible accumulation seeks the slimming down of enterprises, the weakening of labor, and drives the enterpriseization of the country while seeking the full flexibility of enterprises, labor, and the nation. Within the globalization of finance and the competitive economic system, capital aggressively invested abroad, and neoliberalism saw the cause of the crisis of capital accumulation as the rigidity of the labor market. Capital avoided restrictions coming from the state or labor, and the workers came to promise cooperation. The flexibility of labor by this accumulation strategy of capital made it difficult for workers to be protected by labor unions, and under a system that made it easier to fire workers, the intensity of labor was strengthened with an uneasy status. (Kang 2009). Besides, the development of new technology has brought down workers and migrant workers to flexible and replaceable resources, and the implementation of anti-unionist policies has gradually weakened the union's power. (Hwang et.al. 2006, 316). This led to

the polarization of the labor market. As a result, the value of labor has been reduced, and the standard of living has been reduced as countless workers have lost their jobs. The long-term recession, the gap between the rich and the poor, and the lack of jobs have attributed the causes of inequality and poverty to immigrants.

Racism and nationalism have sprung up, and there has been a backlash against international organizations that have set basic rules for politics and economy among nations. Even in advanced countries, job security has been reduced, wages have been reduced and inequality has widened, resulting in xenophobia and anti-immigration movements. Racism influenced the just acceptance of discriminatory wages and overtime work by migrant workers, and users tightened control of foreign migrant workers even in low wages and unfavorable working conditions.

Nevertheless, illegal transfers of labor from Africa to European countries continued. As a result, the issue of labor exploitation, such as slavery of migrant workers, was initiated, leading to the emergence of international standards on the status of foreign workers suffering from unfavorable employment relations and labor patterns. The Universal Declaration of Human Rights, enacted by the U.N. General Assembly in 1948, recognized human rights equal to human dignity. (Gugga Inggwon Wiwonhoe). The International Labour Organization (ILO) Convention on Migrant Workers in 1949 sets the principle of equal treatment in working relations at the level of international consensus. Under the premise of the right of foreign workers to form labor unions in the employment of workers who are legally staying, it only stipulates the right to join labor unions and enjoy the benefits of collective bargaining. The International Convention on the Compensation for Human Rights (1966) and the ILO Migrant Workers (1975), it was the first agreement to take all necessary measures against the combination of families of foreign workers. The United Nations' efforts to directly protect foreign workers began in the 1970s with the Declaration of Foreign Human Rights. The origin was the persecution of Indian-Americans in Africa. The ILO's Supplementary Convention for Migrant Workers, signed in 1975, requires equal treatment of legal workers. The UN Convention on the Rights of Migrant Workers, enacted in 1990, proposes to ensure equal treatment of both domestic and foreign nationals and the rights of migrant workers. The purpose of this Convention is a comprehensive international agreement in which a person classified

as a migrant worker by the Convention has the right to enjoy human rights regardless of his legal status and that the families of migrant workers have the same right. (Seol 2004, 2-8). The UN Convention prohibits physical punishment or forced labor against migrant workers and requests human labor conditions. However, free entry into the country is negative in granting freedom to migrant workers to family members and career choices to prevent erosion of employment opportunities for their workers, and reluctant to sign the agreement because they are reluctant to treat them on par with local citizens.

As of now, effective and prescriptive protection in the issue of migrant workers is the International Convention 97 involving the International Labor Organization (ILO), which was adopted in 1949. It is an agreement on migrant labor for employment, which contains various regulations that regulate conditions that may arise for those who emigrate for employment purposes and ensure equal treatment of migrant workers. "International Convention 97" stipulates migrant workers' right to join the union and the right to use legal remedies in criminal and civil lawsuits. Since then, the 143rd Supplementary Convention for Migrant Workers in 1975 and the 1958 Convention on Discrimination Related to Employment and Occupation, also called the Discrimination Treatment Agreement, have significant value as they are directly related to the elimination of discrimination against equal value work and the guarantee of equality (Seol 2004, 20-21).

Other regulations include the 1978 UN Council for the Elimination of Racism and Racism, which was held in Geneva, with recommendations to ensure equal treatment of migrant workers in retirement pensions and social security, the 1994 Code of Conduct of the United Nations International Council on Population and Development Issues in Cairo, the 1999 Guidelines for Fixed Employment, 2000 Guidelines for Equal Employment, 2002 Guidelines for Dispatched Labor, and 2003 Guidelines. The U.N. acknowledged that international migration is the cause of international migration, including the imbalance in the global economy, poverty, environmental destruction, lack of peace and security, human rights violations, and the degree of change in the judicial democratic system. This calls for the rights of workers in their home countries and countries applying for the relocation.

In reality, however, there is a marked tendency to break UN regulations and conventions for migrant workers, and to move away from human rights protection and toward discipline migration. The

factors are the criminal cases of migrant workers, the lack of solidarity of migrant workers, and the indifference of labor-transmission countries. Since most migrant workers have no experience in forming trade unions, migrant workers do not have migrant workers' organizations that can demand labor rights and guarantees. It is also because most employment countries ban migrant workers from forming unions, and because local union members consider migrant workers as competitors, they are reluctant to support migrant workers' rights. (J. Niessen, 1993:23).

The time for Korea to join the International Labor Organization (ILO) is December 9, 1991. At that time, the Korean government became the 152nd member when it submitted its acceptance of the ILO charter to the ILO secretary-general after receiving parliamentary approval. Of the 189 ILO conventions, however, only 29 have been ratified by the Korean government. The key agreements that the Korean government has not ratified include the Convention on the Freedom of Association and the Protection of the Right to Unity (No. 87), the Convention on the Application of the Principles of the Right to Unity (No. 98), the Convention on the Prevention of Forced Labor (No. 29), and the Convention on the Abolition of Forced Labor (No. 105). This is because there are conflicts with the nation's labor union law and the military service law, the National Security Law, the crime of obstruction of business, and domestic laws on assembly and demonstration. (Maeil Nodong Nyuseu, 2016).

It was in 1994 when the movement for the rights of migrant workers began in earnest in Korea. It is the first time that 13 people, including Nepalese migrant workers and Bangladesh migrant workers, who suffered industrial accidents in January 1994, have called for minimum legal protection measures such as payment of unpaid wages and compensation for industrial accidents. Since then, it has become a labor movement that claims labor rights and civil rights. The community of migrant workers is developing beyond Korea to international solidarity with the combination of labor unions and civic groups supporting civil society. (Lee 2017, 72-76). However, it was in 2010 that migrant workers were included in the Korean Confederation of Trade Unions, the representative of the labor movement camp. With the struggle of migrant workers and the social ripple effect occurring, the labor movement was a way of aligning with migrant workers' issues. Such a labor movement in solidarity with migrant workers can be seen as surrogacy or compassionate poetically rather than establishing the self-reliance of migrant workers. (Jeong 2012, 66-83)

Recently in Europe, the rise of immigration in Eastern Europe and the influx of refugees from Africa and the Middle East have led to serious social and political conflicts. In particular, EU member states, especially in Western European countries such as Britain, reached their limits due to the expansion of the EU to Eastern Europe in 2004 and the increasing number of low-wage workers and immigrants from Eastern Europe since the right to freedom of workers' immigration was extended to Romania and Bulgaria in 2014. Amid the difficult economic conditions of Western European society due to the welfare problems of immigrants, rising unemployment, division, and anxiety have led to anti-immigrant sentiment. (Kim 2015), This immigrant problem was the biggest reason for Britain's exit from the EU and the eurozone.

Illegal immigration and refugees are an international issue facing the world, and anti-refugee sentiment prevails with 527 Yemenis who came to Jeju en masse in 2018 to apply for refugee status. In the U.S., the biggest issue of controversy is the prevention of illegal immigration from Latin America, which has been chosen to avoid poor economic conditions and violence in its home country. This has also strengthened the anti-immigration policy in the United States. Under the Trump administration, illegal immigration and refugee acceptance became very strict, reducing the annual number of refugees for the second consecutive year and setting the upper limit of refugee acceptance at 30,000. (Yeonhab Nyuseu, 2018). In particular, as most Latin Americans were not recognized as refugees or immigrants and were regarded as illegal immigrants, child isolation of illegal immigrants became a controversial issue throughout the United States. (BBC News, 2018.06.16.). Canada, an inclusive country of immigrant cultures flowing from abroad with the aid of multiculturalism, is also becoming more strict in refugee-related laws, as it collects DNA from immigrants and sends it to a pedigree-identifying company to identify their pedigree and nationality. (BBC News, 2018.08.01)

The British people chose to leave the European Union while enduring economic and security concerns over the future, dominated by "anti-immigrant sentiment." Most of the people who spearheaded the anti-immigration movement across Europe were workers suffering from unemployment and poverty because they thought immigrants exclusively to foreigners and colored people were the cause of the pain. However, statistics show that migrant workers pay more taxes than they do and that the impact of immigrants on wages is only at

the minimum wage level. Indeed, it was the long-term slump caused by the government's extreme austerity spending that directly contributed to the deterioration of the British economy. (Chae 2016, 36-53). The rapid expansion of the far-right party's power in Europe is a degenerative issue of democracy. Despite the long tradition of European democracy, the results of the far-right party's craze for racism, pureblood and authoritarian political order have emerged. (Bae 2017, 82).

In the early stages of the spread of Corona 19 in 2020, the widespread hatred, discrimination, and negative perceptions of foreigners revealed in the course of coping with infectious diseases worldwide led to claims such as "exemption of Chinese people staying" or "border blockade of foreigners" that had nothing to do with Corona 19. Racism that shifted or stigmatized the responsibility of the epidemic to Asian groups deepened social conflicts and justified unfair discrimination against target groups. Such discrimination was an opportunity to recognize discrimination or hatred based on race and nationality in countries that called for coexistence with multiculturalism.

Technological progress has led to increased productivity, but it has not led to higher wages for workers. Complaints about globalization are growing as the income distribution structure in developed countries has worsened, leaving middle and lower classes unable to benefit. The polarization in the labor market and the falling standard of living for most people have begun to debate solutions. According to the "2019 Immigration Status and Employment Survey Results" released by the Korea Statistics Office in December 2017, 20.9 percent of foreigners staying in Korea had non-professional employment visas. Among them, 48.4 percent have stayed in Korea for less than three years. According to the 2019 survey, the number of foreign students employed decreased due to the increase in the eligibility of foreign students to stay in Korea, but 85.1% of foreigners, except for permanent residency (F-5), continued to wish to stay in Korea even after the expiration of their stay.

In Korea, the revised minimum wage law requires the minimum wage to be paid 100 percent even during the probationary period of simple work. However, calls for a reduction in the wages of migrant workers were proposed through the Korea Federation of Small and Medium Business. Article 6 of the Labor Standards Act prohibits discrimination in labor conditions on the grounds of nationality, faith or social status, and Article 111 of the International Labor Organization (ILO) Convention ratified by

Korea in December 1998 also stipulates that wages cannot be discriminated against by nationality. The differential application of the minimum wage is being attempted for migrant workers, the weakest link among minimum wage workers. The head of the Korean Migrant Workers' Union criticized the claim of differential application of the minimum wage for migrant workers as "clear racism." In Korea, the revised minimum wage law requires the minimum wage to be paid 100 percent even during the probationary period of simple work. However, calls for a reduction in the wages of migrant workers were proposed through the Korea Federation of Small and Medium Business. Article 6 of the Labor Standards Act prohibits discrimination in labor conditions on the grounds of nationality, faith or social status, and Article 111 of the International Labor Organization (ILO) Convention ratified by Korea in December 1998 stipulates that wages cannot be discriminated against by nationality. The differential application of the minimum wage is being attempted for migrant workers, the weakest link among minimum wage workers. The head of the Korean Migrant Workers' Union criticized the claim of differential application of the minimum wage for migrant workers as "clear racism." (Han 2018).

The OECD said that despite the negative effects of globalization, stopping or reversing the flow of globalization is not the right approach and that globalization should be more inclusive. The OECD says that the new globalization needs to be changed to an integrated and low-income approach to enhance contributions and benefits, not a "first-growth-post-distribution" approach, as it calls for addressing inequality and inclusive growth deepening into globalization. To this end, it was suggested that it was important to review, improve, and enforce existing policies at the national and regional levels. (Lee 2017). To reduce economic inequality, education reform is needed, and tax reform is needed so that the tax burden can go from labor to capital. It is necessary to create a new redistribution mechanism to supplement the role of shrinking wages. (Manuel Muñiz, 2017:39).

Conclusion

As transportation costs fell due to the increase in population caused by the industrial revolution and the development of transportation around the world, large-scale population movements took place and concentrated on industrial cities. Hunger, a surge in population, political unrest, ethnic conflicts, and the widening gap between the rich and

the poor have culminated in immigration. In this respect, globalization is more about the movement of capital and labor leading to globalization than trade. Globalization forced the integration of the global economy into the power of capital under neoliberalism. Leaders of many countries around the world believed in neoliberalism, with developing countries overwhelmed by the power of investors and global financial capital, and revealed oppressive and destructive results in the process of being incorporated into neoliberalism.

This neoliberalism and globalization are driving a large number of people into poverty and inequality, defending the interests of large corporations and multinational corporations. The polarization of economic wealth has served as an opportunity to promote the migration of people seeking better lives.

Globalization guarantees maximum movement of capital, whereas human free movement is suppressing as much as possible. The labor market pursued by neoliberalism has focused on the flexibility of labor. The flexibility of the production system and the flexibility of the labor market have forced workers in many parts of the world into a chaotic state suffering from job insecurity, competition, and performance. Migrant workers are subjected to labor exploitation as they are treated with inequality and discrimination compared to local workers in their countries of residence.

Under the neo-liberalistic economic system, migrant workers are forced to live as wage slaves by the logic of capital's power, foreign discrimination in residential countries, and the scapegoats of anti-immigration sentiment. Most immigrants are politically, economically, and socially unprotected from their home countries, and are given status as people who will return to their home countries after providing only a certain period of labor. In particular, the guarantee of labor is perfunctory for migrant workers, the de facto workplace cannot be moved, and the migrant workers can be sent out of the country. In Korea, labor demand for foreign workers in small and medium-sized enterprises and others has risen due to a shortage of labor force. Recently, the unemployment rate among young people increased and the supply of jobs decreased due to the extension of the retirement age, raising the issue of domestic employment violations and unemployment factors.

Neoliberalism and globalization are inseparable relationships. Globalization, which was promoted as a de-regulation and new technology based on the laissez-faire ideology in the past, has resulted in income inequality in which wealth is concentrated

only on certain classes of capitalists. The reason why far-right parties in Europe are now well received by the people is the problem of democracy in neoliberalism. Local people in countries that accepted foreign labor migration thought that the long-term slump caused by the government's tight budget in each country was also the cause of social and economic suffering caused by immigrants. The far-right party advocates racism, pureblood, and authoritarian political order. The far-right party's craze can be seen as a result of the deterioration of the nature of democracy despite its long tradition of pursuing public good beyond public good.

The economic policies of capitalism have constantly changed according to historical circumstances. The neo-liberalistic economy, dominated by capital, suffers a majority of workers except for capitalists due to the failure of distribution freely. From this point of view, interventionism, which calls for driving neoliberalism out and the state's intervention, is emerging again. It is time to form a fair labor market structure, not market dominance by large companies that only value capital.

The resolution of poverty in underdeveloped countries, a major cause of international migration, shows the need to increase the size of aid from developed countries. In particular, the increase in the population of the Islamic State and the African continent will result in the migration of many looking for new opportunities if poverty is resolved and national income increases, as seen in near future Asia. Migration brings the benefits of money transfers and technology transfers to the transmitting country. However, profits from migration are not one-sided. Australia, Canada, and the United States have already recognized that immigration and migrant labor are essential factors for the development of a stable and economically healthy society.

The Universal Declaration of Human Rights is a basic human right that defines freedom of migration. The Convention on the Rights of Migrant Workers, a major human rights convention, does not even sign in countries that have brought in migrant workers. The OECD is calling for the improvement of the negative aspects of the globalization of neoliberalism through the improvement of international standards and norms and international cooperation. For both the transmitting and inflowing countries, migration should be planned and modified in a way that minimizes negative factors and maximizes positive benefits. The issue of income distribution among migrant workers has emerged as a social issue that

includes politics and policies of each country that introduced neoliberalism. In particular, unskilled workers have become a major problem in many countries, far from improving human rights. However, some older countries are facing the reality of having to bring in simple household workers

and care workers. Currently, Koreans and migrants live in a multicultural era where they have to coexist. Globalization should be developed with an emphasis on the aspect of human respect as a living person living at the same time and space, rather than treating incoming migrants only as labor.

References

- 강내희 (2009). “신자유주의와 문화” 문화사회연구소.
- 강철구 (2011.05.06). “신자유주의는 왜 문제인가?” 프레시안 <http://www.pressian.com/news/article.html?no=3874#09T0>.
- 김철민 (2015). “영국의 EU 협약 개정 추진을 통해 본 동유럽 이민자 논쟁” EMERiCs 중동부 유럽
- 라셀 살라자르 빠레니아스 (2007) “이주 가사 노동력과 신자유주의” 제9회 서울여성영화제 국제포럼 2007. 76–81.
- 로버트 라이시. 안기순 옮김 (2016). 『자본주의를 구하라』(파주: 김영사)
- 문강형준 (2017). “민주주의는 풍요 없이 계속될 수 있을까 - 파국서사를 통해 민주주의 이미지 다시 읽기” 『인문학 연구』 제54집.
- 문영만 (2016). “외국인노동자의 종사상 지위별 임금격차 및 임금결정 요인에 관한연구” 『산업 노동연구』 22권 2호, 2016; 107~133
- 민경국 (2011). “신자유주의 이념의 역사적 기원”
- 박경순, 윤도현 (2009). “세계화와 이민정책- 독일의 2005년 『이민법』을 중심으로” 한독사회과학논총 제19권 2호.
- 마누엘 무니즈(Manuel Muñiz) 번역 윤소진(2017). “경제성장만으로는 충분하지 않다” 포스코 경영연구원 «Chindiplus» Vol. 126.
- 배병인 (2017). “유럽 민주주의의 퇴조와 극우 포퓰리즘 정당의 약진: 1990년대 중반 이후 유럽연합 회원국 의회 선거 결과를 중심으로” 『국제지역연구』 Vol. 26 No.4.
- 배준호 (2018.04.01.). “아시아, 청년층 이민 확산에 경제 발전 지속된다 …아메리카 드림 대신 아시아 드림” 이투데이. <http://www.ctoday.co.kr/news/section/newsview.php?idxno=1609442#csidx0f4eec48d3a5cc0b6eca7938fe2838a>.
- 손열, 손병권, 이승주 (2016). “미국의 보호무역주의 대응방안”
- 손철성 (2004). “마르크스 자본론” 서울대학교 철학사상연구소. 『철학사상』별책 제3권 제18호.
- 설동훈 (2004.12.17.), “이주노동자 권리에 대한 국제협약” 세계이주 노동자의 날 기념토론회.
- 스티븐 D. 킹, 곽동훈 옮김 (2017). 『세계화의 종말』(서울: 비즈니스맵)
- 스티븐 카슬· 마크 J 밀러, 한국이민학회 옮김 (2013). 『이주의 시대』(서울: 일조각)
- 아나냐 로이, 김병순 옮김 (2018). 『빈곤자본』(서울: 어문책)
- 양종민 (2017). “신사회적 위험과 복지국가재구조화 연구 1985-2010” 서울대 사회학 박사학위 논문.
- 양현수 (2018). “국제이주 동향과 노동시장 영향” 『OECD 정책동향』 고용노동사회국(ELS), 공공정책국(GOV), 통계국(STD), 교육정책국(EDU) 등.
- 유재원 임혜준 (2005) 『세계화와 개방정책: 평가와 과제』 대외경제정책연구원 정책연구 5-22.
- 이경천 (2007.03.10.). 맑스와 자본론 연구소 연구원 [30호].
- 李澈羲 (2004). “世界化와 國際勞動市場: 大量移民時代의 美國移民” 한국무역협회.
- 이승훈 (2012). “자본주의와 마르크스” KDI 경제정보센터. <https://eiec.kdi.re.kr/publish/archive/click/view.jsp?fcode...idx=1811>.
- 이창원 (2017). “이민정책의 세계적 흐름과 과제” 『국제사회보장리뷰』 2017 Vol. 1, pp. 67-81.
- 이춘호 (2017). “한국 이주노동자의 노동 운동에서 나타나는 위치인식 변화” 다문화와 디아스포라 학술세미나.
- 임혁백 (2000.12.01.). “세계화와 글로벌 가버넌스: 개념적. 이론적 논의의 현황” 『세계화와 글로벌 가버넌스: 세계 질서와 민주주의의 미래』 한국고등교육재단 학술심포지움.
- 유네스코 (2019). “이주, 강제이주와 교육: 장벽이 아닌 가교 만들기” 세계교육 현황보고서 요약본,
- 전경옥, 이유진, 김영란, 유숙란, 금혜성(2010). 『다문화정책과 시민사회의 공존』 국무조정실 연구보고서, 숙명여대 산학협력단.
- 정영섭 (2012). “한국의 노동운동과 이주노동자의 아름다운 연대는 가능한가” 『e-Journal Homo Migrans』 Vol. 5, 6.
- 제리 맨더· 에드워드 골드스미스, 역자: 윤길순· 김승욱 (2001). 『위대한 전환-다시 세계화에 서 지역화로』 (서울: 동아일보사).
- 조의행 (2016). “남겨진 자(Left Behind)’들이 이끈 브렉시트 (Brexit): 영국 노동당과 블루칼라의 정체성 균열, 그리고 영국 정체성” 『한국인문사회과학회』 현상과 인식 39(3),
- 지주형 (2011) 『한국 신자유주의의 기원과 형성』(서울: 책세상).
- 채만수 (2016). “영국의 유럽연합 ‘탈퇴’, 혹은 이른바 브렉시트 (Brexit)” 『정세와노동』 Vol.- No.125.
- 최낙균 (2001). “WTO 뉴라운드 출범은 왜 필요한가?” 대외경제정책연구원.
- 풀 피어슨, 제이콥 해커 공저. 조자연 역 (2012) 『부자들은 왜 우리를 힘들게 하는가? –승자 독식의 정치학 (Winner take all Politics)』 (서울: 21세기북스).
- 황선자·이철 (2008). “신자유주의 세계화에 따른 소득불평등과 노동조합의 대응” 『노총연구원 신서』 한국노총중앙연구원.

- 총태영 (2017). “국민국가의 민족주의에서 ‘민족’없는 민족주의로: 21세기 유럽 극우민족주의에 대한 이해를 위하여” 『다문화사회연구』 제10권 1호.
- 경제정의실천시민연합 (2011.12.15.). “신자유주의, 제대로 알자” <http://ccej.or.kr/5170>.
- 국제이주기관 (2016.04.26.). 『글로벌 이주 동향 – 2015년 개관』 http://www.iomjapan.org/press/20160426_migrationtrend.cfm.
- 나무위키 (2020.08.09.). “2018년 제주 난민 사태” <https://namu.wiki/w/2018%EB%85%84%20%EC%A0%9C%EC%A3%BC%20%EB%82%9C%EB%AF%BC%20%EC%82%AC%ED%83%9C>.
- 대한민국 인신매매퇴치감시국 (2018). “2018년도 인신매매보고서”
- 매일노동뉴스 (2016.06.02.) “노력을 하겠지만 비준은 못한다? 국제노동기구 정신 25년간 외면한 한국 정부” <http://www.labortoday.co.kr/news/articleView.html?idxno=138410>.
- 연합뉴스 (2018.07.03.). “미국도 ‘불법이민·난민’으로 흥역 … 정치쟁점 급부상” <https://www.yna.co.kr/view/AKR20180630007700071>.
- 주한미국대사관·영사관. “노예제도, 남북전쟁 및 서부개척시대” <https://kr.usembassy.gov/ko/education-culture-ko/infopedia-usa-ko/history-ko/slavery-civil-war-westward-expansion-ko/>.
- 한겨레 (2018.08.23.). “이주노동자 최저임금 차등적용은 인종차별” <http://www.hani.co.kr/arti/society/labor/858913.html>.
- 한국고용노동부 (2018). “업종별 이주노동자 산업체해 발생 현황 자료”
- 한국유럽학회 (2012). 『유럽의 사회통합과 사회정책』 (한국학술정보·이담북스)
- 한국은행 (2018). “하이에크 (Friedrich August von Hayek)” 경제이야기.
- 한국철학사상연구회 (2010). 『현실을 지배하는 아홉 가지 단어』 (파주: 동녘 출판사).
- BBC News (2018.06.16.). “부모와 생이별…밀입국자 아동 격리 논란” <https://www.bbc.com/korean/international-44479567>.
- BBC News (2018.08.01.). “캐나다, 이민자 DNA로 혈통 조사 국적파악 논란” <https://www.bbc.com/korean/international-45027812>
- Expatica(2018.12.05.). Number of migrant workers swells nearly 10% in five years: UN.
- Bonoli. (2007) “Time Matters: Postindustrialization, New Social Risks, and Welfare State Adaptation in Advanced Industrial Democracies.” Comparative Political Studies 40(5):495-520.
- Hemerijck, Anton. 2012. “Two or three waves of welfare state transformation?” in Hemerijck, Anton, N Morel, B Palier, and J Palme. 2012. Towards a social investment welfare state: The Policy Press.:33-60.
- Huber, Evelyne, Stephens, D. John. (2001) Development and crisis of the welfare state : parties and policies in global markets. Chicago: The University of Chicago Press.
- Niessen, J. (1993) Proposals for a comprehensive European immigration policy. Between the open and closed door approaches, Churches Committee for Migrants in Europe (ed.), Report of the Seminar on Migratory Movements and European Policies, Brussels, 5-6 March, 1993.
- Taylor-Gooby, Peter. (2004) New Risks, New Welfare : The Transformation of the European Welfare State, Oxford ; New York: Oxford University Press.
- Wolf, Martin. (2004) Why Globalization Works? New Haven: Yale University Press. “State Immigration Data Profiles” (2018) Migration Policy Institute. <https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/state-immigration-data-profiles>.
- The United Nations. 18 December 2017, The International Migration Report 2017 <https://www.un.org/development/desa/publications/international-migration-report-2017.html>.
- OECD Multilingual summary. International Migration Outlook: SOPEMI OECD 2010. <https://www.oecd.org/els/mig/45613107.pdf>
- OECD 사무국 (2018.09). “최근 OECD 국가의 국제이주 동향과 노동시장 영향” 『2018년 이주 전망 (OECD Migrant Outlook 2018)』
- OECD (2019). International Migration Outlook 2019, OECD Publishing
- \篠田武司·櫻井純理 (2014) “新自由主義のもとで変化する日本の労働市場” 立命館産業社会論集 (第50巻第1号)
- 日本経済新聞 (2018.04.01.) “世界の若者、移住先はアジア 人口移動に異変” <https://www.nikkei.com/article/DGXMXO28850260R30C18A3MM8000>.

References

- Kang, Nae Hui. (2009) “Shin Jayujuu wa Munhwa”, Munhwasaheyeonguso.
- Kang, Cheol Gu. (2011.05.06.) “Shinjayujuineun Wae Munjeinga?” Pelesian <http://www.pressian.com/news/article.html?no=3874#09T0>.
- Kim Cheol Min. (2015) “Yeong-gug-ui EU Hyeob-yag Kaejeong Chujin-eul Tonghae Bon Dong-Yureob Iminja Nonjaeng” EMERiCs Jungdongbu Yureob
- Rassel Salazar Parenas. (2007) “Migrant Domestic Labor Force and Neoliberalism” The 9th Seoul Women’s Film Festival International Forum 2007, pp. 76–81.
- Reish, Robert. (2016) (Ahn Ki Sun Olmgim). «Jabonjuuireul Guhara» (Paju: Kim-Yeong Sa)
- Moon, Gang Hyeong-Jun. (2017) Minjujuuineun Pung-yo Eobshi Gyesog Doel Su Isseulkka Pagug Seosareul Tonghae Minjujuui Imiji Tashi Ilggi” «Inmunhag-Yeongu» Je54Jib.
- Mun, Yeong Man. (2016) Oegug-in Nodongjaui Jongsasang Jiwibyeol Imgeumgyeogcha mich Imgeumgyeoljeong Yoin-e Gwanhan Yeongu” «Saneob Nodong Yeongu» 22gwon 2 ho, pp. 107-133.
- Min, Kyong Guk(2011). Shinjayujuu Inyeom-ui Yeogsajeog Giwon

- Park, Kyeong Sun, Yoon, Do Hyeon(2009) Segyehwawa Iminjeongchaeg Togilui 2005 nyeon: Iminbeobeul jungshimeuro, Ha dogsahoegwa Hagnonchong, Je19gwon 2 ho.
- Muñiz, Manuel. (2017), Beon-yeog Yoon So Jin. (2017). Gyeongjeseongjangman Euloneun Chungbunhaji Anhda, Poseuko Kyeong Yeong Yeonguwon (Chindiaplus) Vol. 126.
- Bae, Byeong In. (2017) Yureob Minjujuui Toejowa Geug-u Popyullijeum Jeongdang-ui Yagjin: 1990nyeondae Jungban Ihu Yureob Yeonhab Hoewongug Uihoe Seongeo Gyeolgwareul Jungsim-eulo” (gugejiyeog-yeongu) Vol. 26 No.4.
- Bae, Junho(2018.04.01.). Asia, Cheongnyeoncheung Imin Hwagsan-e Gyeongje Baljeon Jisogdoenda...Amerika Deulim Daesin Asia Deulim” Itudei. <http://www.etoday.co.kr/news/section/newsview.php?idxno=1609442#csidx0f4ecc48d3a5cc0b6eca7938fe2838a>.
- Son Yeol, Son Byeong Gwon, Lee Seung Joo. (2016) Migug-ui Bohomuyeogjuui Daeeung Bang-an
- Son Cheol Seong. (2004) Maleukeuseu Jabonron, Seoul Daehaggyo Cheolhagsasang Yeonguso. (cheolhagsasang) Byeol Chaeg, Je3gwon Je18ho.
- Seol, Donghun (2004.12.17.) Ijunodongja Gwonlie Daehan Gugjehyeob-yag, Segyeiju Nodongjaui Nal Kinyeomtoronhoe.
- Steven D. King, Gwag Dong Hun Olmgim. (2017) Segyehwaui Jongmal, Seoul: Bijeuniseumaeb
- Steven Castle, Michael J. Miller, Hangug Iminhaghoe Olmgim. (2013). Ijuui Shidae, Seoul: Iljogag
- Ananya Roy, Kim Byeong Sun Olmgim. (2018) Bingonjabon, Seoul: Yeomunchaeg
- Yang, Jong Min. (2017) “Shinsahoejeog Wiheomgwa Bogji kuggajaegujohwa Yeongu 1985-2010, Seouldae Sahoehag Bagsahag-wi Nonmun.
- Yang, Hyeon Soo (2018) Kugjeiju Donghyang-gwa Nodongsijang Yeonghyang, OECD Jeongchaeg Donghyang, Goyong Nodongsahoegug(ELS), Gong-gongjeongchaeggug(GOV), Tong-gyegug(STD), Gyoyujeongchaeggug(EDU) deung.
- Yoo, Jae Won, Im, Hye Jun. (2005) Segyehwawa Gaebangjeongchaeg: Pyeonggawa Gwaje, Daeoegyeongjeongchaeg-yeonguwon Jeongchaeg Yongu, 5-22.
- Lee, Kyeong Cheon. (2007.03.10.). Malgseuwa Jabonron Yeonguso Yeonguwon, 30ho.
- Lee, Cheol Hui. (2004) Segyehwawa Gugjenodongsijang: Daeryang Iminshidaeui Migug-imin, Hangugmuyeoghyeobhoe.
- Lee, Seung Hun. (2012) Jabonjuwiwa Maleukeuseu, KDI Gyeongjejeongbosenteo. <https://ieec.kdi.re.kr/publish/archive/click/view.jsp?fcode...idx=1811>.
- Lee, Chang Won (2017) Iminjeongchaeg-ui Segyejeog Heureumgwa Gwaje, Gugjesahoebojanglibyu, Vol. 1, pp. 67-81.
- Lee, Chun Ho. (2017) Hangug Ijunodongjaui Nodong Undong-eseo Natananeun Wichiinsig Byeonhwa, Damunhwawa Diaseu Pola Hagsulsemina.
- Lim Hyoeg Baeg(2000.12.01.). “Segyehwawa Geullobeol Gabeoneonseu: Gaenyeomjeog Ironjeog Non-uiui Hyeonhwang”, (Segyehwawa Geullobeol Gabeoneonseu: Segye Jilseowa Minjujuuiui Mirae) Hanguggodeung-Gyoyugjaedan Hagsul Simpojium.
- Yuneseuko(2019). “Iju, Gangjejuwa Gyoyug: Jangbyeog-i Anin Gagyo Mandeulgi”, Segyegyoyug Hyeonhwangbogoseo Yoyagbon,
- Jeong Yeong Ok, Lee, Yu Jin, Kim, Yeong Lan, Yoo, Sug Lan, Geum, Hye Seong. (2010) Damunhwajeongchaeggwa Shiminsahoeui Kongjon, Kugmujojeongshil Yeongubogoseo, Sugmyeong Yeodae Sanhaghyeoblyeogdan.
- Jeong, Yeong Seob. (2012) Hangug-ui Nodongundonggwa Ijunodongjaui Aleumdaun Yeondaeneun Ganeunghanga, e-Journal Homo Migrans, Vol. 5, 6.
- Mander, Jerry, Goldsmith, Edward, Yeogja: Yoon, Gil Sun, Kim, Seung Ug. (2001) Widaehan Jeonhwandasí Segyehwa-e Seo Jiyeghwalo, Seoul: Dong-aibosa.
- Jo,Ui Haeng. (2016) Namgyeojin Ja(Left Behind)'deul-i Ikkeun Beulegsiteu(Brexit): Yeonggug Nodongdang-gwa Beullukallauí Jeongcheseong Gyun-yeol, Geuligo Yeong-gug Jeongcheseong”, Hangug-inmunsahoegwahaghoe, Yeonsang-gwa Insig 39(3).
- Ji, Ju Hyeong. (2011) Hangug Shinjayujuuiui Giwongwa Hyeongsseong, Seoul: Chaegsesang.
- Chae, Man Soo. (2016) Yeonggug-ui Yureob Yeonhab ‘taltoe’, hog-eun ireunba Beulegssiteu(Brexit) Jeongsewanodong, Vol. No.125.
- Choe, Nag Gyun.(2001) WTO Nyulaundeu Chulbeom-eun Wae Pir-yohanga? Daeoegyeongjeongchaeg-yeonguwon.
- Pierson, Paul, Hacker, Jacob S. Gongjeo, Jojayeon yeog. (2012) Bujadeul-eun Wae Uriel Himdeulge Haneunga? –Seungja Dogshig-ui Jeongchihag(Winner take all Politics), Seoul: 21 Segibugseu.
- Hwang Seon Ja, Lee, Cheol. (2008). Shinjayujuui Segyehwa-e Ttaleun Sodeugbulpyeongdeung-gwa Nodongjohab-ui Daeeung, Nochong-Yeonguwon Shinseo, Hangugnochongjungang Yeonguwon.
- Hong, Tae Yeong. (2017) Kugminguggaui Minjogjuuiseo ‘Minjog’ Eobsneun Minjogjuuilo: 21segi Yureob Keug-uminjogjuuie Daehan Ihaereul Wihayeo, Damunhwasahoeyeongu, Je10gwon 1ho.
- Kyeongjejeong Uisilcheonsimin Yeonhab (2011.12.15.). “Shinjayujuui, Jedaero Alja” <http://ccej.or.kr/5170>.
- Kugjeijugigwan. (2016.04.26.). Geullobeol Iju Donghyang – 2015nyeon Gaegwan, http://www.iomjapan.org/press/20160426_migrationtrend.cfm.
- Namuwiki(2020.08.09.). “2018nyeon jeju nanmin satae” <https://namu.wiki/w/2018%EB%85%84%20%EC%A0%9C%EC%A3%BC%20%EB%82%9C%EB%AF%BC%20%EC%82%AC%ED%83%9C>.
- Daehanmingug insinmaemaetoechigamsigug (2018). “2018nyeondo insinmaemaebogoseo”
- Maeilnodongnyuseu (2016.06.02) Noryeog-eun Hagejjiman Bijun-eun Moshanda? Kugjenodong-gigu Jeongsin 25nyeongan Oe Myeonhan Hangug Jeongbu” <http://www.labortoday.co.kr/news/articleView.html?idxno=138410>.
- Yeonhabnyuseu(2018.07.03.). “Migugdo ‘Bulbeob-Imin’Nanmin’eulo Hong-yeog ... Jeongchijaenggeom Geubbusang” <https://www.yna.co.kr/view/AKR20180630007700071>.

- Juhanmigugdaesagwan·Yeongsagwan. “Noyebedo, Nambujeonjaeng Mich Seobugaeccheogsidae” <https://kr.usembassy.gov/ko/education-culture-ko/infopedia-usa-ko/history-ko/slavery-civil-war-westward-expansion-ko/>.
- Han, Kyeo Re(2018.08.23.). “Ijunodongja Choejeoimgeum Chadeungjeog Yong-eun Injongchabyeol” <http://www.hani.co.kr/arti/society/labor/858913.html>.
- Hangug Koyong Nodongbu. (2018). “Eobjongbyeol Ijunodongja San-eobjaehae Balsaeng Hyeonhwang Jaryo.
- Hangug-Yureob Haghoe. (2012). Yureob-ui Sahoetonghabgwa Sahoejeongchaeg, Hangug hagsul jeongbo·Idambugseu.
- Hangug-Eunhaeng(2018). “Haiekeu(Friedrich August von Hayek)” Gyeongjeiyagi.
- Hangug Cheolhagsasang Yeonguhoe(2010), Hyeonsil-eul Jibahaneun Ahob Gaji Dan-eo, Paju: Dongnyeok chulpansa.
- BBC News(2018.06.16.). ““bumowa saeng-ibyeol’...mil-ibgugja adong gyeogli nonlan” <https://www.bbc.com/korean/international-44479567>.
- BBC News(2018.08.01.). “kaenada, iminja DNAlo hyeoltong josa gugjeogpaag nonlan” <https://www.bbc.com/korean/international-45027812>
- Expatica. (2018.12.05.), Number of migrant workers swells nearly 10% in five years: UN.
- Bonoli. 2007. “Time Matters: Postindustrialization, New Social Risks, and Welfare State Adaptation in Advanced Industrial Democracies.” Comparative Political Studies 40(5):495-520.
- Hemerijck, Anton. 2012. “Two or three waves of welfare state transformation?” in Hemerijck, Anton, N Morel, B Palier, and J Palme. 2012. Towards a social investment welfare state: The Policy Press.:33-60.
- Huber, Evelyne, and John D. Stephens. 2001. Development and crisis of the welfare state : parties and policies in global markets. Chicago: The University of Chicago Press.
- Niessen, J., (1993) Proposals for a comprehensive European immigration policy. Between the open and closed door approaches, Churches Committee for Migrants in Europe (ed.), Report of the Seminar on Migratory Movements and European Policies, Brussels, 5-6 March, 1993.
- Taylor-Gooby, Peter. (2004) New Risks, New Welfare : The Transformation of the European Welfare State, Oxford ; New York: Oxford University Press.
- Wolf, Martin (2004). Why Globalization Works? New Haven: Yale University Press. “State Immigration Data Profiles” (2018) Migration Policy Institute. <https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/state-immigration-data-profiles>.
- The United Nations. 18 December 2017, The International Migration Report 2017 <https://www.un.org/development/desa/publications/international-migration-report-2017.html>.
- OECD Multilingual summary. International Migration Outlook: SOPEMI OECD 2010. <https://www.oecd.org/els/mig/45613107.pdf>
- OECD Samugug (2018.09). Choegeun OECD Guggaui Gugeijeju Donghyang-gwa Nodongsijang Yyeonghyang, 2018nyeon i ju jeonmang(OECD Migrant Outlook 2018)
- OECD(2019). International Migration Outlook 2019, OECD Publishing
- Shinoda, Takeshi, Sakurai Jiyunri. (2014) “Shinjiyūshugi no moto de henka suru Nihon no rōdō ichiba” Ritsumeikan sangyō shakai ronshū (dai 50-kan dai 1-gō)
- Nihonkeizaishinbun (2018. 04. 01.) “Sekai no wakamono, ijū-saki wa Ajia jinkō idō ni ihen” <https://www.Nikkei.Komu/article/DGXMZO 28850260 R 30 C 18 A 3 MM 8000>

Н.К. Нышанбаев*, Ж.М. Төлен, Ж.Р. Ағыбай

«Тұран» университеті, Қазақстан, Алматы қ.,
*e-mail: n.nyshanbayev@turan-edu.kz

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖҮЙЕСІНДЕГІ «ОРТАЛЫҚ АЗИЯ» АЙМАҒЫ: КОНЦЕПТУАЛДЫҚ ТАЛДАУ

XXI ғасырдың басында Орталық Азия өнірі қазіргі әлемнің аса маңызды геосаяси орталықтарының біріне айналды. XXI ғасырда халықаралық қатынастар жүйесінде аймақтардың маңыздылығының халықаралық қауіпсіздік түркісінан арты, «Орталық Азия» аймағының Еуразиядағы маңыздылығының арттыруды. Мақалада халықаралық қатынастар жүйесіндегі «Орталық Азия» регионы, «Пост кеңестік Азия», «Улкен Орта Азия», «Хартланд» тұжырымдамалары негізінде талдау жасалынады. Орталық Азия өнірінің халықаралық қатынастар жүйесіндегі рөлін зерттеу кезінде әртүрлі авторлардың: саясаттанушылардың, әлеуметтанушылардың, конфликтологтардың, халықаралық зангер-ғалымдардың және халықаралық қатынастар жүйесінің әртүрлі деңгейлерде, оның ішінде өнірлік деңгейде қалыптасуын зерттеумен айналысады. Орталық Азия өнірінің халықаралық қатынастар жүйесіндегі рөлін зерттеуде халықаралық қатынастар жүйесінде бірнеше ғылыми дискурс бар болғандықтан, аймақтың өзіндік зерттелу жүйесін қалыптастыру аса маңызды. Халықаралық қатынастар жүйесінің күрделене түсүі әдетте аймақ елдерінің ортақ, бірегейлікке үмтүлудына ықпал етті. Орталық Азия елдеріндегі интеграциялық процестердің біркелкे жүрмеуі аймақтағы трансұлттық мәселелердің шешілуін де баяулатуда. Мақалада, Орталық Азияны геосаяси аймақ ретінде қалыптасу рөлін бірнеше ғылыми дискурс негізінде талданады. Негізгі ғылыми әдістеме ретінде өнірдің геосаяси даму тарихына талдау жасала келе, Орталық Азия геосаяси даму тарихына талдау жасай отырып, аймақтағы әрбір қатысушының саяси рөліне талдау жасалынады. Әдебиеттерге шолу жасалу арқылы жинақталған ақпараттарды тұжырымдамалық талдау негізінде ғылыми анализ жасалып, қажетті қорытынды жасалды.

Түйін сөздер: Орталық Азия, халықаралық қатынастар жүйесі, ғылыми тұжырымдамалар, геосаяси қатысушылар, «хартланд» теориясы.

N.K. Nyshanbaev*, Zh.M. Tulen, Zh.R. Akybay

University «Turan», Kazakhstan, Almaty,
*e-mail: n.nyshanbayev@turan-edu.kz

Central Asia region in the system of international relations: a conceptual analysis

At the beginning of the XXI century, the Central Asian region became one of the most important geopolitical centers of the modern world. Before starting to analyze the current position of the Central Asian States in the world political system, it is necessary to determine the geopolitical framework of this concept. The problem of regionalization of the "Central Asian region" phenomenon is still relevant. Increasing the importance of regions in the system of international relations in the twenty-FIRST century from the point of view of international security, positively increases the importance of the "Central Asia" region in Eurasia. The article analyzes the role of "Central Asia" in the system of international relations based on the concepts of "Central Asia", "post-Soviet Asia", "Greater Central Asia", "heartland". The article analyses the importance of Central Asian region in the world political system. The Central Asian region has become one of the most important geopolitical centers of the modern world. The geopolitical role of the region is determined by its intercontinental significance for trade and other relations between the countries of Europe, the Middle East and Asia. The history of the region's geopolitical development is analyzed as the main scientific method. In Central Asia, the political role of each participant in the region is analyzed based on the conceptual analysis of the data accumulated by reviewing the literature, a scientific analysis and the necessary conclusions are made.

Key words: Central Asia, international relations system, scientific concepts, geopolitical participants, "heartland" theory.

Н.К. Нышанбаев*, Ж.М. Төлен, Ж.Р. Ағыбай

Университет «Туран», Казахстан, г. Алматы,
*e-mail: n.nishanbayev@turan-edu.kz

**Регион «Центральная Азия»
в системе международных отношений:
концептуальный анализ**

В начале XXI в. регион Центральной Азии стал одним из важнейших геополитических центров современного мира. Прежде чем приступить к анализу современного положения государств Центральной Азии в мировой политической системе, необходимо определиться с геополитическими рамками данного понятия. Проблема регионализации феномена «регион Центральной Азии» до сих пор актуальна. Повышение значимости регионов в системе международных отношений в XXI веке с точки зрения международной безопасности позитивно влияет на значимость региона «Центральная Азия» в Евразии. В статье проводится анализ роли «Центральной Азии» в системы международных отношений на основе концепций «Средняя Азия», «постсоветская Азия», «большая Средняя Азия», «Хартланд». Регион Центральной Азии является уникальным геополитическим «узлом», связывающим четыре ядерные державы – Россию, Китай, Индию и Пакистан. В статье рассмотрены вопросы значения стран Центральной Азии в мировой политической системе. Регион Центральной Азии стал одним из важнейших геополитических центров современного мира. Геополитическая роль региона определяется его межконтинентальной значимостью для торговых и других связей между странами Европы, Ближнего Востока и Азии. В качестве основной научной методики анализируется история геополитического развития региона. Центральной Азии, анализируется политическая роль каждого участника в регионе. На основе концептуального анализа информации, накопленной путем обзора литературы, проведен научный анализ и сделаны необходимые выводы.

Ключевые слова: Центральная Азия, система международных отношений, научные концепции, геополитические участники, теория «хартланда».

Кіріспе

Орталық Азия аймағы халықаралық қатынастар жүйесінде геосаяси тұрғыда өте маңызды әрі өркениеттердің тоғысқан аймағы. «Орталық Азия» ұғымығының әдебиеттерде толық жүйелі түрде зерттелмегендіктен, өнірде бір-біріне қарама-қарсы дискурстар ғылыми әдебиеттерде қалыптасуда. Осы тұрғыдан алғанда қазіргі кезеңдегі халықаралық қатынастар жүйесіндегі «Орталық Азия» концепциясын ғылыми тұрғыдан талдау аса маңызды. Соңғы жылдары Орталық Азия аймағы (Қазақстан, Қыргызстан, Тәжікстан, Түркменстан, Өзбекстан) халықаралық қауымдастық тарапынан мұдделер тоғысқан аймаққа айналып қана қоймай, геосаяси маңыздылығы артып келуде. Біздің пікірімізше, негізгі екі себепке байланысты. Біріншіден, аймақтың қуатты шикізат базасы және тиімді стратегиялық орналасуы. Екіншіден, Орталық Азия елдерінде жаңадан қалыптасып жатқан мемлекеттік институттың жаңа мынжылдықтың шыныайылығына тез бейімделіп, әлемдік саясат пен экономикаға сәтті кірігүйнің жалғасып келе жатқан процесі. Алғаш рет «Орталық Азия» тұжырымдамасы 1843 жылы неміс географы Александр Гумбольдтың еңбегінде көрсетілді. А. Гумбольдтің пікірі бойынша бұл аймаққа «Ал-

тайдан оңтүстікке қарай Гималайдың солтүстік беткейіне дейінгі аумақтар» кірді (Murataliyeva, 2019). Кеңес Одағы кезінде әлемнің саяси картасында «Орталық Азия» аймағы болған жок, керісінше «Орта Азия және Қазақстан» термині біртұтас Кеңес мемлекетінің шекарасы шеңберінде қолданылды. КСРО саяси институт ретінде жойылғаннан кейін, жаңадан тәуелсіздік алған мемлекеттерді қарастыруда жаңа шекаралар мен терминологияны анықтаудағы маңызды кезең бастау алды. 1993 жылғы қаңтардағы өнірдің бес мемлекеті – Қазақстан Республикасы, Қыргыз Республикасы, Тәжікстан Республикасы, Түркменстан Республикасы, Өзбекстан Республикасы басшыларының Ташкент қаласында кездесуі болды. Осы реесми кездесу барысында Н. Назарбаевтың бастамасы бойынша кеңестік кезеңде қолданылған «Орта Азия және Қазақстан» ұғымынан бас тарту және «Орталық Азия» терминің қолданысқа енгізу туралы шешім қабылданды.

Орталық Азия қазіргі халықаралық қатынастарда маңызды рөл атқарады, ол әлемдегі ең ірі саяси катысуышыларының (Ресей, АҚШ, Қытай, ЕО) мұдделерінің қызылсы нұктесі, сонымен бірге әлемдегі ең ірі өркениеттер (Христиан, Конфуций және Ислам) құндылықтарының тоғызы әрі қақтығысы алаңы болып табылады.

Орталық Азия – әлем картасындағы негізгі геосаяси аймақ қана емес, оған бақылау орнату ірі дамушы экономикалар (ең алдымен Қытай) үшін логистика торабы мен стратегиялық шикізаттың басқа да түрлерінің жаһандық транзитін басқаруға және соның салдарынан олардың экономикалық өсуіне, жынтық куаты мен экспансия бағыттарына әсер етуге мүмкіндік беретін ең маңызды геосаяси нүктө деп алсақ болады. Өнір халықаралық қатынастар жүйесінде бірнеше ғылыми дискурстар негізінде зерттелуде. Патшалық Ресей, Кеңес Одағы, Ресей Федерация тарарапынан Орталық Азияның зерттеу ғылыми еңбектері әдette өте ұқсас, «периферия», пост-кеңестік мемлекеттер, бұрынғы «колония» елдері деп көрсетіледі. Алайда, Орталық Азия елдерін соңғы отыз жыл көлемінде батыстық оқымыстылар тарарапынан да аса зор қызығушылықпен зерттеліп келуде. Орталық Азия аймағы батыстық ғалымдар тарарапынан жаңа ғылыми дискурс негізінде зерделенуде. Нәтижесінде, Орталық Азия аймағы халықаралық қатынастар жүйесінде аса маңызды потенциалға ие, бүгінде өнір өзінің айрықша геосаяси маңызын сақтап отыр. Орталық Азия елдері халықаралық қатынастар жүйесінде жеке, тәуелсіз актор ретінде қалыптасып, маңызды позиция иеленгеніне көп уақыт болмады. КСРО құрамында жетпіс жылға жуық бодан, колония ел болуы халықаралық қатынастар жүйесінде жеке субъекті болып қалыптаспады. Алып коммунистер империясы ыдырағаннан кейін Орталық Азия стратегиялық тәуелсіз аймақ ретінде орнығы көптеген ғылыми қауымдастықты аймақты зерттеуге қызығушылығын ояты. Орталық Азия өнірі қазірдің өзінде әлемдік ойыншылар мұдделерінің қақтығысы ықтимал алаң болып отыр. Олардың ішіндегі ең ірілері – АҚШ пен ҚХР, РФ, Жапония, Оңтүстік Корея. Қазіргі таңда әлем монополярлық кезеңнен мультиполярлық кезеңге ауысуда, сондықтан АҚШ және жалпы «Батыстың» Орталық Азияға деген қызығушылығы соншалықты зор деп айтуга негіз бар. Аймақтың халықаралық қатынастар жүйесінде маңызының артуына мысал ретінде бірнеше дерек көздерін атап көрсетуге болады. Шетелдік дереккөздердің бірінші тобына аймақтың елдердің ғылыми зерттеу жұмысы, жинақталған тарихи құжаттар, мұрагат материалдары, сондай-ақ халықаралық ұйымдардың құжаттары, баспа және электрондық БАҚ-тағы ресми жарияланымдар жатады. Батыс

стратегияларын зерттеудің маңызды көзі АҚШ Мемлекеттік департаменті мен Еуропалық Одақ Кеңесінің ресми құжаттары болып табылады. Шетелдік дереккөздердің екінші тобына халықаралық сарапшылар, дипломаттар және стратегиялық ойшылдар аймақ елдерін сыртқы көзқарас тұрғысынан зерделей білді. Мысалы Д. Смит, Л. Маруелб, Крис де Жардоно, П. Чабал сынды ғалымдардың еңбегін атап өтуге болады. З. Бжезинский, С. Хантингтон, Г. Киссинджер сияқты батыс ғалымдарының, саясаткерлер мен дипломаттардың еңбектерін бөліп көрсету. Тойнби, Мортентау, Дж. Най, олардың көшілігі бұрын сыртқы саяси шешімдер қабылдау саласында жоғары ресми лауазымдарға ие болған.

Орталық Азия геосаяси тұрғыдан «шығыстың батысқа барад негізгі қақпасы» саналғандықтан батыс ғалымдары үшін Орталық Азия елдерінің ғылыми парадигмалық тұрғыдан зерттелінуі өте маңызды болды. Яғни, Орталық Азия елдері әлемдік қоғамдастықтың халықаралық қауіпсіздікке төнетін қатерлерге қарсы тұруының аса маңызды шептерінің біріне айналды. Бұл аймақтың өсіп келе жатқан халықаралық маңыздылығын және кез келген уақытта аймақтың категориядан халықаралық категорияға айналуы мүмкін қауіпсіздік қатерлерінің сипатын зерттеу қажеттілігін көрсетеді. Қазіргі аймақ халықаралық қауіпсіздік, сауда жолдары тұрғысынан, тұтас ЕО үшін де негізгі регион ретінде қаралып отыр. Сонымен қатар, трансшекаралық қылмыстың басқа да түрлері жаңа қатерлердің пайды болуына байланысты елеулі өзгерістер іс жүзінде энергия көздеріне әлемдік бағалардың күрт өсуімен тұспатыс келген әлемнің жетекші елдерінің саяси басшылығының, әскери және дипломатиялық ведомстволары мен іскерлік құрылымдарының және тиісінше Орталық Азияға зерттеуші ғалымдардың қызығушылығының елеулі өсуін тудырды. Қазіргі кезде ғылыми қауымдастықта бес көршілес мемлекетті көрсететін бірнеше мемлекет анықтайтын бірнеше ғылыми атау кездеседі. Орталық Азия, Орта Азия және Қазақстан, пост-кеңестік Азия, Үлкен Орталық Азия. Алайда атальмыш тұжырымдамалар арасында бірнеше ерекшеліктер мен ұқсастықтар бар. Бұл мақала барысында, жоғарыда аталған концепцияларды талқылай келе, Орталық Азия елдерінің халықаралық қатынастар жүйесіндегі орнын анықтаймыз.

«Орталық Азия» аймағының қалыптасуы процесі. Орталық Азия – өркениеттер тоғызында

Орталық Азия елдерінде өзара тиімді саясат жүргізуіне бірден бір кедергі мемлекеттер арасындағы қалыптасқан проблемалар. Орталық Азия өнірінің бірқатар ішкі проблемаларын, бірінші кезекте – кедейшілік проблемасын тез әрі тиімді шешу талап етіледі, олардың шешілүін кешеуілдеген көптеген этно-саяси қақтығыстардың туындауына негіз болады, олар ішкі проблемадан сыртқы проблемаларға, өнірлік проблемадан халықаралық проблемаларға үласады.

Орталық Азия өнірінің халықаралық катынастар жүйесіндегі рөлін зерттеу кезінде әртүрлі авторлардың: саясаттанушылардың, әлеуметтанушылардың, конфликтологтардың, халықаралық зангер-ғалымдардың және халықаралық катынастар жүйесінің әртүрлі деңгейлерде, оның ішінде өнірлік деңгейде қалыптасуын зерттеумен айналысатын ғалымдардың бірқатар жарияланымдары қаралып, зерттелінді. Қазіргі кезеңде халықаралық катынастар жүйесіндегі Орталық Азия аймағының рөлі мен оның зерттейтін отандық дерек-көздерді бірнеше негізгі топка бөлуге болады. Бұл еңбектерде Орталық Азия елдеріндегі саяси қатынастар проблемаларына және олардың әлемдік және өнірлік көшбасшылармен өзара іс-қимылдана талдау жасалған. Сонымен бірге, бұл жұмыстарда АҚШ, Ресей және Қытайдың Орталық Азиядағы мұдделерінің өзара тәуелділігі мен қарама-қайшылығының тұтас көрінісі ұсынылған жоқ. Орталық Азия алдында тұрган көптеген маңызды проблемалардың (терроризм, трансшекаралық қылмыс, суды бөлу) трансұлттық сипаты бар. Британдық жаһанкез, саяси ойшыл Х. Маккиндердің көзқарасы негізінен Атлантика мен Еуропа аумақтарына қатысты болған. Ол өзгермелі аймақтық және жаһандық ортадағы трансұлттық акторлардың рөлін, мінез-құлқын және маңыздылығын комплексті түрде сипаттайты. Х. Маккиндердің еңбектерінде шолулардың аймақтарға таралуы кең ауқымды болуының себебі бұл жаһандық жүйеде аймақ туралы тиімді дискурсқа өзгеріс алғып келді. Бұл жүйелік теорияға байланысты аймақтың ішкі проблемаларынан: авторитарлық басқарудан, этникалық шиеленістен және азшылықтардың құқықтарынан, дін саясатынан, сыйайлас жемқорлықтан, тенсіздік пен кедейліктен, демографиялық тенденциялардан,

ауылдық және қалалық аудандар арасындағы теңсіздіктерден және аймақтық мәселелердің аймақтық шешімдерін жасай алмауынан туындаиды. Орталық Азияның халықаралық катынастар жүйесіндегі рөлін талдау барысында Х. Маккиндердің тұжырымы аса маңызды болып табылады. Оның пікірінше Орталық Азия гео-стратегиялық тұрғыдан өзге аймақтардан ерекшеленеді. Аймақ Ресеймен, Қытаймен, Ауғанстан, Иран, Пәкістан орналасқан әскери-саяси турбуленттілік аймақтармен шекараласады. Үндістан, Парсы шығанағы 2001 жылғы 11 қыркүйектегі террористік шабуылдан кейін Ауғанстандағы терроризмге қарсы операцияның басталуынан кейін аймақтың терроризмге, экстремизмге қарсы халықаралық күш-жігердегі және оларды қаржылық қамтамасыз ететін есірткі трафигіндегі рөлі едәуір артты.

Біріншіден, ағылшын геосаяси ойшылы Маккиндер пікірінше Орталық Азия аймағы римландты басқаруда ең маңызды аймақ болып табылады. Эрине Маккиндер пікірі XIX ғасырдағы Британ империясының Орталық Азияға деген саясатын көрсетеді.

Халфорд Маккиндер өз кезегінде Орталық Азияны басқаратын адам әлемде үлкен күшке ие болады деп атап өтті (Ahrari, 2003). Маккиндер теориясына сүйене отырып, “Орталық Азия бүкіл Еуразия қауіпсіздігінің кілті болып табылады” деп мәлімдейді (Sloan, 1999). Маккиндер схемасында “әлемнің осіне “қатысты анықталған екі негізгі нұктесі бар деп көрсетеді”. Бұл Еуропа, Таяу Шығыс, Оңтүстік және Шығыс Азияның континенталды” аймағы (спайкманың) Римланд “тұжырымдамасының негізі) және Америка, Ұлыбритания, Оңтүстік Африка, Австралия және Жапонияның мұхиттық тоғысқан бөлігі болды. Маккиндердің теориясы бойынша, Шығыс Еуропаны кім басқарса, ол хартландты басқарады; Хартландты кім басқарса, әлемді – аралды басқарады; Әлемдік-аралды кім басқарса, ол әлемді басқарады (Mackinder, 1919). Бұл тұстағы «хартланд» Орталық Азия. Эдвардс пікірінше теориялық негіздерге сүйене отырып, өзге «ойыншылардың» әрекетін ескермей жасаған геосаяси тұжырым әдетте тек идея күйінде қалып қояды деп қорытындылайды. О’Хара тұжырымы бойынша Орталық Азия 1991 жылдан бастап Сыртқы державалар арасындағы ең басты бәсекелестік алаңына айналды деп, Маккиндердің хартланд идеясының өміршендігін колдайды (O’Hara, 2004). Феттвейстің пікірінше, Маккиндердің идеяларын қазіргі Орталық Азияға қолдану

ете орынсыз, өйткені аталмыш теориялар Орталық Азия елдерін жеке саяси, біртұтас аймақ ретінде емес, жекелеген мемлекеттерді жеке қарастырады. Алайда Орталық Азиядағы проблемалардың басым көшілігі мемлекет аралық (Fettweis, 2019). Маккиндер теориялары, Орталық Азияның халықаралық қатынастар жүйесіндегі рөлін анықтауда баламалы көзқарас ұсынатындығы ақиқат. Маккиндер пікірінше

Орталық Азия тұтас Еуразия алабының жүргегі, Еділ, Енисей, АМУ және Сырдария сияқты өзендерге тікелей шығудың торабы. Себебі, бұл өзендер кең әлеммен байланыспайды, керісінше үлкен ішкі көлдерге қол жетімді емес, алyp мұхитқа шыға алмайды. Осылайша, бұл "тірек нұктесі" теңіз күштерінің шабуылына іс жүзінде қол жетімсіз болды, бірақ сонымен бірге үлкен халықтық қолдауға қабілетті болды.

Сурет – Халфорд Маккиндердің “өзек” және “Хартланд” белгілері және Орталық Азия республикалары

Екінші бір көзқарас, Орталық Азия елдеріне тек гана XX ғасыр көзқарасындаған баға беретін, ез ара байланысты Орта Азия және Қазақстан, пост Кеңестік Орталық Азия ұғымдары. КСРО ыдырағаннан кейін Ресей Федерациясы тараپынан қарастырылған пост колониалды атап. XIX ғасырда Ресей империясы 17-18 ғасырларда Сібір және Орынбор казактары отарлаған қазіргі Қазақстанның солтүстік бөлігін қоспағанда, Орта Азияның көп бөлігін жаулап алды. Орыс билігі кезінде Орталық Азия Түркістан Генерал-губернаторлығына (астанасы Ташкентте) және Даала генерал губернаторлығына (астанасы Омбыда) бөлінді. Бұхара әмірі мен Хиуа хандығы большевиктер женғен кезде 1920 жылға дейін Ресей протекторатының астында автономды болып қала берді. 1920-1930 жылдары Кеңес өкіметі кезінде Орталық Азияның аумақтық болінуі бірнеше рет өзгеріске ұшырады, тек 1936 жылы Кеңес Одағы бес тәуелсіз

мемлекеттің Республика мәртебесін алды және олардың қазіргі шекаралары пайда болды. 1920 жылдарға дейін Орталық Азия экономикасы өзінің дәстүрлі аграрлық-бақташылық бейінін сақтап қалды, бұл өнір халқының басым түрде көшпелі және ауылдық сипатын көрсетті. Индустріяландыру 1930 жылдары Сталин дәуірінде басталды және екінші дүниежүзілік соғыс кезінде Кеңес Одағының еуропалық бөлігінен көптеген өнеркәсіптік кәсіпорындар Орта Азияға эвакуацияланған кезде қүштей түсті. Сонымен бірге үлкен Ферганада каналы сияқты ірі суару жобалары жүзеге асырылды. Кеңес Одағының басқа бөліктеріндегідей, ауыл шаруашылығы 1930 жылдардың басында қүштеп ұжымдастырылды. Орталық Азия аумағы сәйкесінше, дербес аймақ ретінде маңыздылығын жоғалтып, Кеңес Одағының перифериялық регионы сипатындаған қалыптасты.

Кеңестік Орталық Азияны жаңғыртудың адами шығындары орасан зор болды. Оларға 1920-1930 жылдардағы аштықтың бірнеше кезеңін, 1930 жылдардағы репрессия мен террор, Кеңес Одағының түкпір-түкпірінен келген саяси қарсыластар түрмеге қамалып, көп мөлшерде қайтыс болған енбек лагерьлерінің үлкен желісінің құрылсыы (ГУЛАГ жүйесі деп аталады), сондай-ақ Кеңес Одағының еуропалық бөлігінен халықтың жаппай қоныс аударуы кірді. Бұл процестер, аймақтың бірегейлігін ғана жойып қоймай, халықаралық катынастар жүйесіндегі өз өзін анықтау қабылетін өзгертті. Балтық және Кавказ аймақтарынан айырмашылығы, Орталық Азия республикалары кеңес дәүірінің соңында Ұлт-азаттық қозғалыстардың алдыңғы қатарында болған жоқ. 1991 жылдың караашасына дейін олардың басшылары кеңес президенті Михаил Горбачевпен “жаңартылған” келісім бойынша келиссөздерге қатысты. Алайда, 1991 жылы желтоқсанда Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін, жергілікті саяси элита (Кеңес Одағы Коммунистік партиясының республикалық құрылымдарының бүрынғы басшылары) бұл мүмкіндікті қолға алып, коммунистік идеологияларға емес, ұлттық негіздерге негізделген жаңа авторитарлық режимдер (Қыргызстаннан басқа) құра бастады. Біздің ойымызша, тәуелсіздік алған кезеңде ел басшылығына бүрынғы коммунистік лидерлердің келуі, Орталық Азия аймағының халықаралық катынастар жүйесінде жеке тәуелсіз қатысушы емес, өзін өткенмен байланыстыратын «пост кеңестік» сипаттағы ел, аймақ ретінде көрсетті.

КСРО ыдырағаннан кейін “Орталық Азия” термині саяси мәнге ие болды және аймақ ішінәра оны мекендейтін елдер мен халықтардың географиялық, этникалық, діни және тарихи қауымдастырының бірегейлігін көрсетті. Әрине 90-жылдардың басында Орта Азияның географиялық ұғымының саяси мағынасы мен Орталық Азия терминінің бірегейлігі туралы ғалымдар арасында пікірталас туындағы. Атап айтқанда, Орта Азия немесе Орталық Азия бойынша аймақтық бірегейлікті қалыптастыруда қандай шаралар жүргізу қажет екендігі туралы мәселе талқыланды? Нәтижесінде, 1993 жылы қаңтарда Бес Орта Азия республикалары басшыларының кездесуі кезінде “Орта Азия” (Middle Asia) терминін пайдаланудан бастартып және одан әрі “Орталық Азия” (Central Asia) атауын қолдану туралы шешім қабылданды (Саммит 1993). Осылайша, өнір мемлекеттеріне географиялық жағынан ғана

емес, саяси жағынан да Еуразия алқабында маңызды саяси ойыншы болуға алғашқы қадам жасады. Элбette, мемлекет басшылары Орталық Азияны аймақтандыру, яғни жаһандық, әмбебап стандарттар нысандары мен ережелері негізінде мемлекетаралық катынастарды құру процестері жүретінін негізге алды. Өкінішке орай, соңы 30 жыл ішінде өнірді аймақтандыру болған жоқ, және ол қазіргі уақытта аймақтық тұтастыққа қарағанда географиялық әртүрлілік сипатта ие. Бұл жағдайда Орталық Азиядағы жетекші геосаяси ойыншылардың геостратегиялық ұмытылыстарына сәйкес аймақтың дамуының әртүрлі сценарийлерін анықтайтын ішкі және сыртқы себептерді анықтау маңызды. Орталық Азия елдеріне қатысты көптеген тұжырымдамалық тәсілдердің ішінен біз осы өнірдің тағдыр шешті мәселелерін шешуді айқындастырын түйінді мәселелерді ғана бөліп көрсетуге тырыстық (Laruelle, 2013). Үшіншіден, Орталық Азия бір жағынан логистикалық коридор сипатында, ҚХР тарапынан жана жібек жолы сипатында қарастырылса, келесі жағынан Еуропалық Одак пен АҚШ тұрғысынан алғанда буферлік геосаяси аймақ ретінде қарастырылады. Бұгінде Орталық Азия мемлекеттерінің дамуында тұтастай алғанда оң динамика бар деп айтуда негіз бар. Олар саяси тұрғыдан нығайды, экономикада, соның ішінде мұнай-газ саласы мен гидроэнергетикада оң өзгерістер орын алуда, олардың сыртқы сауда және инвестициялық байланыстары кеңеюде. Орталық Азия елдері (Түркменстанның бейтарап мәртебесі бар елдерді қоспағанда) ЕурАзЭҚ (Өзбекстан 2008 жылғы казанда осы ұйымға мүшелігін тоқтатты), ҰҚШҰ және ШЫҰ сияқты күш алатын өнірлік бірлестіктердің құрамына кіреді. Олардың ұстанымы әрине БҮҰ мен ИҚҰ төрінде ескеріледі. Өнір атынан өкілдік ететін Қазақстан 2010 жылы ЕҚҰҰ-ның қазіргі төрағасы, 2017-2018 ж. БҮҰ Қауіпсіздік Кеңесінің тұрақсыз мүшелігіне сайланды. Осылайша, Орталық Азия біртіндеп халықаралық өмірдің дербес және маңызды факторына айналуда. Орталық Азия республикаларына қатысты америкалық сарапшылар тарапынан ұсынылған геосаяси тұжырымдамалық модельдердің ішінде Үлкен Орталық Азия (YOА) тұжырымдамасы Орталық Азия аймағына Америка Құрама Штаттарының саяси ұстанымын түсінуде және Еуразия орталығының ықпалы мен бақылауының сақталуын түсінуде өте маңызды. Сонымен қатар, тұжырымдама авторлары Орталық Азия мен Ауғанстан және ҚХР ШҰАА біркітіре отырып

Улкен Орталық Азия үғымында талдайды. Яғни, «батыс» қофамы үшін Орталық Азия аймағы пост кеңестік аймақ ретінде емес, еуразиялық коридор ретінде зерттейді. YOA (соңғы кезде C5+1 форматына ауысты) тұжырымының қалыптасуы аймақтағы құштер тепе-тендігінің Ресей мен ішінәра Қытайдың пайдасына өзгеруіне байланысты және екі державаның геосаяси сын-қатеріне барабар стратегиялық жауап беру

қажеттілігінен туындағы (Старр, 2005). Алайда, қазақстандық сарапшы Ю. Булуктаев пікірінше, аумақтың ортақтығы, тарихы, мәдениеті, этникалық тамыры, тілдік жақындығы, мұсылман әлеміне жататындығы түріндегі ортақ обьектівті негіздердің болуына қарамастан, Орталық Азияның аймақтық бірегейлігі өзінің толық қалыптасқан интеграциясынан әлі алыс, қалыптасу сатысында (Engvall, Cornell, 2015).

1-кесте – Орталық Азия елдерінің интеграция тарихы

	Үйымдар	Күрьлған жылы	Күрылу мақсаты	Жүзеге асу барысы
1.	Тәуелсіз мемлекеттер достастығы	1991	Тәуелсіз елдер достастығы	Жартылай жүзеге асты
2.	Орталық Азия Үйымы	1991	Аймақтық интеграция	Жүзеге аспады
3.	Орталық Азиядағы экономикалық одак	1994	Аймақтық интеграция	Жүзеге аспады
4.	Еуразиялық экономикалық одак-5	2000	Экономикалық интеграция	Жартылай жүзеге асты
5.	Шанхай, Ынтымақтастық Үйымы	2001	Терроризмге, экстремизмге және сепаратизмге карсы қарес және жалпы экономикалық кеңістік құру	Жүзеге асу барысында
6.	Еуразиялық экономикалық одак-3	2005	Экономикалық интеграция	Жүзеге асты
7.	Кеден Одағы	2011	Экономикалық интеграция	Жүзеге асу барысында
8.	Еуразиялық Экономикалық Одағы	2015 жылдан бері	Экономикалық интеграция	Жүзеге асу барысында

Қазақстандық ғалым М. Лаумулин, АҚШ-тың Орталық Азияға қатысты сыртқы саясаты мен шетелдік саясаттану туралы монографиясында, “Улкен Орта Азия” тұжырымдамасына кеңінен тоқталады. М. Лаумулин бұл тұжырымдаманы сипаттай отырып, онда аймақтың қауіпсіздігінде батыстың мүмкіндіктері шектеулілігі туралы тезис бар екендігін алға тартады. Яғни, Орталық Азия елдері YOA тұжырымдамасы негізінде аймақтағы геосаяси қайшылықтардың алдын алады деп тұжырымдайды. (2007). Эр түрлі геосаяси тұжырымдамаларды, теорияларды немесе стратегияларды, әдетте Орталық Азия контексінде қолданудағы ғылыми концепциялардың айқындылығына баса назар аудару қажет. Соңғы 30 жыл бойына аймақтың халықаралық қатынастар жүйесінде дамуы, қалыптасуы аса маңызды трансформациялық кезеңдердің бастан өткөрді. Өзбекстандағы, Тәжікстандағы, Қыргызстандағы, Қазақстандағы этносаралық, мемлекетаралық, су-экологиялық шиеленістің негіздері саясиландырылып қана қоймай, геосаясатқа да алып келуі мүмкін болатын сценарийді өнір басшылары, саяси

ойшылдары үғына алды. Мысалы 1-кестеде көрсетілген Орталық Азия елдерінің ортақ мүдде айналасында белгілі бір деңгейде үйіса алуы, аймақтық халықаралық қатынастар жүйесінде маңызды геосаяси ойынши ретінде қалыптасуына алғышарттар жасай алды. Орталық Азияның даму тарихы мен посткеңестік кезеңдердегі жаңа өзгерістер сырттан келетін қауіп-қатерлер мен сын-тегеуіндердің күшеюін алдын ала айқындалап берді. Эрине, бұл аймақтағы ықпал ету салалары үшін жетекші геосаяси ойыншылардың бәсекелестігін көрсетеді. Эрине, теориялық және тұжырымдамалық ережелер белгілі бір дәрежеде Орталық Азиядағы жетекші державалардың геостратегиялық мүдделерінің қаншалықты маңызды екендігін көрсетеді. Шанхай Ынтымақтастық Үйымы (ШЫҰ) аясында Ресей мен Қытай арасында аймақтағы ықпал ету салалары үшін қарес үйімы құрылған кезеңнен бастап орын алып келуде (Dadabaev, 2014). Егер мұнда Қытайдың экономикалық артықшылығы айқындала түссе, онда Ресей әлі де саяси ықпалға, тарихи қалыптасқан байланыстарға, дәстүрлерге және аймақтағы

орыс тілді халықтың белгілі бір үлесіне ие екендігін ғана алға тартға отырып аймақтағы белсенділігін ұстап қалғысы келеді. Орталық Азия елдері алдымен өзарасында қалыптасқан мәселелерді шешуде ортақ ұстанымға келгенше, аймақты «үлкен ойыншылар» тарарапынан геосаяси мақсатқа жетуедегі құрал ретіндегі мақсаты маңызын жоймайды. Себебі, соңғы бірнеше декада бойында Куба, Ауганстан, Ирак, Таю Шығыс және Оңтүстік-Шығыс Азия елдері мысалында өзара ортақ, ұқсас геосаяси ойын сценарий траекториясын көрдік.

Осылайша, Орталық Азия республикалары дамуының осы кезеңіндегі аймақтық, элеуметтік-экономикалық, этносаралық, мемлекетаралық жағдай Ресей, Қытай және АҚШ үшін аймақтағы ұstemдік тұрғысынан бірдей мүмкіндіктер туғызуда. Алайда, геосаяси серіктестер арасындағы қалыптасқан “тепе-тендік балансы” ШЫҰ аясында Ресей мен Қытай арасындағы уақытша ынтымақтастық формасында “әрбір елмен жеке байланыс” формасында параллельді түрде жүзеге аса беретін болмақ (Абрахманова, 2019). Сыртқы ойыншылар белсенділігінің күрт өзгеріске ұшырауы мұнда автоматты түрде бәсекелестік пен жасырын қақтығыстың шиеленісіне әкеледі. Қалыптасқан жергілікті және көп жағдайда баламалы қауіпсіздік жүйелері (бір жағынан, ҮҚШҰ – ШЫҰ, екінші жағынан – НАТО жобалары) іс жүзінде жалпы тұрақсыздық пен өзара сенімсіздікті күштейді. Бұл жүйелерді саяси немесе халықаралық-құқықтық біркітіру әлі мүмкін емес (Davis, Sweeney, 2004). Әрине, бұл процестер аймақтағы елдердегі жағдайға айтарлықтай әсер етеді. Екінші жағынан, Орталық Азияны аймақтандыру оған кіретін елдердің ұлттық мұдделеріне қайши келуі мүмкін процестерге жауап болады. Мұндай жағдайда Орталық Азияның қандай геосаяси қатысушылармен

біртұтас экономикалық қеңістік құруы тиіс және мұның қаншалықты орынды болатыны туралы мәселе ашық күйінде қалып отыр.

Корытынды

Орталық Азия елдері әлемдік қауымдастықка жеке тәуелсіз ел ретінде танылып, халықаралық институттарға мүше болып өзінің маңыздылығының артқанына 30 жыл ғана болғанымен, аймақ елдері соңғы мындаған жылдар бойы өркениеттің ошағы, халықаралық сауда жолы мен логистика торабы болды. Орталық Азия елдері арасындағы карым-қатынаста қазіргі күнге дейін шешімін таппаған мәселелер барышылық. Сонымен қатар, аймақ құрылымдық, тұжырымдамалық тұрғыдан біртұтас аймақ ретінде зерттелуде. Орталық Азия өнірі мемлекеттерінің әлемдік саяси жүйедегі рөліне жасалған талдауды қорытындылай келе, мынадай маңызды шарттамалармен қорытамыз:

* Орталық Азияның геосаяси ландшафтының қалыптасуы қазіргі кезеңде белсенді сатыда тұр;

* Өнір және оның ресурстық, экономикалық, саяси маңыздылығы басқа халықаралық қатынастар жүйесіндегі негізгі акторлардың мұддесіне сай келуде;

* Орталық Азия өнірінің әрбір мемлекетінің түпкі мақсаты қофамның қофамдық қатынастардың бір түрінен – мемлекеттік жоспарлаудан екіншісіне – еркін нарықтық қатынастарға өтүйн қамтамасыз ету болып табылады;

* Тиімді сыртқы саяси желі жүргізу үшін барлық Орталық Азия мемлекеттеріне өнірішлік тайталасу саясатынан бас тарту, жалпы өнірлік даму бағдарларын табуға тырысу маңызды. Сонда ғана Орталық Азия елдері халықаралық қатынастар жүйесінің дербес қатысушы болып, әлемдік саясаттың обьектісінен субъектісіне айнала алады.

References

- Абрахманов Г.К Роль Казахстана в региональной интеграции на евразийском пространстве. – Алматы, КазНУ, 2019. – С. 114.
- Ahrari, E, “The Strategic Future of Central Asia: A View from Washington,” Journal of International Affairs, Vol. 56, No.2. 2003. – С. 159.
- Aris S. (2011) The Eurasian Regionalism: the Shanghai Cooperation Organization. – Basingstoke: Macmillan.
- Dadabaev T. Shanghai Cooperation Organization (SCO) Regional Identity Formation from the Perspective of the Central Asia States // Journal of Contemporary China (Routledge). Vol. 23, Issue 87, pp. 102-118. 2014.
- Davis J.K., Sweeney M.J. (2004) Central Asia in U.S. Strategy and Operational Planning: Where Do We Go from Here? The Institute for Foreign Policy Analysis, February 2004.
- Engvall J, Cornell S.E. Asserting Statehood: Kazakhstan’s Role in International Organizations. – Washington, DC: Central Asia- Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, p. 73, 2015.

- Fettweis, C, "Sir Halford Mackinder, Geopolitics, and Policymaking in the 21st Century," Parameters, U.S. Army War College Quarterly, Summer, pp. 5871: available at [<http://www.carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/00summer/fettweis.htm>] 2000.
- Laruelle M. (ed.) Migration and social upheaval as the face of globalization in Central Asia. – Leiden, Brill. p. 413, 2013.
- Laumulin M «The geopolitics of XXI Century in Central Asia» (Almaty, 2007), p. 33.
- Mackinder, H. (1919) Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction, Constable and Company, London, p. 194.
- Megoran N, Sharapova S, (2013), Central Asia in International Relations: The Legacies of Halford Mackinder (Columbia/Hurst). https://www.jstor.org/stable/26323024?seq=1#metadata_info_tab_contents

References

- Abdrahamanov G.K (2019) Rol Kazakhstana v regionalnoi integrasi na evrasiiskom prostranstve. – Almaty KazNU, [The role of Kazakhstan in regional integration within the Eurasian space] p 114. [in Russian].
- Ahrari, E (2003) "The Strategic Future of Central Asia: A View from Washington," Journal of International Affairs, Vol. 56, No. 2., p. 159.
- Aris S. (2011) The Eurasian Regionalism: the Shanghai Cooperation Organization. – Basingstoke: Macmillan.
- Dadabaev T. (2014) Shanghai Cooperation Organization (SCO) Regional Identity Formation from the Perspective of the Central Asia States // Journal of Contemporary China (Routledge). Vol. 23, Issue 87, pp. 102-118.
- Davis J.K., Sweeney M.J. (2004) Central Asia in U.S. Strategy and Operational Planning: Where Do We Go from Here? The Institute for Foreign Policy Analysis, February 2004.
- Engvall J, Cornell S.E. (2015) Asserting Statehood: Kazakhstan's Role in International Organizations. – Washington, DC: Central Asia- Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, p. 73
- Fettweis, C (2000) "Sir Halford Mackinder, Geopolitics, and Policymaking in the 21st Century," Parameters, U.S. Army War College Quarterly, Summer, pp. 5871: available at [<http://www.carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/00summer/fettweis.htm>]
- Laruelle M. (2013) (ed.) Migration and social upheaval as the face of globalization in Central Asia. – Leiden, Brill. p. 413
- Laumulin M «The geopolitics of XXI Century in Central Asia» (Almaty, 2007), p. 33/
- Mackinder, H (1919) Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction, Constable and Company, London, p. 194.
- Megoran N, Sharapova S, (2013), Central Asia in International Relations: The Legacies of Halford Mackinder (Columbia/Hurst). https://www.jstor.org/stable/26323024?seq=1#metadata_info_tab_contents
- Muratliev N.T (2017) Istoria vozniknovenie poniatia Centralnaia Asia [The history of emergence of the concept of Central Asia] available at URL: <http://www.easttime.ru/reganalitic/1/193.html> [in russian].
- O'Hara, S (2004) "Great Game or Grubby Game? The Struggle for Control of the Caspian," Geopolitics, Vol. 9, No. 1, , p. 147.
- Sloan, G (1999) "Sir Halford J. Mackinder: The Heart-land Theory Then and Now," Journal of Strategic Studies, Vol. 22, No. 2/3. p. 32.
- Summit glav gosudarstva Centralnoi Asii (Summit of Central Asian presidents), Tashkent, January 1993 [in Russian] Starr F. (2005) "Partnership for Central Asia", "Foreign Affairs", 2005., <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2005-07-01/partnership-central-asia>

S. Mukan*, E. Saudabekova

Narxoz University, Kazakhstan, Almaty,

*e-mail: saken.mukan@narxoz.kz

THE CONCEPT OF «SOFT POWER» IN THE USA FOREIGN POLICY: TRANSITION FROM BARACK OBAMA TO DONALD TRUMP

This paper describes the concept of “soft power” from the American foreign policy perspective. Nowadays, the concept of “soft power” is increasingly described not only in politics, but also in many other spheres of social life by and large. The International Community is faced with it even in the most ordinary situations, such as: cultural exchange, study abroad, trade, language learning, media as well as social networks, and many others. Today, this concept has become a powerful tool for integrating countries through non-coercion and the use of traditional force. On the contrary, “soft power” has come to be described as the most effective instrument for gaining confidence in the current “balance of power” and the “presence of nuclear weapons”. The United States is the founder and vivid example of the concept “soft power” implementation into the practice. This concept has been most successfully applied in foreign policy by President Barack Obama. Today, International Community is witnessing a dramatic change in foreign policy with the change of the United States administration from Obama to Trump in 2016.

Key words: soft power, USA, Obama, Trump, foreign policy.

С. Мұқан*, Э. Саудабекова

Нархоз университеті, Қазақстан, Алматы к.,

*e-mail: saken.mukan@narxoz.kz

АҚШ-тың сыртқы саясатындағы «жұмсақ қүш» тұжырымдамасы: Б. Обамадан Д. Трампке өтү транзиті

Мақалада «жұмсақ қүш» тұжырымдамасының Америкалық сыртқы саясаты тұрғысынан қарастырылады. Қазіргі кезде «жұмсақ қүш» тұжырымдамасы дәстүрлі саясатта ғана емес, қоғамдық өмірдің басқа да көптеген салаларында көбірек естіліп талқылануда. Мұндай құбылыс мәдени жағдайлармен пікір алмасу, шетелде білім алу, сауда, тіл үйрену, бұқаралық ақпарат құралдары, сонымен қатар әлеуметтік желілер, ақпараттық технологиялар және басқа да стратегиялық маңызды жағдайларда да кездестіріледі. Бұгінгі күні бұл тұжырымдама мәжбүрлемеу және дәстүрлі қүш қолдану арқылы елдерді біріктірудің қуатты құралына айнады. Оған қоса, «жұмсақ қүш» қазіргі қүштер тенгерімі мен ядролық қарудың болуына сенімділікті арттырудың ең тиімді құралы ретінде қарастырыла бастады. Америка Құрама Штаттары – «жұмсақ қүш» үғымын қолданудың негізін қалаушы және жарқын мысалы ретінде қабылданады. Бұл тұжырымдаманы президент Барак Обама сыртқы саясатта сөтті қолданды. 2016 жылғы Америка Құрама Штаттары әкімшілігінің ауысымен және Дональд Трамптың саяси билікке келуімен сыртқы саясаттағы күрт өзгеріске әлемдік қауымдастық қуә болып отыр. Оған қоса, Америка Құрама Штаттарының бүгінгі таңдағы саяси-экономикалық мәселелерді қарастырудың жаңаша ойлау қабілеті мен дәстүрлі «жұмсақ қүштің» маңыздылығын қарастырады.

Түйін сөздер: жұмсақ қүш, АҚШ, Обама, Трамп, сыртқы саясат.

С. Мұқан*, Э. Саудабекова

Университет Нархоз, Казахстан, г. Алматы,

*e-mail: saken.mukan@narxoz.kz

Концепция «мягкой силы» во внешней политике США: транзит от Б. Обамы к Д. Трампу

В статье описывается концепция «мягкой силы» с точки зрения американской внешней политики. В настоящее время концепция «мягкая сила» все чаще слышится не только в политике, но и во многих других сферах социальной жизни. Мировое сообщество сталкивается с ней даже в самых обыденных ситуациях, таких как: культурный обмен, обучение за рубежом, торговля, изучения языков, средств массовых коммуникации, социальных сетей, информационных технологий и многих других. На сегодняшний день данная концепция стала мощным

инструментом интегрирования стран путем непринуждения и использования традиционной силы. Напротив, «мягкая сила» стала рассматриваться как наиболее эффективный инструмент завоевания доверия в условиях современного «баланса сил» и «наличия ядерного оружия». Основателем и ярким примером применения концепции «мягкой силы» являются Соединенные Штаты Америки. Данная концепция наиболее успешно была применена во внешней политике президентом Бараком Обамой. Сегодня же, мировое сообщество наблюдает резкое изменение во внешней политике со сменой администрации Соединенных Штатов Америки и приходом к власти Дональда Трампа в 2016 году.

Ключевые слова: мягкая сила, США, Обама, Трамп, внешняя политика.

Introduction

The relevance of this paper is the concept of “soft power” by the US foreign policy and a comparative analysis transition from the Obama administration to Trump in its strategic application lies in the similarities and differences in the style of using this political instrument, which plays one of the most important aspects in modern international relations and its future scenario is not only regionally but globally.

The change of administration inevitably led to many changes in the development and application of the concept of “soft power”, first of all, of American foreign policy. Barack Obama’s calm and moderate gaze was replaced by the confident and aggressive gaze of President Donald Trump, who seemed to be keen to impress a stricter foreign policy outlook, thereby seeking to turn the United States into an isolationist country. B. Obama not only used “soft power” in foreign policy, but also established working relations even with “rogue states”. On the other hand, D. Trump, in turn, is trying to strengthen the foreign policy of the state, restoring sovereignty and entering into competition with the leaders of other countries, instead of focusing on dialogue. Donald Trump’s accession to the presidency and his more than controversial views on foreign policy have caused a rift in the US establishment, as well as between the US and its allies and competitors.

The hypothesis of this study is the loss of the effectiveness of the concept of “soft power” in US foreign policy after the change of the administrations of Barack Obama and Donald Trump. This paper assumes that today the Trump administration is positioning its influence on the world stage preferably in terms of traditional power, paying less attention to “soft power”. The Trump administration is losing the ability to use this concept in foreign policy, due to a different strategy for the development of the state and the means of influencing other countries.

Thus, the purpose of this study is to analyze and compare which styles of foreign policy are guided by the United States within the framework

of the concept of “soft power”, both under former President Barack Obama and under the current President Donald Trump.

The object of the paper’s research is the concept of “soft power in US foreign policy”. In this paper, subsequently, the answer to the posed research questions will be disclosed, such as: What are the contours of foreign policy in the formation of Barack Obama and Trump’s “soft power”?

The methodology of the paper is a number of methods of comparative analysis, political analysis and forecasting. The article uses the historical method. It is aimed at revealing the introduction and development of the concept of “soft power” from historical perspective. The comparative analysis gives the readers further discussion on Trump’s foreign policy for its realization in world’s political agenda as the key element to mention about superiority in international affairs by and large.

The authors were involved in writing this paper. In order to give a correct understanding of the concept of “soft power” and its application by the United States by the two presidents, they used information only from reliable primary sources.

Literature Review

At the end of the XX century, the world entered an era of rapid development and transformation. Accordingly, this was also reflected in various changes in theories in the field of international relations. Theories, concepts, directions and schools of international relations offered their approaches to solving traditional issues and situations in the international field. Since the mid-1980s, traditional power has been viewed differently, thanks to the neoliberal school. A new idea was proposed – the idea of “soft power”. To begin with to define the concept of “strength” in international relations. Strength is the ability to control and do things for your own political benefit, and to compel others to do things that they would not otherwise do.

There are also no fundamental differences between realism and the concept of “soft power”.

Indeed, according to the representative of political realism, Hans Morgenthau, all political relations are led to the struggle for power. He saw power itself as an opportunity to control the minds and actions of people, and political power is a relationship of mutual control between those who have power, and between the latter and the people as a whole. In the sphere of international relations, under the struggle for power, G. Morgenthau meant the struggle of states to assert their power superiority and influence in the world. (Morgenthau). Accordingly, for realists, the use of “soft power” can be an effective tool.

Joseph Nye, Harvard University Professor of International Relations, Former Assistant Secretary of Defense for International Security at Clinton Administration and Chairman of the National Intelligence Council, coined the term “soft power” in 1990 and stated that there was a transformation in the definition of power. In his opinion, power is becoming less and less interchangeable; the effect of coercion in the behavior of power loses its significance, and it gives way to cooperative power, which, as a rule, arises from resources such as cultural and ideological attraction. (Nye).

The very concept of “soft power” is the ideas of the liberal and neoliberal directions. It is associated with their theories of international relations such as: Theory of Democratic Peace, Economic Interdependence, Theory of International Organizations.

Based on the first liberal theory of a democratic world, democrats will not go to war against the ideas of other democrats. In a democracy, people have a say in the country and can impose peaceful goals. Therefore, democracies are more inclined to use soft power rather than hard power. Even if, in the event of a difficult situation in the country, the democrats will use the propaganda and self-criticism of their ideas, and thereby they will increase the people's confidence in the country. That is, when a policy is criticized, it can create some soft power, as people from other countries can see it as proof of authenticity and as a sign of free speech. (Parmar I., Cox M.).

The next liberal theory of international relations is economic interdependence. If we look from the prism of globalization, that all countries should be economically connected with each other, it is rather more coercion, respectively, it is closer to “hard power” than to “soft power”. After all, a state with significant economic resources is likely to exert pressure and change the behavior of other states that are economically weaker. However, free trade and economic resources can become attractive to other

countries. And a successful liberal economy can create willingness in other countries to adopt this model. (Fedyakin A.).

The authors would like to cite as an example the vision and opinion of the Kazakh expert Adil Kukenov. He is the director Center for Chinese Studies. According to the expert: “China has great success in its advancement at the world level, in the twentieth century the country was not in second place in the economy, and literally in a short period, became a great power that continues to grow”. He also believes that: “There is a small problem between the ideologies of China and the West, between the democratic and communist idea, which tarnishes the view of the Middle Kingdom in Europe and America” [Kaukenov]. However, despite this, the United States is in any case trying to maintain positive relations with the PRC. In the 1970s, there were attempts to establish diplomatic relations between the United States and China. Namely, this began with the US support for China in the Taiwan issue. In the 1980s, Western ideology began to develop dynamically in China. When Deng Xiaoping came to power with liberal views, the people thought that a state with a conservative policy had turned into a more democratic country. Relations improved, and accordingly this meant the beginning of the introduction of foreign investment.

The contours of foreign policy in the formation of Obama and D. Trump’s “soft power”

The historical background for the discussion on “soft power” issue has always been strategic priority in the United States foreign policy agenda to mention its strategic and political importance for its realization. Thus, Obama and Trump Administration has some different perspectives on “soft power” concept as well as in interpretation procedure today. The obvious reason is that democratic and republican parties have a strong difference in the US foreign policy that makes attractive its foreign policy from the readers as well as from the policy makers by and large. For the past decade, the world often hears about the concept of “soft power”, about the steady expansion and use of this policy instrument not only in international relations, but also in many other aspects of state development. The relevance of “soft power” goes far beyond its use, its universal application has important strategic consequences for the world community, since it radically changed the way countries interact on the world stage. This concept also significantly influenced the art of diplomacy, the perception of the world in terms of

strategy and leadership on the world stage. Today, it is possible to build a positive and at the same time negative correlation between the different styles of foreign policy of the ex-US Presidents Barack Obama and Donald Trump.

On November 22, 2016, Donald Trump announced his key directions in foreign policy. He suggested in his presidential speech that his country withdraw from the Trans-Pacific Partnership; develop a plan to defend against cyber-attacks; remove restrictions on the extraction of all energy resources; review immigration policy in order to preserve jobs in the state for Americans. To do this, he proposed to build a wall on the border with Mexico. The president-elect was also determined to reverse 60-70% of the decrees of the forty-fourth President of the United States, Barack Obama. A year after his rule, D. Trump announced the US withdrawal from the Paris Climate Agreement. He then canceled his visit to London, citing reluctance to open a new American embassy as the reason. (Pimenova, 2017).

Donald Trump's administration has been, by and large, a disaster for the United States' soft power and international authority. Obviously, American popular culture and the products of American companies remain popular overseas. Opinion polls show that citizens of many countries do not particularly trust D. Trump's policies than they did during the presidency of B. Obama. The selfishness shown by the rhetoric and politics of the United States, its disregard for established norms and values, and Trump's personality alienated even close allies. Donald Trump's politics are not so actively interested in all the resources and instruments of "soft power", especially public diplomacy. After all, this form of diplomacy is one of the key tools used by politicians to create soft power, it is the government's efforts to communicate directly with other countries.

William A. Rugh is Professor of Practice at Northeastern University, US Foreign Service officer from 1964-1995, believes that: "American political leaders in Congress and elsewhere, the American press, and American representatives in nongovernmental organizations across the country, will speak up during the D Trump. They will work to strengthen our practices and core principles that are known and respected around the world. The familiar relationship of American politics will resume, and perhaps the exaggerated rhetoric of the presidential political campaign could fade, at least to some extent. However, at this stage in our history, we must admit

that damage has been done to America's reputation abroad. American diplomats working abroad can only hope that the elements of our "soft power" that have helped our national interests so much in the past will come to rebuild. (William A. Rugh).

As a result, it can be concluded that the entire policy of D. Trump continues to be carried out without the intervention of American representatives in non-governmental organizations, despite the fact that some of the president's actions are not approved. Donald Trump is in favor of closing US borders to migrants. That is, it completely contradicts the use of the instrument of soft power, such as supporting migrants and opening borders. And even at the elections it was clear that the President would not support the policy of the previous administration. Most countries also disapprove of the new administration's efforts to restrict people from certain Muslim-majority countries from entering the United States.

According to a Gallup poll in 134 countries, only 30% of Americans today approve of the US leadership. This is a record low, 18% lower than under President Barack Obama. And in the Soft Power 30 rating, which measures the effectiveness of the use of "soft power," the USA slipped from first to third place in 2017, yielding to France and Great Britain. (Karpushina, 2018).

Since the beginning of Donald Trump's rule, the concept of "soft power" has begun to wane. The President's tweets can help shape the global agenda, but they do not create soft power if they are not attractive to others. (Nye, 2019).

Trump's intention to abandon a nuclear weapons deal with Iran has met with less opposition than his other policy initiatives, but even here such actions are frowned upon by the public around the world.

Also a little about recent events. This year, Baghdad airport was hit by a missile attack by the American armed forces. Ultimately, because of this, Iranian military leader Qasem Soleimani was killed. It happened because there was an attack on the American Embassy in Baghdad and they blamed Iran for it. The assassination of Qassem Soleimani set off a shockwave in the Middle East and beyond, raising fears of a full-scale war between Washington and Tehran.

"The Iranian authorities expressed their vision that the United States will not just get away with it for the death of its military leader and General K. Soleimani." (Shilov, 2020). Such actions contradict as much as possible the friendly policy towards any country from the United States.

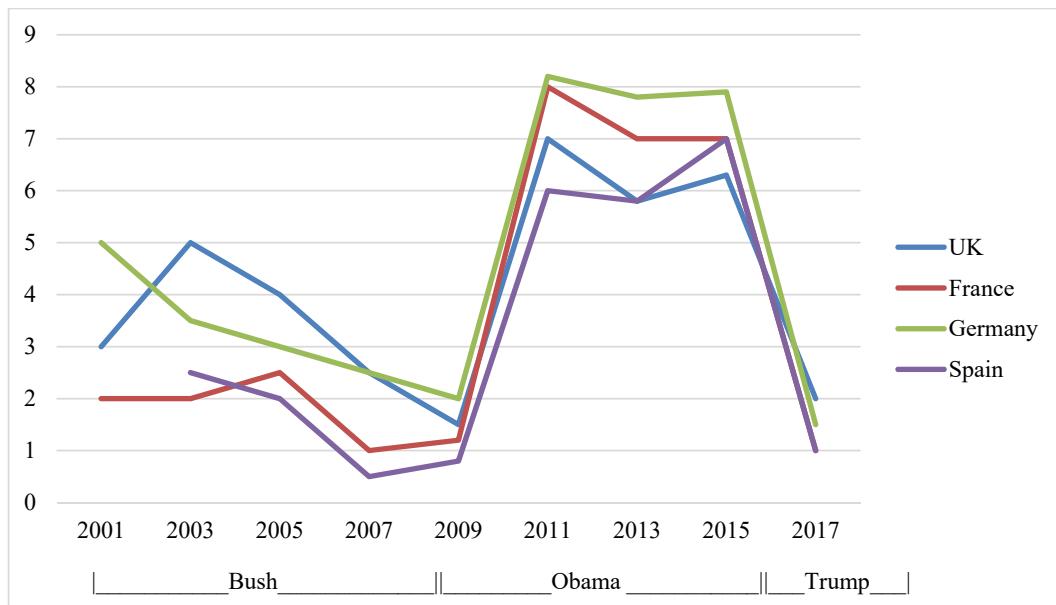

Figure 1 – Indicators of three US presidents assessed by some European countries

Note: compiled by the authors based on sources. (Wike R., Stokes B., Poushter J., Fetterolf J., 2017)

Global research by the Pew Research Center during the presidency of George W. Bush showed that many of Bush’s key foreign policy areas were unpopular, and by the time he left office, Bush was perceived negatively in most of the countries surveyed. His successor, Obama, received more positive ratings overall throughout his tenure in the White House. (Parmar I., Cox M., 2019).

In many countries today, President Trump’s ratings look very similar to those of Bush at the end of his term. This picture is especially clear in Western Europe. In the UK, France, Germany and Spain, the low level of trust in Trump is very similar to the low Bush rating in 2008. Analyzing this table, it can be seen a sharp decline, in a short time in Trump’s rule.

The United States is increasingly resorting to “hard power” under his leadership. Not only renowned political scientists such as Joseph Nye, but ordinary people blame Trump for the deterioration of the US image. But some aspects of soft power remain in place. Popular culture in the United States (film, television and music) is still as influential as no other (Nye, 1991). Although he was in office for only a few months, Donald Trump’s presidency has had a major impact on how the world sees the United States. Trump and many of his key politicians are generally unpopular around the world, and U.S. ratings have plummeted in many countries. The president, with his vision and approach to governing the country, will continue to pursue a less diplomatic

policy, but the integration processes that were launched even before Trump’s rule will force him to come to a balance. In our opinion, in the future, “Soft Power” will be able to develop itself only under the control of the next, different president.

Conclusion

In the modern world, with the development of the information society, the previous methods of conducting foreign policy activities of states are losing their strength and effectiveness. Today, the key and most important factors in international relations are not so much the military power of the state and the availability of nuclear potential, but economic growth and cultural attractiveness. The experience of recent decades shows that the policy of “hard power” is no longer perceived as the most effective way of confronting states. On the contrary, the concept of “soft power” with its instruments of indirect and non-violent influence is gaining in popularity.

Currently, “soft power” has become the most important instrument in the implementation of the foreign policy of many countries. As Joseph Nye argued, “soft power” is the ability to get what you want based on the voluntary participation of allies, not through coercion or payment. World experience shows that today “soft power” has become a kind of management policy aimed, ultimately, at achieving the geostrategic goals of a particular country.

Taking into account today's realities associated with common transnational problems such as cybercrime, the coronavirus pandemic, the advantage of "soft power" over "hard" is more relevant than ever.

The primary task of this project was to analyze US policy in today's realities. The realities of today are such that countries do not resort to using harsh methods to achieve certain goals, but use more humane methods of conducting their policies. Thus, the object of this study is the concept of "soft power" in the foreign policy of the United States of America during the presidency of Barack Obama and Donald Trump. Based on the paper carried out, the authors stated the following results:

Soft power is the most relevant type of power at the moment. Since in the 21st century humanity is not as apolitical as before, she is more and more interested in politics, since they are directly part of political processes and can be subject to the negative consequences of the political race of states. Realizing this fact, realizing that we live in a time of globalization, states, and in the case of this project, the United States is increasingly using soft power tools. J. Nye, in turn, is the first to schematize this term. He drew the attention of heads of state to the transition from hard to soft principles. Arguing this by the fact that soft power is more humane and more beneficial for countries. But it is a mistake to consider the beginning of the use of soft power precisely after the concept of Hire was written. Gentle tricks have been used long before that. Therefore, the authors dare to believe that the idea itself has come a long way and gained vast experience over many decades.

Speaking of the United States, this country is immediately associated with soft power. The United States has extensive experience in implementing this policy. For example, in the implementation of

soft influence, they hold meetings, political visits provide financial assistance. Thus, a new 5-year strategy in Central Asia was launched this year. Where the United States provides comprehensive assistance to countries in the region. Comparing the impact of soft power in Central Asia and China. Central Asia is the most democratic region than the PRC; in this regard, they are more susceptible to the influence of the West. China is a communist country and it is much more difficult to influence.

Summing up, we can say with confidence that Barack Obama's soft power policy has brought the United States to a new level. The public's expectations were fully met. Of course, his policies are not ideal, but Obama has in many ways tried not to use carrots and sticks. Looking back, it can be seen that the results of his policy justify his campaign program.

Donald Trump, in turn, being a Republican, is a direct opposition to Barack Obama. There are hard power techniques in his politics. During his presidency, there have been many conflicts. From the topical, the assassination of Soleimani contradicts the concept of "soft power", the policy of ex-President Barack Obama. The authors of the project group associate his actions with the fact that he is a businessman. His desire for financial enrichment, financial domination is being watched in the international arena.

Ascertaining, the coming of Donald Trump to the presidency of the United States has in many ways negatively affected the effectiveness of soft policy. Barack Obama's principles are more appropriate for this type of policy. And D. Trump's next term may repeat the fate of George W. Bush's presidency. Thinking in this way, we came to the following conclusion. The United States needs a new president from the Democrats as well.

References

- Armitage, R. L., & Nye, J. S. (2007). Introduction. How America can become a smarter power. In CSIS Commission on Smart Power (ed.), A smarter, more secure America. Center for Strategic and International Studies (CSIS). Retrieved from <http://carnegeendowment.org/files/csissmartpowerreport.pdf>. Accessed 06 May 2019.
- Karpushina, M. (2018) «Myagkaya sila» kak instrument vneshej politiki SShA, ["Soft power" as a tool of US foreign policy] Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/159631984.pdf> [in russian]
- Kaukenov o «myagkoi sile» Kitaya na Zapade. //URL: <https://ru.valdaiclub.com/multimedia/video/adil-kaukenov-o-myagkoy-sile-kitaya-na-zapade/> [in russian]
- Parmar I., Cox M. (2019) Soft power and US foreign policy: theoretical, historical and contemporary perspectives. Taylor & Francis e-library
- Pimenova, E. (2017) Zakat «myagkoi sily»? Evolutsiya teoriyi i praktiki soft power. [The decline of soft power? Evolution of soft power theory and practice] MGIMO Bulletin, pp. 57-66. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/zakat-myagkoy-sily-evolyutsiya-teoriyi-i-praktiki-soft-power/viewer> [in russian]
- Fedyakin A.V. Zarubezhniy opit politiki formirovaniya pozitivnogo obraza gosudarstva: srovnitelnyi analiz teoriyi I praktiki. M.: МИИТ, 2009. 256 c.

Zarjdeniye politicheskogo realizma v SShA (Morthenthau citation), 2010. //URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruswiki/1396220> [in russian]

Nye J. Amerikansaya «myagkaya sila» v epohu Trumpa ili o tom, pochemu v usloviyah nyneshney informatsiyonnoy revolutsiyi podobniye instrument stanovyatya vazhneye. [American "soft power" in the era of Trump, or why such tools are becoming important in the context of the current information revolution] Retrieved from <http://day.kyiv.ua/ru/article/mirovye-diskussii/amerikanskaya-myagkaya-sila-v-epohu-trampa> [in russian]

Haugaard, M. (2015). Concerted power over. Constellations, 22(1), 149–158.

Nye J. (1991) Bound to Lead: The Changing Nature of American Power, Basic Books, New York, Shilov, I. SShA i Iran na poroge voiny? Khronika protivostoyania – vse novosti. [USA and Iran or the threshold of the soldiers? Chronicle of the confrontation – all news] // retrieved from <https://regnum.ru/news/polit/2822777.html> [in russian]

Wike R., Stokes B., Poushter J., Fetterolf J. (2017) U.S. Image Suffers as Publics Around World Question Trump's Leadership. // retrieved from <https://www.pewresearch.org/global/2017/06/26/u-s-image-suffers-as-publics-around-world-question-trumps-leadership/>

William A.R. President Trump and America’s Soft Power. // retrieved from <https://www.springer.com/gp/palgrave/campaigns/us-elections-and-politics/president-trump-and-america-s-soft-power/11996866>

2-бөлім

**ӘЛЕМДІК ЭКОНОМИКАНЫҢ
ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Section 2

**CONTEMPORARY ISSUES
IN WORLD ECONOMY**

Раздел 2

**АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ
МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ**

Х.-К. Браувайлер

Университет прикладных наук, Германия, г. Цвиккау,
e-mail: christian.brauweiler@fh-zwickau.de

ФОРМИРОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОЙ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ В КИБЕРПРОСТРАНСТВЕ

Исследование посвящено вопросам управления рисками в киберпространстве и выработке рекомендаций в соответствии с текущей повесткой дня. Развитие технологий противодействия киберпреступлениям способствует появлению все более изощренных методов ее разрушения. В статье дана обновленная классификация киберпреступлений на основе объектов и методов преступления. В качестве объекта исследования выбраны участившиеся случаи преступлений, совершенных в киберпространстве Европейского Союза. Предмет исследования – управление рисками киберпространства.

Цель исследования – описание феномена киберпреступления и изучение его характеристик, а также выработка рекомендаций по формированию системы управления рисками, возникающими в киберпространстве. При проведении анализа объекта исследования были выделены критические признаки и черты киберпреступлений. Описаны последствия киберпреступлений с применением методов интервьюирования и наблюдения. Проведена систематизация исторических фактов киберпреступлений и обобщен опыт борьбы с киберпреступниками. Осужденжен литературный обзор научных и СМИ публикаций о киберпреступлениях. Представлены основные характеристики систем безопасности электронных устройств и предложены способы установления эффективной системы управления рисками в киберпространстве. Ввиду того, что пострадавшие от киберпреступлений стараются не оглашать подробности событий, выборка респондентов была ограниченной и были применены только качественные методы исследования.

Ключевые слова: киберпреступление, киберпространство, управление рисками, ИКТ, фишинг.

Hans-Christian Brauweiler
WHZ Zwickau University of Applied Sciences, Germany, Zwickau,
e-mail: christian.brauweiler@fh-zwickau.de

Forming an effective risk management system in cyberspace

The research focuses on cyberspace risk management and recommendations in line with the current agenda. The development of technologies for countering cybercrime contributes to the emergence of more sophisticated methods of destruction. The article provides an updated classification of cybercrimes based on the objects and methods of crime. As an object of research, the increasing cases of crimes committed in the European Union's cyberspace have been chosen. The subject of the research is cyberspace risk management. The purpose of the study is to describe the phenomenon of cybercrime, study its characteristics, and develop recommendations to form a system for managing risks arising in cyberspace. When analyzing the object of research, the critical signs and features of cybercrime were identified. The consequences of cybercrimes using interviewing and observation methods are described. The systematization of historical facts of cybercrimes is carried out, and the experience of combating cybercriminals is summarized. A literary review of scientific and media publications on cybercrime was carried out. The main characteristics of security systems for electronic devices are presented, and establishing an effective risk management system in cyberspace is proposed. Because victims of cybercrime try not to disclose the details of the crimes, the sample of respondents is limited and only qualitative research methods have been used.

Key words: Cybercrime, cyberspace, risk management, ICT, phishing.

Х.-К. Браувайлер

Цвиккау қолданбалы ғылымдар университеті, Германия, Цвиккау к.,
e-mail: christian.brauweiler@fh-zwickau.de

Кибер кеңістігінде тәуекелдерді басқарудың тиімді жүйесін қалыптастыру

Зерттеулер киберкеністіктегі тәуекелдерді басқаруға және қазіргі күн тәртібіне сәйкес ұсыныстарға бағытталған. Киберқылмысқа қары түрү технологияларының дамуы жоюдың неғұрлым жетілдірілген әдістерінің пайда болуына ықпал етеді. Мақалада киберқылмыстардың қылмыстың объектілері мен әдістеріне негізделген жаңартылған жіктемесі көлтірілген. Зерттеу нысаны ретінде біз Еуропалық Одақтың кибер кеңістігінде жасалған қылмыстардың өсіп жатқан жағдайларын таңдадық.

Зерттеудің тақырыбы – киберкеністіктегі тәуекелдерді басқару. Зерттеудің мақсаты – киберқылмыс құбылысын сипаттау және оның сипаттамаларын зерттеу және киберкеністікте туындастын тәуекелдерді басқару жүйесін қалыптастыру бойынша ұсыныстар өзірлеу. Зерттеу объектісін талдау кезінде киберқылмыстың сыни белгілері мен ерекшеліктері анықталды. Интервью және бақылау әдістерін қолданатын киберқылмыстардың салдары сипатталған. Киберқылмыстардың тарихи фактілерін жүйелеу жүзеге асырылып, киберқылмыскерлермен күресу тәжірибесі жинақталған. Киберқылмыс туралы ғылыми және бұқаралық ақпарат құралдарына әдеби шолу жасалды. Электрондық құрылғылардың қауіпсіздік жүйелерінің негізгі сипаттамалары ұсынылған және киберкеністікте тәуекелдерді басқарудың тиімді жүйесін құру ұсынылған. Киберқылмыс құрбандары оқиғаның егжей-тегжейін айтпауга тырысатындығына байланысты респонденттердің саны шектеулі болды және тек сапалы зерттеу әдістері қолданылды.

Түйін сөздер: киберқылмыс, киберкеністік, тәуекелдерді басқару, АКТ, фишинг.

Введение

Современные общества, бизнес-сообщества, правительства и домохозяйства во многих аспектах жизни зависят от электронных сетей и информационных систем, будь то Интернет вещей или умные дома (Gercke, 2012). Доступность и возможности информационных систем, с другой стороны, являются угрозой со стороны людей с преступными намерениями, что угрожает гражданам, предприятиям, правительствам и важнейшим инфраструктурам. Более того, эволюция информационных и коммуникационных технологий одновременно способствовала становлению преступной деятельности с использованием компьютерных сетей, а именно киберпреступности (Brauweiler, 2018). Во всем мире люди из разных социальных слоев, рас и религий используют Интернет для повседневной деятельности, такой как банковское дело, голосование, получение образования и поиск развлечений (Bahgat, 2020). Оцифровка общества привела к огромному прогрессу, расширению прав и возможностей, но у нее есть и темная сторона – киберпреступность и кибервойна (Breene, 2016).

Подобно традиционной преступности, киберпреступность имеет различные формы и проходит в любое время, в любом месте и, в ос-

новном, зависит от способностей преступников, их целей, а также ресурсов. Киберпреступность – это преступная деятельность, к которой добавлен «информационный» «кибернетический» компонент. Важно дифференцировать все разнообразие киберпреступлений, поскольку для предотвращения каждого могут применяться разные подходы и решения проблем безопасности. К киберпреступности относят промышленный шпионаж, потерю данных, кражу криптовалюты, мошенничество с кредитными картами и т.д. Эти преступные действия направлены на подрыв общества, в котором мы живем. Киберпреступность приобретает столь значимые масштабы, что на борьбу с этой проблемой уже тратится 600 миллиардов долларов мирового ВВП. Для решения этой важной проблемы было принято множество законов и нормативных актов. В технологически развитой эпохе, в которой мы живем, необходимо вносить поправки в законы по мере развития технологий («The economic impact of cybercrime?», 2020). Однако нужно понимать, что ни какие законы не могут предотвратить киберпреступность. Поэтому компании и сами люди должны быть заинтересованы в разработке мер по противодействию киберпреступности и акцентировать свое внимание на системе управления рисками (Hoffmann, Brauweiler & Wagner, 2018).

Материалы и методы

Во время исследования было уделено внимание выработке определения киберпреступности в соответствии с текущей повесткой дня, проведена ее классификация на основе объектов и методов преступления. Использованы теоретические методы исследования: анализ, метод дедукции, классификация, уточнение и детализация. В качестве объекта исследования выбраны участившиеся случаи преступлений, совершенных в киберпространстве Европейского Союза. Предмет исследования – управление рисками киберпространства. Цель исследования – описание феномена киберпреступления и изучение его характеристик, а также выработка рекомендаций по формированию системы управления рисками, возникающими в киберпространстве.

При проведении анализа объекта исследования были выделены отдельные признаки и черты киберпреступлений. Описание последствий киберпреступлений проводилось с применением методов интервьюирования и наблюдения. Проведена систематизация исторических фактов киберпреступлений, обобщен опыт борьбы с киберпреступниками. Осуществлен литературный обзор научных и СМИ публикаций о киберпреступлениях. В виду того, что пострадавшие от киберпреступлений стараются не оглашать подробности событий, выборка респондентов была ограниченной и были применены только качественные методы исследования.

Литературный обзор

Киберпреступление можно определить, как любую форму преступного деяния, совершаемого в Интернете с использованием сетей электронных коммуникаций и информационных систем. При этом преступление совершается без физического присутствия преступника или жертвы и не имеет определенного места. Киберпреступление не имеет границ, его сложно предотвратить, а судебное преследование возможно только на международном уровне. Киберпреступление подразделяется на четыре вида:

– Преступления, характерные для Интернета, такие как атака на информационные системы или фишинг (поддельные банковские веб-сайты для запроса паролей, обеспечивающих доступ к банковским счетам жертв).

– Интернет-мошенничество и подделка документов. В Интернете можно совершать круп-

номасштабное мошенничество с помощью таких инструментов, как кража личных данных, фишинг, спам и использование вредоносного кода.

– Незаконный онлайн-контент, включая материалы о сексуальном насилии над детьми, разжигание расовой ненависти, подстрекательство к террористическим актам, оправдание насилия, терроризма, расизма и ксенофобии.

– Нарушение авторского права (например, фильмы, музыка).

Еще один метод классификации киберпреступления – изучение лиц или организаций, затронутых ими. Таким образом, киберпреступность можно разделить на следующие типы: преступление против личности, преступление против компании или учреждения, преступление против общества и преступление против правительства.

Результат киберпреступления может быть чрезвычайно неприятным для жертвы и не только исключительно по финансовым причинам. Жертвы ощущают вторжение в их частную жизнь и, в дальнейшем, беспомощность в отношении обстоятельств и последствий.

Киберпреступность началась с попыток хакеров проникнуть в компьютерные сети. Этому способствовали некоторые правительства во время войны или в целях шпионажа, а также лица или организации с преступными намерениями. Это могло быть просто любопытство или желание проникнуть в сети высокого уровня безопасности, однако, основная причина – это получение конфиденциальных и секретных материалов для использования их в дальнейшем. Другой вид преступления, а именно, заражение компьютерных систем вирусами, приводил к отказу персональных компьютеров или сетей. Далее приведены основные вехи развития киберпреступлений:

– 1939 год – британский криптограф Аллан Тьюринг и его команда в Блетчли-парке изобретают «Бомбу» – машину для взлома кода.

– 1981 год – Ян Мерфи, он же Капитан Зап, стал первым взломщиком, которого осудили как преступника за взлом AT&T.

– 1984 год – Закон США о всеобъемлющей борьбе с преступностью предоставляет Секретной службе США юрисдикцию в отношении компьютерного мошенничества.

– 1986 год – Конгресс США принимает Закон о компьютерном мошенничестве и злоупотреблениях, согласно которому взлом компьютерных систем считается преступлением.

– 1988 год – Червь Морриса (вредоносное ПО) распространяется через 6000 компьютеров в сети, ослабляя правительственные и университетские системы.

– 1989 год – впервые национальный банк Чикаго стал жертвой компьютерной кражи на сумму 70 миллионов долларов.

– 1990 год – в Соединенном Королевстве принят Закон о неправомерном использовании компьютеров, криминализирующий любой несанкционированный доступ к компьютерным системам.

– 1994 год – российские хакеры взламывают Ситибанк и переводят 10 миллионов долларов на банковские счета по всему миру.

– 1996 год – хакеры изменяют веб-сайты Министерства юстиции США, ЦРУ и ВВС США.

– 1999 год – червь Melissa – самая дорогостоящая вирусная эпидемия.

– 2001 год – сообщения о первых случаях атак типа «отказ в обслуживании» (DDoS).

– 2004 год – Северная Корея утверждает, что обучила 500 хакеров, которые успешно взламывают компьютерные системы Южной Кореи, Японии и их союзников.

– 2006 год – турецкий хакер iSKORPiTX взломал 21 549 веб-сайтов за один прием, на тот момент самый крупный взлом.

– 2010 год – интеллектуальная собственность Google украдена китайскими хакерами в ходе операции «Аврора».

– 2011 год – проникновение в сеть Sony PlayStation Network и ее разрушение.

– 2014 год – биткойн-биржа Mt.Gox объявила о банкротстве после того, как хакеры, по всей видимости, украли 460 миллионов долларов.

Под киберпреступностью следует понимать любую запрещенную или незаконную деятельность, которая осуществляется с помощью электронных операций, которая нацелена на безопасность компьютерных систем или данных, содержащихся в них (Kaufmann, 2015). Наблюдается значительный рост экономического сектора, пострадавшего от киберпреступлений и кибермошенничества. Около 0,7% мирового ВВП было скомпрометировано из-за киберпреступлений, совершенных в течение 2014 года. Исследователи ожидают устойчивого и значительного роста. Согласно последнему отчету об экономических последствиях киберпреступности, подготовленном компанией McAfee и Центром стратегических исследований и международных исследований (CSIS), Европа пострадала больше всего с точки зрения экономического воздействия,

которое оценивается в 0,84% регионального ВВП по сравнению с 0,78% в Северной Америке (Tafazzoli, 2018).

К кибермошенничеству нужно относиться серьезно. Тем не менее, о большинстве киберпреступлений в деловом мире не сообщается из-за нежелания пострадавших разглашать личную информацию. Исследователи считают, что 95% преступлений остаются незарегистрированными. В прошлом киберпреступления совершались в основном отдельными лицами или небольшими группами. Сегодня мы наблюдаем сложные сети киберпреступников, в которые объединены люди со всего мира в режиме реального времени, и масштаб этих преступлений беспрецедентен. Преступные организации объединяются в виртуальные группы, что упрощает их коммуникации и максимально увеличивает скорость извлечения прибыли. Схема преступлений остается неизменной (кража, мошенничество, незаконные азартные игры, продажа поддельных лекарств), а результаты этих действий становятся все более распространенными и разрушительными, исходя из возможностей, предоставляемых Интернет-пространством. По словам Раджа Самани, главного ученого и научного сотрудника McAfee, «реальность такова, что киберпреступность – это всего лишь эволюция традиционной преступности, которая оказывает прямое влияние на экономический рост, рабочие места, инновации и инвестиции. Компании должны понимать, что в современном мире кибер-риски – это бизнес-риски» (Warwick, 2018).

Анализ/Результаты

Рассмотрим наиболее распространенные типы киберпреступлений.

Первый тип – это атака компьютерных систем. Она направлена на уязвимые стороны компьютерных и других устройств, таких как планшеты и мобильные телефоны. Вредоносные программы отслеживают активность пользователей в сети и наносят ущерб устройству. Атака может проявляться в форме несанкционированного доступа или взлома, который происходит, когда злоумышленник получает доступ к компьютеру или другим устройствам без разрешения. Следующий подтип – отказ в обслуживании (DDoS). Это атака сетей из нескольких источников, которая наводняет компьютер или веб-сайт данными, вызывая их перегрузку и препятствуя нормальной работе. Атаки этого типа чаще нацелены на компании. Атаки могут привести к

тому, что преступник получает доступ к личным финансовым данным и препятствует безопасной работе с компьютерными системами.

Второй тип – фишинг и спам в электронной почте. Фишинг – это способ, с помощью которого злоумышленники обманом заставляют людей раскрывать свои личные или финансовые данные. Фишинговые сообщения якобы исходят от законных предприятий, например банков или поставщиков телекоммуникационных услуг. Спам – это электронная нежелательная почта / сообщения, отправляемые по электронной почте без согласия получателя. Спам-сообщения часто содержат предложения по поводу бесплатных товаров или «призов», дешевых товаров, обещания быстрого обогащения. Во многих случаях предлагается кликнуть на вредоносную ссылку, ведущую на веб-страницу, где фишинг завершается запросом личных и финансовых данных или куда автоматически загружается вредоносное ПО.

Незаконный и запрещенный оскорбительный контент – это третий тип киберпреступлений. Незаконное содержание включает в себя, в зависимости от юрисдикции, различные формы порнографических материалов. Может также содержать экстремистские материалы, пропаганду убийств или террористических актов. Экстремистские материалы в Интернете могут включать статьи, изображения, речи или видео, поощряющие жестокость и насилие. Преступный мотив может быть обнаружен в заявлениях и сообщениях в социальных сетях, чатах или блогах, поощряющих ненависть и насилие или побуждающих людей к совершению террористических актов.

Четвертый тип – кража личных данных. Кража личных данных происходит, когда личная информация (например, имя, адрес, дата рождения или данные банковского счета) украдена – обычно с помощью фишинга или путем получения общедоступных данных из социальных сетей и т. д. Иногда незначительной информации о личной жизни может быть достаточно для использования ее в целях мошенничества. Личная информация может быть использована для создания поддельных документов, удостоверяющих личность. Еще одним источником незаконного получения информации является взлом онлайн-аккаунтов или бизнес-баз данных, где хранится соответствующая информация. Однако самая простая форма – это получить личную информацию из социальных сетей, поскольку люди часто неосознанно раскрывают личные данные.

Пятый тип – это киберпреступления, направленные на онлайн-торговлю. Существует множество разновидностей мошенничества, которые нацелены на ограбление продавцов или покупателей. Мошенники, торгующие онлайн, рекламируют товары по необоснованно низким ценам, обманным путем заставляя покупателей размещать заказы, однако никогда не отправляют товар после получения денег. Еще одно мошенническое поведение – перевод продавцу суммы, превышающей объявленную, а затем требование возврата лишней суммы мошеннику или третьей стороне. И прежде чем продавец осознает факт мошенничества, первоначальный платеж отменяется.

Шестой тип киберпреступления – киберзапугивание. Киберзапугивание или преследование происходит, когда кто-то проявляет агрессивное, угрожающее или преследующее поведение с использованием информационных технологий. Это может случиться с людьми любого возраста, компаниями и организациями в любое время и, скорее всего, на анонимной основе. Часто в Интернете публикуются оскорбительные и ложные сообщения, изображения или видео. Другие формы могут включать отправку нежелательных сообщений в Интернете, в том числе оскорбительных текстов и электронных писем. Другими примерами являются создание поддельных профилей или веб-сайтов в социальных сетях, созданных человеком, которые не соответствуют действительности и причиняют вред. И последнее, но не менее важное: распространение вредоносных сплетен и фейковых новостей о человеке или группе лиц может нанести вред имиджу и благополучию пострадавших.

Предотвращение киберпреступности включает в себя несложные алгоритмы и может быть простым в использовании, а атаки легко можно избежать, если следовать советам, иметь здравый смысл и развивать технические навыки при пользовании девайсами. Поскольку онлайн-преступники нацелены заработать деньги как можно быстрее, используя простые методы, тем сложнее должны быть процедуры пользования, тем выше вероятность, что преступники воздержатся от вторжения сети или преследования в них. Были выработаны рекомендации по предотвращению онлайн-мошенничества. В первую очередь необходимо своевременно устанавливать на компьютер последние обновления. Один из лучших способов удержать злоумышленников от атак – немедленное применение обновлений и исправление программ. Таким образом,

злоумышленники не смогут воспользоваться ошибками программного обеспечения, которые в противном случае могут быть использованы для взлома компьютерной системы.

Необходимо убедиться, что компьютер безопасен, а недавно приобретенный девайс может не иметь надлежащего уровня безопасности. При установке компьютера необходимо обратить внимание не только на работу системы, но и на то, чтобы она работала безопасно. Настройка популярных Интернет-приложений, таких как веб-браузер и почтовая программа, является наиболее важным моментом, на котором нужно сосредоточить внимание. Надежные пароли состоят не менее чем из восьми символов, которые различаются по типу. Использование букв, цифр и символов (#, \$, %) повышает уровень безопасности пароля. Для разных услуг должны использоваться разные пароли, которые нужно менять не реже одного раза в 6 месяцев. С помощью программного обеспечения по безопасности также можно снизить риски и защитить компьютер. Программное обеспечение безопасности включает в себя брандмауэр и антивирусные программы. Необходимо отслеживать фальшивые сообщения, присланные по электронной почте, тем более важно не отвечать на запросы по поводу личной информации. Также важна политика конфиденциальности, проводимая вебсайтами и провайдерами программного обеспечения.

Онлайн-предложения, которые выглядят респектабельно, обычно и являются таковыми. Однако старая поговорка «Бесплатных обедов не бывает» актуальна и сегодня. Иногда бесплатное программное обеспечение или услуга, которая запрашивается, могут быть связаны с рекламным программным обеспечением (рекламное ПО), которое отслеживает поведение и отображает нежелательную рекламу или может содержать вирусы. Необходимо регулярно просматривать выписки из банков и по кредитной карте. Кроме того, многие банки и службы используют системы предотвращения мошенничества, которые выявляют необычное покупательское поведение.

Дискуссия

Развитие Интернет-технологий не только помогло киберофицерам легко расследовать преступления, но и помогло киберпреступникам стать более продвинутыми в этом направлении, чем раньше. Есть много способов борьбы с киберпреступностью, но борьба с ними сопряжена

с различными проблемами, которые представлены далее.

Агентства, занимающиеся обеспечением безопасности и правосудия, теперь могут легко расследовать проблемы, возникающие в Интернете. Автоматизировать процесс расследования сложно, но есть несколько других способов ускорить расследование. Результаты поиска по ключевым словам позволили удалить незаконный контент из Интернета. Подход, основанный на хэш-значении, представляет собой современный и интеллектуальный метод для отслеживания нарушителей, но искажение или модификация исходного контента затрудняет применение подхода, основанного на хэш-значении. Однако, некоторые программы судебной экспертизы могут автоматически выявлять противоправные действия.

Повседневная жизнь обычного человека теперь зависит от использования ИКТ и различных других протоколов связи в Интернете. Люди, как правило, используют различные приложения и инструменты, доступные им, не принимая никаких мер безопасности, особенно это касается малых и средних предприятий (МСП). Для предотвращения таких преступлений необходимо разрабатывать стратегии противодействия кибератакам и применять контрмеры, включая законы и программное обеспечение для защиты пользователей. Количество пользователей, подключенных к Интернету, резко выросло. Также растет производство и использование дешевого оборудования и бесплатных программ, устанавливаемых на компьютеры, что делает компьютер и пользователя более уязвимыми для преступников. С увеличением количества людей правоохранительным органам становится все труднее следить за деятельностью и автоматизировать правоохранительный процесс. Устройства, используемые для незаконного взлома, легко найти на рынке. Этим рынком являются развивающиеся и слаборазвитые страны. Взломщики паролей или хакерские системные инструменты могут быть легко установлены и использованы, что позволяет ими воспользоваться даже людям без особых знаний в области ИКТ. Возможность использовать бесплатный общественный wi-fi также подвергает пользователей опасности. Хакеры могут легко проникнуть в эти сети и получить личную и конфиденциальную информацию о людях, получить доступ к их электронной почте или банковскому счету. Расследование и судебное преследование киберпреступлений ставят перед правоохранительными органами

ряд проблем. Лица, причастные к киберпреступлениям, должны не только наказываться, но и в дальнейшем контролироваться во избежание рецидивов. Для решения этой проблемы необходимо разработать и поддерживать строгие законы и правила.

С развитием компьютерных услуг наблюдается рост новых видов компьютерных преступлений. В 1970-х годах, когда впервые были созданы компьютерные сети, вскоре произошел первый несанкционированный доступ к компьютерной системе. Точно так же первое нарушение в области программного обеспечения произошло сразу после того, как персональные компьютеры стали общими для всех. Надлежащее законодательство является основой для расследования и судебного преследования киберпреступлений. С ростом использования передовых технологий становится все сложнее обновлять уголовное законодательство в соответствии с новыми формами преступности. Обновление требует времени и должно соответствовать повестке дня. Основная проблема, с которой сталкивается правовая система, – это задержка между признанием потенциального злоупотребления технологиями и необходимыми поправками к уголовному законодательству. Многие страны прилагают определенные усилия, чтобы внедрить законодательные изменения. Процесс корректировки можно разделить на три следующих шага:

1. Распознавание злоупотребления новой технологией. В правоохранительных органах должны быть сформированы специальные группы, такие как группы реагирования на компьютерные инциденты, группы реагирования на инциденты компьютерной безопасности, группы реагирования на компьютерные чрезвычайные ситуации для выявления потенциальных угроз до того, как они нанесут какой-либо ущерб.

2. Выявление пробелов в уголовном кодексе. Время от времени необходимо вносить поправки в законодательство. Законы следует проверять и обновлять, чтобы они могли бороться с новыми видами правонарушений, которые появляются каждый день.

3. Разработка нового законодательства. Разработка нового отдельного закона в отношении киберпреступности может привести к дублированию существующей национальной правовой базы. Это также может привести к потере денег и времени. Тем не менее, новое законодательство, принятое с учетом помощи со стороны экспертов и тематических исследований, проведенных разными организациями и странами,

не причинит никакого вреда. Вместо этого оно укрепит национальную правовую базу страны или учреждения.

Были принятые многочисленные законы и нормативные акты для предотвращения киберпреступности и защиты отдельных лиц или компаний от кибератак. В разных странах действуют свои законы на национальном уровне. Существуют законы, принятые группой стран, например Европейским Союзом. Точно так же есть определенные правила, которые устанавливаются на международном уровне сильными престижными организациями, такими как Организация Объединенных Наций (ООН). В руководящих принципах Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности подчеркивается, что руководство правительства играет важную роль в предупреждении преступности в сочетании с сотрудничеством и партнерством между министерствами, а также между властями, обществом и организациями, неправительственными организациями (НПО), бизнес-секторами и частными лицами (*«Cross-border links between terrorists, organized crime, underscore need for coherent global response»*, 2020). В тоже время наряду с законодательными органами важную роль играют регулирующие органы в области информационных и коммуникационных технологий (ИКТ) и поставщики услуг. Поставщикам электросвязи следует шире использовать безопасные ИКТ для защиты данных потребителей, выполнять киберзаконы в целях большей кибербезопасности. Среди основных задач глобальной кибербезопасности правовые меры считаются наиболее важными. Должны быть эффективными действующие уголовные законы для криминализации таких действий, как незаконный доступ, вмешательство в данные, нарушение авторских прав и другое компьютерное мошенничество. Необходимо провести тщательный анализ национальных законов, чтобы устранить разрыв между киберпреступлениями, совершамыми внутри и вне компьютерной сети. Существует необходимость в разработке национальной правовой базы, которая может усилить киберполитику. Уголовно-процессуальный закон должен быть достаточно строгим, чтобы наказывать виновных по заслугам. Инструменты для расследования киберпреступлений должны быть усовершенствованными и эффективными, отличными от тех, которые используются для расследования обычных преступлений.

Глобализация привела к тому, что киберпреступность приобрела траннациональный ха-

рактер. Между странами должно быть налажено международное сотрудничество для борьбы с такими видами преступлений. Из-за недоработок национальных законодательств и ограниченности инструментов правосудия международное сотрудничество в борьбе с киберпреступностью не всегда совершенно и эффективно.

С ростом количества людей, подключающихся к цифровому миру, усложняется и преступная деятельность, которая растет такими же темпами. Ответственность за защиту от киберпреступлений должен нести не только поставщик услуг, но и сами частные лица и компании. Персонал компаний должен проходить обучение, как обращаться со спамом и нежелательной почтой. Работников нужно инструктировать о процедурах в случае подозрения на мошенничество, связанное с переводами денежных средств или поддельными бизнес-планами.

Важна не только осведомленность людей, но и использование правильного лицензионного программного обеспечения, что в значительной степени снижает вероятность киберпреступлений. Компьютерная система, мобильный телефон и планшеты всегда должны иметь обновленную версию программного обеспечения. Обновления программного обеспечения выпускаются на рынок для повышения безопасности используемых устройств. На устройствах всегда должна быть включена система межсетевого экрана. Он действует как первый цифровой барьер на пути киберпреступления. Большинство людей совершают ошибку, используя общий пароль с низким уровнем безопасности для каждой учетной записи, которую они используют. Это делает пользователя уязвимым для хакеров и киберпреступников. Для разных учетных записей всегда нужно использовать разные пароли. Есть разные сайты, которые помогут создать случайный надежный пароль и сохранить его в зашифрованном виде. Антивирусное ПО – это требование времени и первая необходимость для современных подключенных к Интернет-сетям устройств. Регулярное сканирование с использованием полнофункционального антивирусного ПО – один из лучших способов защиты от киберпреступлений. Каждый провайдер электронной почты позволяет пользователям использо-

вать функцию защиты от спама. Пользователи никогда не должны открывать нежелательные письма или ссылки от неизвестных отправителей, иначе это сделает пользователя наиболее уязвимым для фишинговых атак. Пользователи-шопоголики должны совершать покупки только на хорошо известных защищенных веб-сайтах, зашифрованных с помощью HTTPS. Основное количество случаев мошенничества с кредитными картами приходится на покупки в Интернете.

Заключение

Киберпреступность влияет на нашу повседневную безопасность и на людей вокруг нас, создавая серьезные проблемы. Существует множество организаций, которые защищают нас от кибератак, но мы также должны быть осторожны с данными, которые загружаем в сети.

Однако, пока существует киберпространство, киберпреступность будет существовать. Это правда, которую нужно принять. Технологии противодействия киберпреступлениям будут развиваться, но и киберпреступники не остановятся. В киберпространстве всегда происходит гонка между хорошим и плохим. Вот почему мы должны продолжать совершенствовать системы защиты электронных устройств, особенно тех, которые содержат базы данных. Существуют различные цифровые методы защиты от киберпреступлений и киберпреступников. Человек должен действовать разумно, имея дело с подозрительной деятельностью в киберпространстве. Нельзя пренебрегать безопасностью и считать, что данные обычного человека не важны и никто не заинтересован в том, чтобы нацелиться на него. Данные любого человека, подключенного к Интернету, ценные для преступников.

В то время как технологии развиваются, преступникам не нужно использовать оружие для совершения преступления. Преступники 21 века держат свое оружие на столе и используют кнопки электронной мыши, клавиатуры и курсоры для исполнения своего плана. К киберпреступности следует относиться более чем серьезно, а меры, направленные против киберпреступности, должны приниматься на самом высоком уровне для обеспечения киберправа людей.

Литература

- Бахгат, Г. Иран и его соседи сталкиваются с рисками и возможностями в области кибербезопасности. 2020. Орбис, 64 (1), 78-97. DOI: 10.1016 / j.orbis.2019.12.006
- Браувейлер, Х. Risikomanagement in Kreditinstituten. – 2-е изд. – Висбаден: Габлер, 2018.
- Брин, К. Кто такие сверхдержавы кибервойны?. Источник по состоянию на 15 октября 2020 г. с <https://www.weforum.org/agenda/2016/05/who-are-the-cyberwar-superpowers/>.
- Трансграничные связи между террористами и организованной преступностью подчеркивают необходимость согласованных глобальных ответных мер. Получено 15 октября 2020 г. с сайта <https://news.un.org/en/story/2020/08/1069672>.
- Герке, М. Понимание киберпреступлений. – Венгрия: публикации МСЭ, 2012.
- Хоффманн, Ф., Браувейлер, Х. и Вагнер, Р. Computergestützte Informationssystme. – 2-е изд. – Берлин / Мюнхен / Бостон: Walter de Gruyter GmbH, 2018.
- Кауфмани, Д. Немецкие фирмы научились опасаться киберпреступности | DW | 11.03.2015. <https://www.dw.com/en/german-firms-have-learned-tofear-cyber-crime/a-18308420>.
- Тафазоли, Т. Законодательство о киберпреступности. Получено с <https://www.itu.int/en/ITU-D/Regional-Presence/Asia-Pacific/SiteAssets/Pages/Events/2018/Cybersecurity.pdf>.
- Экономические последствия киберпреступности? Почти 600 миллиардов долларов – Help Net Security. 2020. Получено с <https://www.helpnetsecurity.com/2018/23/2/economic-impact-of-cybercrime/>
- Уорвик, А. Экономические последствия киберпреступности значительны и продолжают расти. 2018. Получено с сайта <https://www.computerweekly.com/news/252435439/Economic-impact-of-cyber-crime-is-significant-and-rising>.

References

- Bahgat, G. (2020). Iran and Its Neighbors Face Risks and Opportunities in Cyber Security. Orbis, 64(1), 78-97. doi: 10.1016/j.orbis.2019.12.006
- Brauweiler, H. (2018). Risikomanagement in Kreditinstituten (2st ed.). Wiesbaden: Gabler.
- Breene, K. (2016). Who are the cyberwar superpowers?. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2016/05/who-are-the-cyberwar-superpowers/>
- Cross-border links between terrorists, organized crime, underscore need for coherent global response. (2020). Retrieved from <https://news.un.org/en/story/2020/08/1069672>
- Gercke, M. (2012). Understanding Cybercrimes (1st ed.). Hungary: ITU publications.
- Hoffmann, F., Brauweiler, H., & Wagner, R. (2018). Computergestützte Informationssystme (2nd ed.). Berlin/München/Boston: Walter de Gruyter GmbH.
- Kaufmann, D. (2015). German firms have learned to fear cyber-crime | DW | 11.03.2015. Retrieved from <https://www.dw.com/en/german-firms-have-learned-tofear-cyber-crime/a-18308420>
- Tafazzoli, T. (2018). Cyber Crime Legislation. Retrieved from <https://www.itu.int/en/ITU-D/Regional-Presence/AsiaPacific/SiteAssets/Pages/Events/2018/Cybersecurity.pdf>
- The economic impact of cybercrime? Almost \$600 billion – Help Net Security. (2020). Retrieved from <https://www.helpnetsecurity.com/2018/02/23/economic-impact-of-cybercrime/>
- Warwick, A. (2018). Economic impact of cybercrime is significant and rising. Retrieved from <https://www.computerweekly.com/news/252435439/Economic-impact-of-cyber-crime-is-significant-and-rising>

А.М. Мырзахметова*, **А.Е. Мухаметжан**, **С.Т. Жакупова**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.,
*e-mail: aidam201167@gmail.com

ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА КӘСІПКЕРЛІГІНІҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРИ ЖӘНЕ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Шағын және орта бизнестің дамуы нарықтық экономиканың табысты дамуының кепілі. Халықаралық тәжірибе көрсеткендегі, шағын және орта бизнестің ойдағыдан даму мен жұмыс істеуі үшін тиімді құқықтық базаны құру, мемлекет тарапынан тиісті құқықтық және қаржылық қолдаумен қамтамасыз ету қажет.

Мақаланың мақсаты – Қазақстандағы шағын және орта кәсіпкерліктің дамуына әсер ететін факторларды анықтау, шағын және орта кәсіпкерліктің сипаттамаларын, даму тенденциялары мен проблемаларын талдау, сондай-ақ, әлемдік экономиканың қазіргі дағдарыс жағдайында шағын және орта кәсіпкерліктің тиімділігі мен қаржыландырылуын арттыру бойынша ұсыныстар өзірлеу. Соңғы 10 жылдағы ұлттық экономиканың әртүрлі салаларындағы шағын және орта бизнестің қызметінің динамикасы талданып, оның дамуына әсер ететін негізгі факторлар, өзекті проблемалар мен қазіргі тенденциялар анықталды. Зерттеу барысында диалектиканың әр түрлі әдістері қолданылды: талдау, жалпылау, синтез, индукция, дедукция. 2010-2020 жылдар арасындағы Қазақстан Республикасындағы шағын және орта кәсіпорындардың саны туралы статистикалық мәліметтер жинақталып, SWOT талдау әдісін қолдана отырып қорытындылар жасалды. COVID-19 пандемиясының 2020 жылы наурызда отандық экономикаға енген кезінен бастап Қазақстандағы шағын және орта бизнестің дамуына әсері қарастырылды. Зерттеу барысында шағын және орта кәсіпкерліктің тиімділігін төмендететін келесі негізгі проблемалар анықталды, мысалы: ғылым мен өндіріс арасындағы әлсіз байланыстар, бюрократия, әкімшілік және мемлекеттік құрылымдардың икемсіздігі, шағын және орта бизнесті мемлекеттік қаржыландыру тетіктерінің жеткілікісін тиімділігі. Авторлар пандемия мен қазіргі жағдайда шағын және орта бизнестің тиімділігін арттыру, сондай-ақ Қазақстандағы кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау бойынша ұсыныстар береді.

Түйін сөздер: шағын және орта бизнес, кәсіпкерлік, мемлекеттік қолдау, нарық, конъюнктурасы, бәсекелестік.

A.M. Myrzakhmetova*, A.E. Mukhametzhhan, S.T. Zhakupova

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty,

*e-mail: aidam201167@gmail.com

Features and problems of the development of small and medium-sized businesses in Kazakhstan in modern conditions

The development of small and medium-sized businesses is the key to the successful development of a market economy. International experience shows that for the successful development and functioning of small and medium-sized businesses, it is necessary to create an effective legal framework, protect and provide appropriate legal and financial support from the state.

The purpose of the article is to identify factors affecting the development of small and medium-sized enterprises in Kazakhstan, analyze the characteristics, trends and problems of small and medium-sized enterprises, as well as develop proposals for improving the efficiency and financing of small and medium-sized enterprises in the current crisis of the global economy. The authors analyzed the dynamics of the activities of small and medium-sized businesses in different sectors of the national economy over the past 10 years and identified the main factors influencing its development, pressing problems and current trends. The study used various methods of dialectics: analysis, generalization, synthesis, induction, deduction, statistical data on the number of small and medium-sized enterprises in the Republic of Kazakhstan for 2010-2020 and conclusions using the SWOT analysis method. The impact of the COVID-19 pandemic on the development of small and medium-sized businesses in Kazakhstan since its entry into the domestic economy in March 2020 was considered. The study identified the following main problems that reduce the efficiency of small and medium-sized enterprises, such as: weak links between science and production, bureaucracy and inflexibility of administrative and state structures,

insufficient efficiency of mechanisms for state financing of small and medium-sized businesses. The authors give recommendations on improving the efficiency of small and medium-sized businesses, as well as state support for entrepreneurship in Kazakhstan in the context of a pandemic and a modern recession.

Key words: small and medium-sized businesses, entrepreneurship, governmental support, market conditions, competition.

А.М. Мырзахметова*, А.Е. Мухаметжан, С.Т. Жакупова

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы,

*e-mail: aidam201167@gmail.com

Особенности и проблемы развития малого и среднего предпринимательства Казахстана в современных условиях

Развитие малого и среднего бизнеса – залог успешного развития рыночной экономики. Международный опыт показывает, что для успешного развития и функционирования малого и среднего бизнеса необходимо создать эффективную правовую базу, защитить и оказать соответствующую правовую и финансовую поддержку со стороны государства.

Целью статьи является выявление факторов, влияющих на развитие малых и средних предприятий в Казахстане, анализ характеристик, тенденций и проблем малых и средних предприятий, а также разработка предложений по повышению эффективности и финансированию малых и средних предприятий в условиях текущего кризиса мировой экономики. Авторы проанализировали динамику деятельности предприятий малого и среднего бизнеса в разных отраслях национальной экономики за последние 10 лет и выявили основные факторы, влияющие на его развитие, насущные проблемы и современные тренды. В исследовании использовались различные методы диалектики: анализ, обобщение, синтез, индукция, дедукция, статистические данные о количестве малых и средних предприятий в Республике Казахстан за 2010–2020 годы и выводы с использованием метода SWOT-анализа. Было рассмотрено влияние пандемии COVID-19 на развитие малого и среднего бизнеса в Казахстане с момента его вхождения во внутреннюю экономику в марте 2020 года. В исследовании были определены следующие основные проблемы, снижающие эффективность малых и средних предприятий, такие как: слабые связи между наукой и производством, бюрократизм и негибкость административных и государственных структур, недостаточная эффективность механизмов государственного финансирования малого и среднего бизнеса. Авторами даны рекомендации по повышению эффективности малого и среднего бизнеса, а также государственной поддержки предпринимательства Казахстана в условиях пандемии и современной рецессии.

Ключевые слова: малый и средний бизнес, предпринимательство, государственная поддержка, конъюнктура рынка, конкуренция.

Kіріспе

Бүгінгі таңда шағын және орта бизнес мемлекеттің экономикалық әл-ауқатына тікелей әсер етеді, өйткені бұл көбінесе халықтың жұмыспен қамтылу мәселелерін шешуге, ішкі нарықты отандық тауарлармен толтыруға және бәсекелестік орта қалыптастыруға байланысты. Қазақстан Республикасының қазіргі кезде алдына қойып отырған міндеттерінің бірі – бұқіл әлемді жайлапан пандемия жағдайында шағын және орта кәсіпкерлікті барынша дамыту. Шағын және орта бизнесі дамыту экономикалық өрлеудің және әлеуметтік-саяси жаңғырудың басты құралы.

Қазақстан Республикасы экономикасының саласын және оның бәсекеге қабілеттілігін дамытуда еліміздегі шағын және орта кәсіпкерліктың ролі – шағын және орта кәсіпкерлік нарықты қалыптастыруда, ірі-ірі

өндірушілер монополизмін белгілі бір деңгейде шектеуде және бәсекелестікті дамытуда, тауар және қызмет сұранысын жеткілікті қанағаттандыруда, жұмыссыздық деңгейінің есү мәселесін тежеуде, жаңа технологияларды нарыққа енгізуде маңызды қызмет атқарады.

Шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту – нарықтық экономиканы дамытудың қозғаушы күші. Сол себепті кәсіпкерлік төңірегіндең көзғалатын көптеген мәселелердің экономикадағы рөлінің аса маңыздылығына дәлел бола алады. Оның басты маңыздылығын ел Президентінің Қазақстан халқына Жолдауында: «Еліміздің экономикалық саясатының бірден-бір басымды бағыты кәсіпкерлік» – деп атаптың айқындалғаны дәлел болып отыр. Сондықтан, шағын және орта кәсіпкерлікті дамытуды басқару еліміздің жүзеге асырып жатқан саясатының стратегиялық мәселесі болып табылады.

Шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту мақсатында кез келген кәсіпорын өз алдына белгілі бір мақсаттарды дұрыс қоя білуі керек. Көп жылдық тәжірибеге сүйене отырып 1-кестеде көрсетілген кәсіпкерліктің негізгі мақсаттарын атап көрсетуге болады.

1-кесте – Шағын және орта кәсіпкерліктің негізгі мақсаттары

Мақсаттар ие-пархиясы	Қосымша мақсаттар, көрсеткіштер
Нарыкты жаулау	Нарыктың үлесі, айналымы, өнімнің рөлі мен маңызы, жаңа нарықтарды қамту
Рентабельділік	Пайда, айналым табысы, меншікті капитал, жалпы капитал қайтармы
Қаржылық тұрақтылық	Несиелік қабілеттілік, етімділік, өзін-өзі қаржыландыру деңгейі, капитал құрылымы
Әлеуметтік мақсаттар	Жұмысқа қанағаттану, табыс және әлеуметтік қорғау, әлеуметтік қамту, тұлғаны дамыту
Бедел және нарықтағы жағдай	Тәуелсіздік, имидж, саяси климатқа деген көзқарас, көпшіліктің мойындауы

Дереккөз: Основы предпринимательства: учебное пособие: 0751 [в 3 ч.] / Г.Л. Багиев [и др.] Под науч. ред. Г.Л. Багиева; Забайкал. гос. ун-т. – Изд. 2-е. –Изд-во: Заб ГУ, Чита. – С. 2017-257.

Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, шағын кәсіпкерліктің табысты дамуы үшін оның жұмыс істеуінің құқықтық негізін құру, мемлекет тарапынан шағын кәсіпкерліктің жұмыс істеуін қорғауды сипаттайтын және оның дамуын сүйемелдейтін тұрақты құқықтық қолдауды тиісті деңгейде қамтамасыз ету қажет.

Жалпы дамыған мемлекеттердің экономикасындағы шағын және орта бизнестің үлесі, даму қарқыны Қазақстанмен салыстырганда әлдекайда жоғары екенін байқау қын емес, ейткені ұлттық билік шағын бизнеске үлкен мән беріп, оларға федералды қолдау көрсетеді. Дамыған елдердегі шағын бизнес қазіргі уақытта тұрақты экономикалық дамудың негізі болып табылатын орта тап болып табылады. Еуропадағы шағын бизнес – бұл ЕО-ның әлеуметтік-экономикалық дамуының тірері. Еуропалық Одақта 23 миллионнан астам шағын және орта кәсіпорындар жұмыс істейді, олар жалпы айналым мен қосылған құнның жартысынан көбін құрайды. Еуропада шағын бизнесте жұмыспен қамтылған адамдардың саны шамамен 70%

құрайды, Америка Құрама Штаттарында 20 миллионнан астам фирма жұмыс істейді (деректер ауылшаруашылық құрылымдарын қоспағанда). Шамамен 5 миллион фирмасы – Еуропалық Одақ емес елдерде – Канада, Австралия, Жаңа Зеландия, Азия (Жапониядан басқа), Таяу Шығыс және Африка, Қытайда 4,3 миллионнан астам шағын және орта кәсіпорындар бар. Жұмыс істейтін қала халқының 75%-дан астамы жұмыс жасайтын 27,9 млн. жеке кәсіпорындар. Бұл елдегі жалпы кәсіпорындардың 99%-ын алса, бұл ЖІӨ-нің 60% құрайды (Albert G., Maudos J., 2002).

Соңғы он жыл ішінде Қазақстан кәсіпкерлікті дамытуда айттарлықтай жетістіктерге қолжеткізді. Мұны келесі фактілер де айтады: өткен жылдың өзінде шағын және орта кәсіпкерліктің саны 10%-дан астамға артып, 1,3 миллионға жетті, ал үстіміздегі жылдың бірінші жартыжылдығында шағын және орта бизнес қызметінен бюджетті толықтыру 16,6 %-ға артты. «Бизнестің жол картасы – 2020» бағдарламасы аясында Қорастаушы кәсіпкерлерге 20 миллион теңгеге дейін, қолданыстағы кәсіпкерлерге конкурсстық негізде шағын бизнес жобаларына 180 миллион теңгеге дейін несие береді. Қазіргі жағдайда шағын және орта бизнестің тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз ету механизмін, ең алдымен, шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдауды күшету керек.

Әлемді жайлаған COVID-19 пандемиясы барлық әлем елдерінің, сонымен қатар еліміздің шағын және орта кәсіпкерлігінің дамуына орасан зор ықпалын тигізіп, үлкен өзгерістерге алдын келді. Сарапшылардың алдын ала болжамдары бойынша, егер пандемия өрши түсетін болса, әлемдік экономикаға коронавирустың шығыны 2 трлн долларды құрауы мүмкін.

Тақырыпқа қатысты зерттеулерге шолу

Шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту кез келген мемлекет үшін алдында тұрған маңызды мәселелердің бірі екені анық. Алайда ШОБТі дамытудың әр түрлі жолдарын әр мемлекет экономикалық, географиялық, әлеуметтік, саяси факторларды ескере отырып үйімдастырады. Шағын және орта бизнесті дамытудың негізгі стратегиялары, кездесетін проблемалары оны қаржыландыру мәселелері көптеген шетел ғалымдарының талқылауында болған. Бүгінгі таңда кәсіпкерлік қызметтің маңызды рөлі мен орны оның әр түрлі аспектілеріне үнемі назар аударуды аныктайды. Осылайша, шағын кәсіпкерліктің жалпы кәсіпкерліктің проблема-

лары ұзақ уақыт зерттеліп келе жатқан негізгі мәселелердің бірі.

Еуропалық экономист-ғалымдардың пікірінше ШОК дамыту саласындағы көпжылдық тәжірибеде, экономикалық қатынастардың бұл секторы ел экономикасында үлкен рөл атқарды, бұл бәсекені ынталандырады, бұл ірі компанияларды жаңа технологияларды енгізуге және өндіріс тиімділігін арттыруға жағдай жасайды, демек, Еуропалық Одақтың (ЕО) бүкіл экономикасының тиімділігіне ықпал етеді. Экономикалық құбылыстардың әлеуметтік-экономикалық тамырларын, көсіпкерліктің дамуын талдауда, нарықтық механизмді және оның өзара тәуелділіктерін сипаттауда, жүйелеуде, зерттеуде Л. Вальрас, Т. Госсен, В. Джевонс, Н.Ф. Капар, А. Курно, В. Парето, В. Вуиль, Ф. Эдгеварт және басқалар. Өз еңбектерінде бәсекелес көсіпкерлер – тауар иелерін қатаң сандық қатынастардың жабық жүйесі ретінде сипаттауға алғашқы әрекеттер жасалды (Rubin, YU.B, 2016).

Бұл экономистердің негізгі идеясы – көсіпкерлік қызмет бәсекелестікті дамытады, өндіріс шығындарын азайтады және өнімнің сапасын жақсартады. Мұның бәрі жалпы халықтың әл-ауқатының артуына ықпал етеді.

Ресей экономистері В. Афанасьев, Л. Абалкин, А.В. Бусыгин, А.Г. Бусыгин, А. Блинов, Е. Задорожнюк, Б. Ичтовкин, С. Мельников, И. Разумнова өздерінің еңбектерінде көсіпкерлік дегеніміз, халық үшін тауарлар мен қызметтердің бүкіл массасын өндіру, яғни жеке және әлеуметтік қажеттіліктердің бүкіл гаммасын қанагаттандыру деп атап көрсетеді. Көсіпкер – бұл ақша, материал, жұмыс күшін біріктіретін, жаңа өнім, жаңа бизнес, өндіріс процесі немесе бизнесі жақсырақ үйімдастыратын адам.

Тәжікстанда жақында шағын және орта бизнес проблемаларына біраз көніл болінуде. Олардың ішінде Г. Абдусамадов, А. Бойматов, С. Исоеva, С. Комилов, А. Назаров, Т. Низомова, Ф. Фатуллаев, Х. Хамроқұлов, С. Хабибов, А. Юсупов, т.б. еңбектері бар. Олар қазіргі заманғы нарықтық экономиканың басты тұлғасы – көсіпкер екенін атап өтті. Оған өзін қалыпты өмір жағдайымен қамтамасыз ету ниеті қосылады. Қызмет саласы мен әлеуметтік жағдайына қарамастан, біздің көсіпкерлерді, ең алдымен, жеке бостандық пен бюрократиялық қамқорлықтан, кеңірек айтқанда, қоршаған әлемнен тәуелсіздікке деген ұмтылыс итермелейді. Барлығының үстінде өзінің «империясын» құруды, әрекет ету еркіндігін, күш пен өзін-

өзі қамтамасыз ету сезімін алу арманы бар (Bhide A., 1994).

Шағын және орта көсіпкерлік қарқынды дамыған АҚШ-та бүгінгі таңда 20 миллионнан астам ШОК тіркелген, олар еділдің бекке қабілетті жастағы халқының жартысынан көбін жұмыспен қамтамасыз етеді. Көсіпкерлік мәселелері экономикалық теорияның классиктерінің Р. Кантіллон, Д. Кейнс, Д. Рикардо, А. Смит, Дж.В. Айталақ, Ф. Хайек, И. Шумпетер және басқалар. Америкалық ғалымдардың есептеулеріне сәйкес, америкалық отбасылардың үштен бірі бизнеспен айналысады, ал америкалық көсіпкерлік туралы кейбір оқулықтар АҚШ-тың кіші фирмаларының 20%-на дейін 1000-5000 доллардан бастайды, ал олардың жартысынан көбі 2-3 жылдан аз уақытта жылдық табысын 1000-5000 долларға дейін арттырады. Батыс Еуропа мен Ресейден айырмашылығы, Америка Құрама Штаттарындағы шағын және орта көсіпкерлік субъектілері айтарлықтай үлкен: Америка зандарына сәйкес ШОК санатына құрамы 500 адамнан аспайтын экономикалық субъектілер кіреді. АҚШ-тағы ШОБ секторын қолдау мен дамытудың негізгі бағыттары ШОБ субъектілерін реттеу мен қолдаудың тұрақты мемлекеттік жүйесін құру, ШОБ субъектілерінің қаржылық ресурстарға қол жетімділігін қамтамасыз ету үшін мемлекеттік немесе аймақтық бағдарламалар бойынша берілген қарыздарды қамтамасыз етуге мемлекеттік кепілдіктер беру және т.б. сонымен қатар ШОБ-ке инвестициялық несие беру, бұл өз капиталын пайдалана отырып және қарыз капиталын тарта отырып, ШОК-қа түрлі инвестициялар жасайтын жеке инвестиациялық компаниялар желісін құруға негізделген (Fink T.A., 2012).

Методология

Қазақстандағы шағын және орта көсіпкерліктің дамуын бағалап, оны теренірек зерттеу үшін, келесі аталған әдістер кеңінен қолданылды: синтез, талдау, индукция, дедукция, фактілерді жинақтау, тарихи-логикалық және т.б. әдістер. Бұл экономикалық процестерді олардың нақты түрінде бақылауды және шындықта болып жатқан фактілерді жинауды қамтиды. Талдау және синтез әдісі әлеуметтік-экономикалық құбылыстарды бөліктеге бөліп (талдау) және тұтасымен (синтез) зерттеуді қамтиды. Талдау мен синтездің үйлесуі кешенді зерттеу обьектілеріне жүйелі түрде қарауды қамтамасыз етеді.

Индукция мен дедукция екеуі бір-біріне қарала-қарсы, бірақ бір-бірімен тығыз байланысты пікірлер. Тарихи-логикалық әдістер олардың тарихи дәйектелігінде егжей-тегжейлі зерделеуді, бірақ сонымен бірге осы процестерді тұтастай бағалауға және жалпы қорытынды жасауға мүмкіндік беретін логикалық жалпылауды қамтиды.

Қазақстанда шағын және орта кәсіпкерлікті дамытуға және қаржыландырудың тиімділігіне әсер ететін факторларды анықтау үшін зерттеу әдісі ретінде сарапшыларға саулнама жүргізе отырып, Қазақстан Республикасында шағын және орта кәсіпкерліктің қазіргі жүйесіне SWOT-талдау айқындалды. Сарапшыларға маңыздылық деңгейіне байланысты Қазақстан Республикасында шағын және орта кәсіпкерлікті дамытуға және қаржыландырудың тиімділігіне әсер ететін факторларға ранг беру, сондай-ақ факторлардың шындыққа сәйкестігін бағалау ұсынылды.

SWOT талдау – талдаудың ең онтайлы стратегиялық құралдарының бірі. Бұл әдіс талдаудың әртүрлі деңгейлерінде қолданылуы мүмкін – жеке, ұйымдастырушылық, ұлттық, халықаралық. Күшті және әлсіз жақтарын анықтау арқылы негізгі құзыреттер мен проблемалар ашылады, оларды кейіннен талдау зерттеу объектісінің даму стратегиясын қалыптастыруға мүмкіндік береді (Coman, 2009).

Шағын және орта кәсіпкерлікті қаржыландыру жүйесі ішкі элементтерден, яғни қаржыландыру тетіктері мен құралдарының өзінен тұрады. Сондай-ақ, қаржыландыру жүйесіне сыртқы орта әсер етеді, ол кәсіпкерлікті қаржыландырудың тиімділігін шектей алады және ынталандырады. Бұл жағдайда SWOT-талдау Қазақстан Республикасында кәсіпкерлікті қаржылық қамтамасыз етудің тиімділігіне әсер ететін ішкі және сыртқы орта факторларын айқындаудың онтайлы құралы болып көрінеді.

Ойталқы және нағызжелер

Шағын және орта бизнес экономикалық, ғылыми-техникалық прогрестің қозғаушы күштерінің бірі және экономиканың барлық салаларында жұмыс орындарының негізгі жеткізуі болып табылады. Кәсіпкерлік қызметті дамыту және қолдау, бәсекелестік пен инвестициялық тартымдылықты дамыту мемлекеттің экономикалық саясатының жалпы күйін және мемлекеттік институттардың пози-

циясын көрсететін көптеген факторларға байланысты. Іскери ахуалды дамыту, инвестициялық тартымдылықты арттыру және тұтастай алғанда экономиканың бәсекеге қабілеттілігі кез келген мемлекеттің экономикалық саясатының негізгі бағыттарының бірі болып табылады.

Кәсіпкерлік мүмкіндіктердің дамуына көптеген факторлар әсер етеді, олардың негізгілері:

- елдің немесе аймақтың дамуының жалпы экономикалық шарттары;
- кәсіпкерлік мәдениетінің деңгейі;
- тарихи тәжірибе;
- нормативтік-құқықтық орта;
- нарық инфрақұрылымы;
- макроэкономикалық орта;
- кәсіпкерлікті қаржыландыру және инвестиция.

Осындай факторлардың жиынтығы кәсіпкерлік қызметке әсер етіп қана қоймай, елдің кәсіпкерлік әлеуетін бағалауға мүмкіндік береді. Осы факторлардың арасында маңыздыларының бірі – шағын және орта кәсіпкерлікке қаржылық қолдау көрсету (Kondrakov N.P., 2017).

Қазіргі таңда Қазақстандағы шағын және орта бизнеске көрсетіліп отырған қаржылық қолдау әр түрлі бағдарламалар арқылы жүзеге асырылады. Соның ішіндегі ауқымды бағдарламалардың бірі «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры болып табылады. «Даму» акционерлік қоғамы 1997 жылы 26 сәуірде Қазақстан Республикасы Үкіметінің №665 қаулысы негізінде құрылды. «Даму» қоры шағын және орта бизнес кәсіпкерлеріне қаржылық және қаржылық емес қолдау көрсетеді.

Қаржылық қолдау түрлері:

- өнірлер мен жекелеген салалар үшін нысаналы бағдарламалар шеңберінде екінші деңгейдегі банктер арқылы женелдікпен кредит беру, микрокредиттік ұйымдар арқылы микрокредит беру
- субсидиялау – бизнесі дамытуға банктер беретін кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесін төмендету
- кепілдік беру – банктердің кредиттері бойынша кепіл ретінде ішінера кепілдік беру

Бұғынгі таңда 6 мың жобаға жалпы соммасы 228 млрд. тг болатын қолдау көрсетілді. Республика аумагы бойынша ең жоғары көрсеткіштер Атырау және Шығыс Қазақстан облыстарында және Нұр-Сұлтан қаласында көрсетілген. Жалпы жобаның құрамына: 31% – өндөуші өнеркәсіп жобалары, 19% – сауда-саттық жобалары кездеседі.

1-сурет – 2014-2020 жылдар аралығындағы шағын және орта бизнес бойынша қаржылық

колдау көрсетілген жобалар саны және жалпы соммасы

Ескерту – диаграмма <https://orion-decor.ru/subsidii-dlya-malogo-biznesa-v-kazahstane/>
дереккөзі негізінде автормен құрастырылған

Қазақстандагы шағын және орта кәсіпкерліктің даму ерекшеліктері:

1. Шағын кәсіпорындар мен шағын бизнес тұтастай алғанда аймақтық және жергілікті қажеттіліктерге бағдарланған экономикалық қызметтің орнын алды.

2. Қазақстан аймақтарында шағын бизнес 80%-дан астамы аймақаралық нарыққа бағытталған.

3. Шағын кәсіпкерліктің нақты аумақтық мамандануы оған «үлкен» экономиканы толықтыруға және облыстардың, қалалардың және ауылдық жерлердің салыстырмалы түрде үйлесімді, интеграцияланған құрылымын құруға мүмкіндік берді.

Шағын және орта кәсіпкерліктің жалпы дамыған елдердегі даму деңгейінің артта қалуымен қатар, Қазақстан Республикасындағы шағын және орта кәсіпкерліктің дамыған елдердегі шағын бизнеске тән емес кәсіпкерліктің дамуында кездесетін негізгі проблемалар:

1. Шағын кәсіпорындарды әртаратандырудың жоғары деңгейі – көптеген кәсіпкерлер әртүрлі, кейде ұйымдық немесе технологиялық жағынан байланысты емес қызмет түрлерімен айналысады;

2. Барынша тәуелсіздікке ұмтылу – дамыған нарықтық экономикасы бар елдерде шағын кәсіпорындардың едәуір бөлігі қосалқы мердігерлік негізде, франчайзинг жүйесінде және т.б. жұмыс істейді;

3. «Көлеңкелі» сектордың жоғары үлесі;

4. Төмен технологиялық және басқарушылық деңгей.

Сонғы он жыл ішінде Қазақстан кәсіпкерлікі дамытуда айтарлықтай жетістіктерге қол жеткізді. Мұны келесі фактілер де айтады: өткен жылдың өзінде шағын және орта кәсіпкерліктің саны 10%-дан астамға артып, 1,3 миллионға жетті, ал үстіміздегі жылдың бірінші жартыжылдығында шағын және орта бизнес қызметінен бюджетті толықтыру 16,6 %-ға артты.

2020 жылдың 1 тоқсанындағы шағын және орта бизнестегі жұмыспен қамтылғандардың жалпы саны 3 252 889 құрап отыр. Бұл көрсеткіш 2019 жылы 1 тоқсанда 3 189 109 құраған. Қазіргі кезде республикада 600 мыңға жуық шағын кәсіпорындар бар, олардың тек 59%-ы жұмыс істейді. Сонымен қатар, егер сауда-саттықпен айналысатын шағын кәсіпкерліктің саны өсіп жатса, өндірістік кәсіпорындар саны азаяды. Тіркелген шағын кәсіпкерліктің шамамен 12%-ы өнеркәсіптік кәсіпорындар, 30%-ы ауылшаруашылық, 26%-ы коммерциялық, 9%-ы құрылым, қалған 23%-ы делдалдық және басқа қызмет көрсету компаниялары. Шағын және орта бизнестің елдің ЖІӨ-де алатын үлесіне келетін болсақ, 2019 жылы 27,9%-құрады, 2020 жылдың соңына қарай 28%-ға көбейіп, 2025 жылға қарай 30-35%-ға дейін ұлғайту көзделуде.

Қазақстанда шағын және орта бизнес негізінен өндіріс, құрылым, қызмет көрсету саласында жұмыс істейді.

Қызмет көрсету саласы бойынша Қазақстанда кең таралған шағын және орта кәсіпкерліктің бағыттары:

- көтерме және бөлшек сауда;
- тасымалдау және сақтау;

- ақпарат және байланыс;
 - жылжымайтын мүлік операциялары;
 - кесіби, ғылыми және техникалық қызмет;
- денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер;
 - өнер, ойын-сауық және демалыс

2-кесте – Қазақстанның шағын және орта кәсіпкерлігіне SWOT талдау

Күшті жақтары	Әлсіз жақтары
<ul style="list-style-type: none"> - ШОБ-ті аймақтық нарыққа бағыттау - Шағын бастапқы капиталымен кәсіпкерлікті бастау мүмкіндігі - ШОК – халықтың жұмыспен қамтылуын қолдау тетігі - ШОБ қатысты ірі өндірістік құрылымдарға жоғары бейімділік - Нарықтық өзгерістерге жедел ден қою 	<ul style="list-style-type: none"> - Кәсіпкерлік сауаттылық пен біліктіліктің төмен деңгейі - ШОБ саласындағы кесіби дайындықтың төмен деңгейі - Халықтың ШОБ қолдау бағдарламалары туралы хабардар болуының жеткіліксіздігі - Шағын және орта бизнеске қаржылық қолдау тұрақтылығының төмен деңгейі - ШОБ үшін капиталды жинақтау мүмкіндігі төмен - ШОБ несиелу кезіндегі киындықтар - Келісімшарттар жасау кезіндегі қолайсыз позициялар - ШОБ-тің техникалық жабдықталу деңгейі
Мүмкіндіктер	<p>Кауіп-кательлер</p> <ul style="list-style-type: none"> - ШОБ персоналының құзыреттілігін арттыратын білім беру бағдарламалары - Өз интернет-ресурстарын құру және насиҳаттау - Мемлекеттік қолдау шараларын қолдану Мемлекеттік қолдау шараларын алу үшін қолдану мақсатында көнестер алу

Ескерту – кесте автормен құрастырылған

Қазақстанның ШОБ-тың негізгі орталықтары – Алматы және Шымкент қалалары, сонымен қатар Түркістан облысы. Шағын және орта бизнестің ең аз белсенділігі Қызылорда және Атырау облыстарында байқалады. Нәтижесінде елдегі шағын және орта бизнес секторының динамикасы іс жүзінде оның жетекші аймақтардағы жағдайына байланысты.

Шетелдік занды тұлғалардың, бірлескен меншіктегі ШОБ филиалдар мен өкілдіктердің саны 2020 жылдың басында 12,3 мыңға жетті, оның 7 мыңы жұмыс істейді.

- олардың көпшілігі – *ресейлік* компаниялардың филиалдары: 5 мыңға жуығы, оның ішінде жұмыс істеп тұрган занды тұлғалардың үлесі 61,8% құрайды. Қазіргі кезде Қазақстан мен Ресейдің ынтымақтастыры бірнеше бағытта құрылып жатыр: бірлескен уран өндіру, уранды байыту, зерттеу реакторына отын беру және т.б.

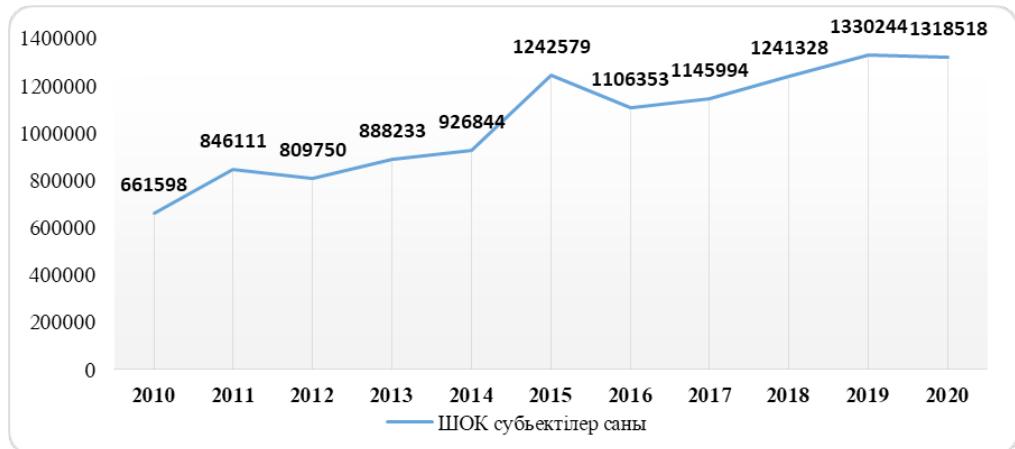
- екінші орында *Түркия*: 911 компания, жұмыс істеп тұрган үлесі – 45,4%.

- үздік үштікке Қытай да кірді: 800 кәсіпорын, жұмыс істеп тұрган занды тұлғалардың үлесі – 56%. Қындықтар мен проблемаларға қарамас-

тан, Қытай мен Қазақстанның «Бір белдеу және бір жолды» бірлесіп құру жөніндегі қадамдары әрдайым алға қарай жылжып келеді және үздіксіз тереңдей береді. Ағымдағы жылдың қантарынан маусымына дейін Қытай мен Қазақстан арасындағы тауар айналымы тұрақтылықты сақтай отырып, 9,35 миллиард АҚШ долларын құрады, ал Қытайдың Қазақстаннан импорты 18,5 пайызға есті.

2020 жылдың басында Қытай Халық Республикасының Ухань қаласынан шыққан COVID-19 әлемді жайлаған пандемиясы Қазақстан Республикасының экономикасына да көптеген залал тигізді.

Қазақстанның 2010-2020 жылдардағы шағын және орта кәсіпкерліктің субъектілер санының өсу динамикасына көніл аударатын болсақ, әр жыл сайын тіркелген ШОК саны артып отырғанын байқаймыз. Алайда 2020 жылы наурыз айында, яғни елдегі төтенше жағдайларға байланысты енгізілген шектеулер кезінде 11726 ШОБ өз қызметін тоқтатты. 2019 жылмен салыстырғанда тіркелген ШОБ субъектілер санының азаюына алып келді.

2-сурет – Қазақстандағы 2010-2020 жылдар аралығындағы шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінің саны [Agency of Kazakhstan on Statistics.Kazakhstan's, 2010-2020]

Қазақстанда коронавирустық инфекцияның алғашқы жағдайы 13 наурызда анықталғанын және 16 наурызда Нұр-Сұлтан мен Алматыда төтенше режим енгізілгенін ескере отырып, біз ақпан, наурыз және сәуірдің алғашқы тоғыз күніндегі мәліметтерді қарастырамыз.

9 сәуірдегі жағдай бойынша Қазақстандағы ШОБ-тың 72% төмендеуі байқалды. Қызметтің ең белсенеңді 100 бағыты бойынша орташа күндік сатылымды талдай отырып, біз келесі қорытындыларға келдік:

- карантин кезеңіндегі барлық қызмет салалары айтарлықтай құлдырауға ұшырайды. Орташа алғанда, компаниялар кірістерінің 72% жоғалтты;

- сәуірдекомпаниялардың орташа құндіккірісі ақпандарғы өндіріс пен ауылшаруашылығындағы мәндердің 14% құрады (6 есе төмендеу), қызмет көрсетуде 27% (3 еседен астам төмендеу) және саудада 39%;

- наурызда сауда секторы күн сайынғы орташа табыстың 274%-ға өсуін көрсетті, бұл халықтың дүрбелеңімен, сондай-ақ дүкендерге бару санының төмендеуімен түсіндірілуі мүмкін (адамдар болашақта пайдалану үшін сатып алынды);

Отken жылдың үшінші тоқсанының соңында шағын және орта кәсіпкерлікте жұмыспен қамтылғандар саны 3,3 млн адамды құрады. Алайда, коронавирустың өршүі ШОБ-ты айналып өтпелі және бұл сектордың дамуына теріс әсер етті: кәсіпкерлер шығыны да күннен-күнге өсіп жатыр. Осы себепті жеке кәсіпкерлер 16 наурыздан 15 сәуірге дейін жарияланған төтенше жағдай кезінде шағын және орта бизнеске қаржылай көмек сұрады.

«Атамекен» АЭС кәсіпкерлерді құқықтық қорғау департаменті директорының айтуынша, көмек сұрағандардың көпшілігі шағын және орта бизнес өкілдері. Өтініш берушілердің 86%-ы шағын бизнес, 12%-ы орта, 2%-ы ірі кәсіпкерлер. Олардың басым бөлігі қызмет көрсету саласының (62%), сауда (22%), өндір өнеркәсібінің (15%) өкілдері.

Корытынды

Қазақстандағы кәсіпкерлік қазіргі таңда әр түрлі бағытта дамып келеді. Еліміздің ішкі нарығын дамытуға, шағын және орта бизнесті мемлекет тарапынан колдауға ерекше назар аудару қажет. Жаңа кәсіпкерлік құрылымдардың ішінде коммуналдық және мемлекеттік кәсіпорындарды, сонымен қатар инвестициялық қорлар мен серіктестіктердің қызығында қалыптасқан акционерлік қоғамдар саны едәуір өсті. Шағын және орта кәсіпкерлік тұрғындағы өндір өкономикалық қатынастарын тұртқандыруға, ішкі бәсекелестік ортанды қалыптастыруға он ықпалын тигізеді.

Сонымен қазіргі таңда Қазақстанда 1 318 518 тіркелген шағын және орта кәсіпкерлік субъектілері жұмыс жасауда, 3 252 889 адамды жұмыспен қамтамасыз етіп отыр. Әлемдік пандемия жағдайында қызмет көрсету саласы бойынша Қазақстанда кең таралған шағын және орта кәсіпкерлік тұрғындары бойынша өзгерістер орын алды. Айта кететін болсақ, ақпарат және байланыс, көтерме және бөлшек сауда, кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет, денсаулық сактау және әлеуметтік қызметтер сияқты шағын және орта кәсіпкерлік салаларына

деген сұраныс артты. Ал жылжымайтын мүлік операциялары, тасымалдау және сақтау, өнер, ойын-сауық және туризм, демалыс салаларына сұраныстың күрт тәмендеуі байқалды.

«COVID-19» әлемдік пандемиясы Қазақстанның экономикасына, соның ішінде ШОБ үлкен езгерістер мен дамуына кері әсер ететін тежеуші факторларды туындағы. Осыған байланысты президент Қасым Жомарт Тоқаев 2020 жылы 1 кыркүйектегі халыққа жолдауында коронавирустан зардал шеккен шағын және орта кәсіпкерлік субъектілеріне қолдау көрсету үшін Ұлттық Банкке Қаржы нарығын реттеу агенттігімен бірлесіп келесі шараларды іске асыруды тапсырды:

- Теріс экономикалық салдарларды жою үшін 700 мыңдан астам кәсіпкерлерге салықтық женілдіктер беру.

- ШОБ-қа қосымша көмек ретінде экономиканың зардал шеккен секторларындағы ШОБ-қа берілген барлық несиeler бойынша жылдық 6%-ке дейінгі пайыздық мөлшерлемеге мемлекеттік субсидиялар ұсынуды тапсырды. Субсидия төтенше жағдай жарияланған сәтten бастап, яғни ағымдағы жылдың 16 наурызынан бастап 12 айды қамтиды.

- Қазіргі жағдайда халықтың жұмыспен қамтылуы мен табыстарын қолдау абсолютті басымдық болып табылады. Сондықтан қазіргі уақытта ең көп зардал шеккен салалардағы ШОК үшін жалақы қорына жүктемені азайту өте маңызды. Кәсіптің осы санаты үшін бюджеттен тыс корларға жыл соңына дейінгі кезеңге жалақыдан аударымдардың күшін жоюды тапсырды.

- Қазіргі дағдарыс жағдайында бұл бағдарламаны 2021 жылдың соңына дейін ұзартуды, сондай-ақ оның қамту аясын кеңейтуді тапсырды. Осы мақсаттарға бағдарламаның жалпы көлемін 800 миллиард теңгеге жеткізіп, қосымша 200 миллиард теңге карастырулыу керектігі көзделді.

Салыстыру үшін біз басқа елдердің коронавирустық пандемия кезінде өз азаматтарын қалай қаржылай қолдайтынын айтамыз.

Мысалы, Италия үкіметі COVID-19 экономикалық салдарымен күресу үшін 25 миллиард еуро бөлді. Қаржаттың бір бөлігі шағын және орта бизнесі несиелендіруге кепілдік беру қорын ұлғайтуға, сондай-ақ пайданың 25%-дан астамын жоғалтқан компанияларға өтемеңдер беруге жұмсалды.

АҚШ-та шағын және орта бизнеске үш айлық салықтық демалыс, сондай-ақ тәмен пайыздық несиeler берілді. Дональд Трамп Конгрестен коронавирустық індеттен ең көп зардал шеккен

шағын және орта бизнесі қолдауға бағытталған 50 миллиард долларлық қосымша қаражатты мақұлдауды сұрады.

Грузияда мейрамханалар, қонақ үйлер және туристік компаниялар алдағы төрт айда табыс салығы мен мүлік салығынан босатылды. Тбилиси мэриясы ашық кафелер мен барларды жалға беруден босату туралы қосымша шешім қабылдады.

Гонконгта 18 жастан асқан әрбір тұрғынға 1200 доллардан бір реттік субсидия енгізілді, мемлекеттік тұрғын үй үшін жалдау ақысын, салықтарды тәмендетеу, кәсіпкерлер үшін тәмен мөлшерлемелер бойынша кредит беру және бизнесі тегін тіркеу көзделген. Сонымен қатар, компания қызметкерлерін қайта оқытуды қаржыландыруға дайын.

Оңтүстік Корея 9,8 миллиард долларлық шаралар пакетін жариялады, оның ішінде шағын және орта бизнеске көмек, балалар жәрдем-ақысын төлеу және жұмысынан айрылғандарға қайта даярлау бағдарламалары бар.

Сонымен, нарық экономикасында қалыптастырылған шағын және орта бизнесі қолдау және дамыту үшін авторлар тарапынан келесі шаралар үйімдестерінде ұсынылады:

- еркін бәсекелестіктің негізі ретінде шағын және орта кәсіпкерлікті дамытудың ғылыми негізделген кешенді бағдарламасын әзірлеу;

- оны дамыту және қаржылық пайдасы үшін қаржылық базаны қалыптастыру (жеңілдетілген несиeler, жеңілдетілген салықтар, өтеусіз сипаттағы субсидиялар және т.б.);

- бағдарлама шағын және орта бизнесінде ғылыми-техникалық прогрестің басым бағыттарында орнын нақты анықтауы керек;

- әр түрлі аймақтардағы шағын кәсіпорындардың арнайы орталықтары (республиканың облыс орталықтары) шағын және орта бизнесі қалыптастыруды маңызды рөл атқаруы керек;

- ірі және шағын бизнес арасындағы ынтымақтастық жүйесі негізінде, әсіресе сауда және қызмет көрсету саласында шағын және орта бизнесі дамыту үшін ірі кәсіпорындардың ресурстарын тарту.

- бағдарламалардың шағын және орта бизнесінде жай-күйіне әсерін анықтау және негізгі проблемаларды анықтау мақсатында жүйелі түрде мақсатты топтарға сауланама жүргізу арқылы (жылына кемінде бір рет) шағын және орта бизнесі қолдау бағдарламаларынан тиімділігін бақылау жүйесін жетілдіру.

Корыта айтқанда, дамыған кәсіпкерлік сектор кез келген елдің экономикасының негізі

болып табылады. Егер үлкен бизнес қазіргі экономиканың өзегі болса, онда шағын және орта бизнес – бұл байланыстыруышты буын. Біздің экономикамыздың шағын және орта бизнестің үлесі

негұрлым көп болса, Қазақстанның дамуы одан сайын тұрақты болады. Дамыған жеке бизнес жұмыспен қамтылуудың өсуіне, отандық өнімнің көлемі мен сапасының артуына ықпал етеді.

References

- Albert G., & Maudos J.(2002) The determinants of efficiency : The case of industry. Journal of Applied Economics, 34,p .
Agency of Kazakhstan on Statistics. Kazakhstan's for years of independence (2014-2020), pp. 1-194.
Agency of Kazakhstan on Statistics. Small and medium enterprises in Kazakhstan (2015-2020), pp. 1-88.
Agency of Kazakhstan on Statistics.Methodological recommendations onthe calculation of small-and medium-sized enterprises (2020) Approved by order of the chairman of the Agency of Kazakhstan on statistics from 28 September <https://egemen.kz/article/161010-shaghyn-dgane-orta-biznes-bugingi-akhualgha-bagha>
Bhide A.(1994) How entrep reneurs craft strategies that work. Harvard Business Review. March-April, pp. 150-61
Coman A., Ronen B. (2009) Focused SWOT: diagnosing critical strengths and weaknesses. International Journal of Production Research, 47(20), 5677-5689
Финк Т.А. (2012) Малый и средний бизнес: зарубежный опыт развития / Т.А. Финк. – С. 177-181.
Статистика комитеті (2015-2020) Қазақстан Республикасы, Ұлттық экономика министрлігі, <https://stat.gov.kz/>
Кондраков Н.П. (2017) Основы малого и среднего предпринимательства: практическое пособие / Н.П. Кондраков, И.Н. Кондраков. – М.: Инфра-М, 192 с.
Круглова Н.Ю (2018) Основы бизнеса (предпринимательства): учебник / Н.Ю. Круглова. – М.: КноРус, 77 с.
Киреенко А.П (2014) Применение программно-целевого метода для государственной поддержки малого и среднего предпринимательства в регионах / А.П. Киреенко, Л.В. Саннина // Известия Иркутской государственной экономической академии. – С. 117–132
Ивачев Л. (2005) Малый бизнес. – Издательство: Гросс Медиа, ISBN 5-476-00140-9, 208 стр.
Lapusta M.R. Small business. – М.: INFRA-M, 2011. – 463 р.
L. González (2014) et al.: The impacts of business support services for small and medium enterprises on firm performance in low- and middle-income countries: A systematic review, 159 p.
Mason, C. (2015) Creating good public policy to support high-growth firms / C. Mason, R. Brown // Small Business Economics, Vol. 40, No 2, pp. 211-225
Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan (2020), Committee on Statistics. Малое и среднее предпринимательство (МСП), <https://stat.gov.kz/official/industry/139/statistic/6>
Никушин В.В. (2017) Основы охранной деятельности в сфере предпринимательства, 265 с.
Основы предпринимательства. (2017) Часть 2. Организация и управление малым предпринимательством: учебное пособие. – Чита: Забайкальский государственный университет, 358 с.
Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана. 1 сентября 2020 г. https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1-sentyabrya-2020-g
Рубин, Ю.Б. (2016) Основы предпринимательства: учебник / Ю.Б. Рубин. – М.: МФПУ Синергия, 464 с.
Самарина, В.П. (2015) Основы предпринимательства: учебное пособие / В.П. Самарина. – М.: КноРус, 128 с.

References

- Albert, G., & Maudos, J. (2002) The determinants of efficiency: The case of industry. Journal of Applied Economics, 34 p.
Agency of Kazakhstan on Statistics.Kazakhstan's for years of independence (2014-2020), pp. 1-194.
Agency of Kazakhstan on Statistics. Small and medium enterprises in Kazakhstan (2015-2020), pp. 1-88.
Agency of Kazakhstan on Statistics.Methodological recommendations onthe calculation of small-and medium-sized enterprises. Approved by order of the chairman of the Agency of Kazakhstan on statistics from 28 September, No 277.
Agenstvo RK po regulirovaniyu i razvitiyu fin. rynka, O merakh podderzhki malogo i srednego biznesa v period pandemii [Agency of Kazakhstan on Statistics.Methodological recommendations onthe calculation of small-and medium-sized enterprises (2020)] Retrieved from: <https://egemen.kz/article/161010-shaghyn-dgane-orta-biznes-bugingi-akhualgha-bagha>
Bhide, A. (1994). How entrep reneurs craft strategies that work.Harvard Business Review. March-April, p .150-61
Coman A., Ronen B. (2009) Focused SWOT: diagnosing critical strengths and weaknesses. International Journal of Production Research, 47(20), 5677-5689
Fink, T. A (2012) Malyy i sredniy biznes: zarubezhnyy opyt razvitiya / T. A. Fink. – Tekst: neposredstvennyy // Molodoy uchenyy. № 4 (39). – p. 177-181 [Fink T.A. (2012) Small and medium business: foreign development experience / T.A.Fink. -FROM: 177-181] Retrieved from: <https://moluch.ru/archive/39/4640/>.
Kazakstan Respublikasy, Ultyk, ekonomika ministrligі, Statistika komitet,(2015-2020) [[Statistics Committee \(2015-2020\)](https://stat.gov.kz/)]
Republic of Kazakhstan, Ministry of National Economy], Retrieved from: <https://stat.gov.kz/>
Kondrakov N.P (2017). Osnovy malogo i srednego predprinimatel'stva: Prakticheskoye posobiye / N.P. Kondrakov, I.N. Kondrakov. – M .: Infra-M, p. 192. [Fundamentals of Small and Medium Business: A Practical Guide / N.P. Kondrakov, I.N. Kondrakov. – M .: Infra-M, 192 p.]
Kruglova, N.YU (2018) Osnovy biznesa (predprinimatelstva): Uchebnik / N.YU. Kruglova. – M .: KnoRus, p. 77 [Fundamentals of business (entrepreneurship): Textbook / N.Yu. Kruglov. – M.: KnoRus, 77 p]

- Kireyenko A.P (2014). Primeneeniye programmno-tselevogo metoda dlya gosudarstvennoy podderzhki malogo i srednego predprinimatel'stva v regionakh / A. P. Kireyenko, L. V. Sanina // Izvestiya Irkutskoy gosudarstvennoy ekonomicheskoy akademii, pp. 117–132 [Application of the program-targeted method for state support of small and medium-sized businesses in the regions / A.P. Kireenko, L. V. Sanina // Bulletin of the Irkutsk State Economic Academy. P. 117-132]
- L. Ivachev (2015). Malyy biznes; Izdatel'stvo: GrossMedia. Myagkaya oblozhka, ISBN 5-476-00140-9, 208 p. [Small business; Publisher: Gross Media, ISBN 5-476-00140-9, 208 pp.]
- L. González (2014) et al.: The impacts of business support services for small and medium enterprises on firm performance in low- and middle-income countries: A systematic review, 159 p.
- Mason, C. (2015) Creating good public policy to support high-growth firms / C. Mason, R. Brown // Small Business Economics, Vol. 40, No 2. –P. 211-225
- Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan (2020), Committee on Statistics. Maloye i sredneye predprinimatel'stvo (MSP), Retrieved from: <https://stat.gov.kz/official/industry/139/statistic/6>
- Nikushin V.V. (2016) Osnovy okhrannoy deyatel'nosti v sfere predprinimatel'stva / V.V.Infra-Inzheneriya, – 128 p. [Fundamentals of security activities in the field of entrepreneurship, 265 pp.]
- Osnovy predprinimatel'stva (2017). Chast 2; Organizatsiya i upravleniye malym predprinimatel'stvom; Uchebnoye posobiye; Chita Zabaykal'skiy gosudarstvenny universitet, 358 p.[Organization and management of small businesses; Tutorial; Chita Transbaikal State University, 358 pages]
- Poslaniye Glavy gosudarstva Kasym-Zhomarta Tokayeva narodu Kazakhstana. 1 sentyabrya 2020g. [Message from the Head of State Kassym-Zhomart Tokayev to the people of Kazakhstan. September 1, 2020] Retrieved from: https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstvakanasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1-sentyabrya-2020-g
- Rubin, YU.B (2016). Osnovy predprinimatel'stva: Uchebnik / YU.B. Rubin, 464 p.[Fundamentals of Entrepreneurship: Textbook / Yu.B. Ruby. – Moscow: MGPU Synergy, 464 p.]
- Samarina, V.P (2015) Osnovy predprinimatel'stva. Uchebnoye posobiye V.P. Samarina, 128 p.[Fundamentals of Entrepreneurship. Study guide / V.P. Samarina. – M.: KnoRus, 128 p.]

А.А. Закирова^{1*}, М.Т. Кокишева¹, Ш.М. Маралбаева²

¹Казахская Национальная Консерватория имени Курмангазы, Казахстан, г. Алматы

²Алматы Менеджмент Университет, Казахстан, г. Алматы

*e-mail: zakirova.assema@gmail.com

РАЗВИТИЕ КАЗАХСТАНСКОЙ ИНДУСТРИИ РАЗВЛЕЧЕНИЙ НА ФОНЕ МИРОВОЙ СЕРВИТИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

Развитие технологий оказывает решающее влияние на состояние сервисной экономики. Передовые технологии являются драйвером сервисной экономики. Сервисная экономика ориентирована на потребности людей, а высокие темпы сервิตизации являются ее основной чертой. Услуги способствуют социальной ориентации экономики, повышению уровня жизни. В развитых странах доля услуг в ВВП превышает уровень 60-70%. В сфере услуг сосредоточено большинство высококвалифицированных специалистов. Это относится к науке, образованию, здравоохранению, телекоммуникациям, IT-сфере, инженерным услугам, финансовым и банковским услугам, PR и маркетингу, а также индустрии развлечений. Степень развитости сервисной экономики указывает на уровень экономики в целом. Мировая индустрия развлечений, будучи частью сервисной экономики, является огромным источником доходов всему миру. В то же время, казахстанская индустрия развлечений выходит из кризиса и имеет благоприятные тенденции к изменению ситуации в сторону повышения спроса со стороны мировых рынков.

Цель исследования – анализ потенциала казахстанской индустрии развлечений, являющейся частью сервисной экономики. Произведен сбор вторичной и первичной информации. Количественные и качественные исследования проведены в форме опросов. При анализе состояния сервисной экономики использованы статистические данные Всемирного банка. Изучение динамики и структуры ВВП в разрезе некоторых стран позволило проследить структурные изменения, происходящие в мировой экономике под влиянием процессов сервитизации.

Ключевые слова: сервисная экономика, индустрия развлечений, современные технологии, подрывные технологии.

A. Zakirova^{1*}, M. Kokisheva¹, Sh. Maralbayeva²

¹Kurmangazy Kazakh National Conservatory, Kazakhstan, Almaty

²Almaty Management University, Kazakhstan, Almaty

*e-mail: zakirova.assema@gmail.com

The Kazakhstani entertainment industry's development in the context of servitization of the world economy

The development of technologies has a decisive impact on the state of the service economy. Advanced technologies are the driver of the service economy. The service economy is focused on people's needs, and a high rate of servitization is its main feature. Services contribute to the social orientation of the economy, raising the standard of living. In developed countries, the share of services in GDP exceeds 60-70%. The majority of highly qualified specialists are concentrated in the service sector. It applies to science, education, healthcare, telecommunications, IT, engineering services, financial and banking services, PR and marketing, and the entertainment industry. The level of development of the service economy indicates the level of the economy as a whole. Being part of the service economy, the global entertainment industry is a significant source of income for the entire world. Simultaneously, the Kazakhstani entertainment industry is recovering from the crisis and has clear tendencies to change the situation towards increasing demand from world markets.

The study aims to analyze the potential of the Kazakhstani entertainment industry, which is part of the service economy. Secondary and primary information was collected. Quantitative and qualitative research was conducted in the form of surveys. When analyzing the state of the service economy, statistics from the World Bank were used. The study of the dynamics and structure of GDP in some countries made it possible to trace the structural changes taking place in the world economy under the influence of servitization processes.

Key words: service economy, entertainment industry, modern technologies, disruptive technologies.

А.А. Закирова^{1*}, М.Т. Кокишева¹, Ш.М. Маралбаева²

¹Күрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясы, Қазақстан, Алматы қ.,

³Алматы менеджмент университеті, Қазақстан, Алматы қ.,

*e-mail: zakirova.assema@gmail.com

Әлемдік экономиканы сервитизациялау жағдайында қазақстандық ойын-сауық индустриясының дамуы

Технологиялардың дамуы қызмет көрсетеу экономикасының жағдайына маңызды әсерін тигізеді. Озық технологиялар қызмет көрсетеу экономикасының драйвері болып табылады. Қызмет көрсетеу экономикасы адамдардың қажеттіліктеріне бағытталған, ал сервитизациялаудың жоғары қарқындары оның негізгі ерекшелігі болып табылады. Қызметтер экономиканың әлеуметтік бағытталуына, өмір сүру деңгейінің жоғарылауына ықпал етеді. Дамыған елдерде қызметтердің ЖІӨ-дегі үлесі 60-70%-дан асады. Жоғары білікті мамандардың басым бөлігі қызмет көрсетеу саласында шоғырланған. Бұл ғылымға, білімге, деңсаулық, сақтауға, телекоммуникацияларға, IT-ге, инжинирингтік қызметтерге, қаржылық және банктік қызметтерге, PR мен маркетингке және ойын-сауық индустриясына қатысты. Қызмет көрсетеу экономикасының даму деңгейі жалпы экономиканың деңгейін көрсетеді. Қызмет көрсетеу экономикасының бөлігі бола отырып, әлемдік ойын-сауық индустриясы бүкіл әлем үшін маңызды табыс көзі болып табылады. Бір уақытта қазақстандық ойын-сауық индустриясы дағдарыстан шығады және жағдайды әлемдік нарықтардың өсіп отырған сұранысына қарай өзгерту тенденциясы бар.

Зерттеу мақсаты қызмет көрсетеу экономикасының бөлігі болып табылатын қазақстандық ойын-сауық индустриясының әлеуетін талдауга бағытталған. Қайтала ма және бастапқы акпарат жинақталды. Сандақ, және сапалық зерттеулер сауалнама түрінде жүргізілді. Қызмет көрсетеу экономикасының жағдайын талдау кезінде Дүниежүзілік банктің статистикасы пайдаланылды. Кейбір елдерде ЖІӨ динамикасы мен құрылымын зерттеу сервитизация процестерінің әсерінен әлемдік экономикада болып жатқан құрылымдық өзгерістерді байқауға мүмкіндік берді.

Түйін сөздер: сервистік экономика, ойын-сауық, индустриясы, заманауи технологиилар, бұзушы технологиилар.

Введение

Современный глобализованный мир является единой интегрированной сетью мировых рынков, между которыми свободно перемещаются капиталы, товары, люди и информация в соответствии с законами спроса и предложения и сравнительной привлекательностью. Все это создает широкие возможности для глобальных потребителей. Однако, кризис COVID-19 выявил пределы традиционной модели экономического роста (Leach, MacGregor, Scoones & Wilkinson, 2020). Новая экономическая модель в форме экономики услуг (сервисной экономики) (Plotnikov & Volkova, 2014) способна переиграть патовую ситуацию, сложившуюся в результате повсеместного локдауна.

В последние годы сервисная экономика активно развивалась и на данный момент имеет определенные перспективы, несмотря на пандемию COVID-19. Об этом свидетельствует доклад управляющего директора МВФ Kristalina Georgieva (2020), которая заявила, что в условиях пандемии необходимо строить «устойчивую и инклюзивную экономику», а в приоритете государства должны инвестировать в «цифровую инфраструктуру», и это может «изменить прави-

ла игры», что может «создать миллионы новых рабочих мест, одновременно повышая производительность и доходы» (Georgieva, 2020).

Экономика услуг ориентирована на потребности, а высокие темпы сервитизации являются ее основной чертой. Передовые сервисные технологии являются не только драйвером развития экономики и средством повышения эффективности бизнеса, но и единственным способом выживания в условиях пандемии. Услуги способствуют социальной ориентации экономики, повышению уровня жизни. В развитых странах доля услуг в ВВП превышает уровень 60-70%. В сфере услуг сосредоточено большинство высококвалифицированных специалистов. Это относится к науке, образованию, здравоохранению, телекоммуникациям, IT-сфере, инженерным услугам, финансовым и банковским услугам, PR и маркетингу, а также индустрии развлечений. В 2019 году в структуре мирового ВВП услуги составляли 61,2 %. По Казахстану этот показатель составил 55,5 % ("World Development Indicators | The World Bank", 2020). Степень развитости сервисной экономики указывает на уровень развития экономики в целом.

На основе данных МВФ, составлен список сервисных отраслей, наиболее пострадавших в

условиях пандемии COVID-19. К ним отнесены транспорт, туризм, гостиницы, рестораны, а также онлайн-сервисы и развлечения. Среди отраслей, которые выиграли от пандемии, в основном те, которые используют передовые ИКТ, в том числе компании, предоставляющие онлайн-развлечения (“Prospering in the pandemic: the top 100 companies”, 2020). Онлайн-развлечения как часть мировой индустрии развлечений имеют значительный потенциал. Например, индустрия развлечений и медиа США в 2018 году заработала 717 миллиардов долларов. (Sarokin, 2020). В Казахстане также имеются благоприятные условия для развития индустрии развлечений, которая, в свою очередь, способна внести свой вклад в рост национальной сервисной экономики.

Материалы и методы

Цель статьи – критически проанализировать уровень казахстанской индустрии развлечений в контексте процессов сервитизации. В ходе исследования использованы как теоретические методы статистического и сравнительного анализа, так и практические исследования, такие как первичные количественные и качественные исследования в форме опросов. При проведении кабинетных исследований был осуществлен сбор вторичной информации, при котором использованы статистические данные Всемирного банка, You Tube канала, а также данные казахстанских и международных медиа. Изучение динамики ВВП в разрезе стран позволило проанализировать структурные изменения, происходящие в мировой экономике под влиянием процессов сервитизации.

Для опроса были сформированы анкеты с вопросами закрытого и открытого типов. Анкетирование, целью которого было изучение феномена популярности Димаша, ставшего, по сути, «подрывной технологией», проводилось онлайн с помощью платформы Google Form. Выборка неслучайная, по удобству и на усмотрение исследователя, состоящая из N=96 человек из числа студентов Казахской национальной консерватории имени Курмангазы.

Литературный обзор

В последние десятилетия наблюдаемый массовый рост сферы услуг и проявляемый интерес к новым технологиям в этой сфере обусловлен кардинальными изменениями, происходящими в мировой экономике (Miles, 2011). По мне-

нию Plotnikov & Volkova (2014), высокие темпы развития сферы услуг – это характерная черта современной экономики. Все это, безусловно, привело к новой экономической модели в форме экономики услуг, которая наблюдается при условии преобладания сервисного компонента в структуре добавленной стоимости (Plotnikov & Volkova, 2014). Однако важно отметить, что структура ВВП развитых и развивающихся стран заметно отличается («World Development Indicators | The World Bank», 2020). Сегодняшняя государственная политика многих стран нацелена на стимулирование развития сервисной экономики. В развитых странах услуги не только составляют значительную часть ВВП, но и становятся основой конкурентного преимущества при условии правильного управления ими (Grönroos, 1988). Если до 1990-х годов к инновациям в сфере услуг не относились серьезно, то сегодня считается, что для реализации стратегии сервитизации требуются новые технологии и инновации. Более того, доказана более высокая производительность инновационных сервисных фирм (Morikawa, 2019). Jochen Wirtz, Sven Tuzovic и Michael Ehret (2015) утверждают, что бизнес-услуги объясняют значительную долю роста мировой сервисной экономики, а быстрый рост бизнес-услуг обусловлен во многом переходом от внутреннего производства к глобальному аутсорсингу.

Sang-Chul Yoon (2018) утверждает, что производительность в сфере услуг увеличивается благодаря цифровым технологиям. Более того, инновации в сфере услуг являются движущей силой экономического роста (Sang-Chul Yoon, 2018). С этой точки зрения выводы Jochen Wirtz и Michael Ehret (2009) следует принять во внимание всем развивающимся странам, которые считают, что именно бизнес-компании являются основным двигателем сервисной экономики, поскольку организации, передавая на аутсорсинг непрофильные виды деятельности, сосредотачиваются на основных сферах деятельности, а это, в свою очередь, способствует специализации и повышению производительности экономики. Более позднее исследование Gallowj, Weber, Stare и Rubalcaba (2015) показали, что в Европе сектор услуг демонстрирует высокие темпы роста благодаря инновациям, а движущими силами этих изменений являются технологии, навыки, глобализация, новая роль государства, а также социальные и экологические проблемы.

Рассмотрим информацию по структуре ВВП в разрезе стран (Таблица 1), предоставленную Всемирным банком (2020):

Таблица 1 – Изменения в структуре ВВП в разрезе стран

Страны	ВВП, млрд. долл. США		Сельское хозяйство (% от ВВП)		Индустрия /Industry (% от ВВП)		Обрабатывающая промышленность/ Manufacturing (% от ВВП)		Услуги, добавленная стоимость (% от ВВП)	
	2010	2019	2010	2019	2010	2019	2010	2019	2010	2019
Весь мир	66,113.1	87,697.5	4	4	27	28	16	17	63.2	61.2
США	14,992.1	21,374.4	1	1	19	18	12	11	76.2	77.4
Германия	3,396.4	3,845.6	1	1	27	27	20	19	62.3	62.4
Франция	2,642.6	2,715.5	2	2	18	17	10	10	70.7	70.2
Казахстан	148.0	180.2	5	4	41	33	11	11	51.7	55.5
Россия	1,524.9	1,699.9	3	3	30	32	13	13	53.1	54.0
Китай	6,087.2	14,342.9	9	7	46	39	32	27	44.2	53.9

Source: («World Development Indicators | The World Bank», 2020).

В целом в мире удельный вес сектора услуг в структуре ВВП в 2010 году составлял 63,3%, а в 2019 году снизился до 61,2%. В то же время, для всех перечисленных стран характерно увеличение удельного веса услуг. Значительные структурные изменения произошли в Китае. Так, рост доли услуг в ВВП за 9 лет составил 9,7%. Казахстанский показатель – 3,8%. Данные таблицы 1 демонстрируют значимость сервисной экономики для развитых стран: доля услуг в США, Германии и Франции в 2019 году составила 77,4, 62,4 и 70,2 соответственно. Соединенные Штаты по праву считаются страной с сильной сервисной экономикой.

Услуги, указанные в таблице 1, представляют собой добавленную стоимость в оптовой и розничной торговле (включая отели и рестораны), на транспорте, а также государственные, финансовые, профессиональные и личные услуги, такие как образование, здравоохранение и услуги в сфере недвижимости. Добавленная стоимость – это чистый выпуск сектора после сложения всех результатов и вычитания промежуточных затрат («World Development Indicators | The World Bank», 2020).

Важно отметить, что Christian Grönroos (1988), Javier Reynoso (2009), Jochen Wirtz, Sven Tuzovic, Michael Ehret, (2009, 2015), Sang-Chul Yoon (2018) в своих исследованиях провели всесторонний анализ специфики сервисных экономик в разных странах и доказали, что растущая сфера услуг становится одним из главных трендов в современном мире. Как развитые, так развивающиеся страны движутся по пути дальнейшей сервитизации. Несмотря на незначительные

различия, общая тенденция характерна почти для всех стран мира («World Development Indicators | The World Bank», 2020).

Из-за процессов глобализации многие экономики стали ориентированными на услуги (Mukerjee, 2017). Размер сферы услуг растет почти во всех странах мира. По мере развития национальных экономик относительная доля занятости в сельском хозяйстве, промышленности (включая производство и добычу полезных ископаемых) и услугах резко меняется. Даже в странах с развивающейся экономикой объем услуг быстро растет и часто составляет не менее половины валового внутреннего продукта (ВВП). В Кыргызской Республике доля сектора услуг составляла 50,2% в 2019 году, в Украине – 54,4%. В то же время развитые страны демонстрируют исключительный рост экономики услуг, например, в Италии доля услуг в ВВП страны составила 66,3%, в Нидерландах – 69,8%, Швейцарии – 70,9, Люксембурге – 79,2% («World Development Indicators | The World Bank», 2020).

В настоящее время в Казахстане сервисная экономика переживает бурный рост. В 2020 году во многом рост производства и потребления сервисных услуг обусловлен пандемией. Потребители ежедневно используют ряд услуг: общение с помощью мобильных телефонов, использование кредитной карты, использование транспортной карты в автобусе и метро, снятие денег в банкомате, обучение в школе и вузе, удаленная работа, заказ еды и покупок онлайн, бронирование круизного отпуска, получение финансовой и медицинской консультации. Компании и некоммерческие организации используют широ-

кий спектр услуг для B2B, которые различаются в зависимости от характера отрасли, но обычно включают закупки в гораздо большем масштабе, чем те, которые производятся в B2C. Фирмы передают на аутсорсинг больше функций внешним поставщикам услуг, чтобы сосредоточиться на своем основном бизнесе.

Результаты/Дискуссия

В условиях модернизации общества сервисная экономика играет и будет играть важную роль в обеспечении экономического роста и занятости. В современных производственных секторах возрастает удельный вес услуг и, в целом, наблюдается смещение экономической деятельности с производства на услуги. Однако, переход экономики на траекторию развития услуг требует значительных усилий. Для этого нужна соответствующая государственная политика и бизнес-стратегия (Grönroos, 1988). Успех реализации сервисной стратегии зависит от степени использования новых технологий (know-how) в сфере обслуживания. Примечателен пример успеха китайского гиганта электронной коммерции Alibaba, который в 2014 году опубликовал информацию о продаже акций на Нью-Йоркской фондовой бирже. Компания и акционеры прода-

ли 320 миллионов акций (около 13% уставного капитала) по 68 долларов за акцию. Весь бизнес был оценен в 168 миллиардов долларов. Дебют Alibaba на Нью-Йоркской фондовой бирже, как и ожидалось, оказался суперуспешным: в первый день акции выросли на 38% (до 93,9 доллара), а рыночная капитализация достигла 231 млрд долларов (Noble & Bullock, 2014).

В последние годы наблюдается интенсивный переход к третичной экономике – синоним понятия сервисной экономики и, как следствие, возрастает значимость индустрии развлечений и ее под областей. В век технического прогресса у большинства людей появилось свободное время, которое может быть потрачено на развлечения. Под индустрией развлечений мы понимаем сферу услуг, нацеленную на удовлетворение нематериальных потребностей человека в форме увлекательного времяпрепровождения, отдыха и увеселения и т.д. Индустрия развлечений также ассоциируется с таким понятием, как «шоубизнес», которое означает коммерческий успех проектов, реализованных в сфере индустрии развлечений. Наиболее популярными сферами бизнеса развлечений являются музыка, кино и телевидение. Далее в таблице 2 приведены подобласти индустрии развлечений с наибольшей рыночной долей.

Таблица 2 – Ключевые сегменты мировой индустрии развлечений

№	Сегменты мировой индустрии развлечений	Размер мирового рынка (млн. долл.)	
		2018	2023 (прогноз)
1	Телевизионная реклама	164 700	177 700
2	Платное телевидение	204 800	244 400
3	Интернет-реклама	269 500	424 800
4	Музыкальная индустрия	596	758
5	Радио	240	255
6	Видеогames	117 800	Нет данных
7	Киберспорт	775	1 800
8	OTT-сервисы, стриминговые платформы	38 200	72 800

Источник: (“Global Entertainment & Media Outlook 2020 – 2024: US edition”, 2020)

Индустрия развлечений включает в себя необычайно широкий перечень фирм-производителей сервисных услуг. К ним можно отнести телекоммуникационные услуги, телевидение, музыку, видеоигры, живые концерты и

т.д. Несмотря на наличие множества игроков, в индустрии развлечений доминируют крупные компании. Во время пандемии COVID-19 развлекательные компании, предлагающие стриминговые развлечения, получили дополнительный им-

пульс. В то же время от пандемии пострадали те компании, которые занимаются тематическими парками, живыми концертами.

Далее приведен перечень 10 крупнейших развлекательных компаний по состоянию на 8 сентября 2020 года. Список ограничен компа-

ниями, акции которых публично торгуются в США или Канаде напрямую или через американские депозитарные расписки (АДР) (Reiff, 2020).

В таблице 3 представлены 10 самых дорогих компаний индустрии развлечений.

Таблица 3 – Топ-10 самых дорогих компаний индустрии развлечений

Компания	Рыночная капитализация, млрд. долл.	Направления деятельности	Страна	Биржа
Comcast Corporation	200.1	Медиа	США	NASDAQ
The Walt Disney Co.	240.4	Тематические парки, курорты, круизные линии, сети вещания	США	NYSE
Charter Communications Inc. (CHTR)	123.5	Стриминг, телевидение, телекоммуникации	США	NASDAQ
ViacomCBS Inc. (VIAC)	17.5	Стриминг, кабельное телевидение, медиа	США	NASDAQ
Bolloré SA (BOIVF)	11.2	СМИ, реклама	Франция	OTC
Netflix Inc. (NFLX)	222.7	Стриминг, телевидение	США	NASDAQ
Vivendi SA (VIVHY)	33.1	Телевидение, телекоммуникации, музыка	США	OTC
Nintendo Co. Ltd. (NTDOY)	65.3	Видеоигры	Япония	OTC
DISH Network Corp. (DISH)	17.4	Телевидение, стриминг, Интернет	США	NASDAQ
Fox Corp. (FOXA)	16.8	Телевидение, стриминг	США	NASDAQ

Источник: (Reiff, 2020).

Comcast Corporation – медиа и технологическая компания в сегменте кабельной связи, работающая в четырех бизнес-сегментах: кабельные сети, телевещание, кинематографические развлечения и тематические парки. В сегмент кабельной связи входит Comcast Cable, которая предоставляет услуги под брендом XFINITY. Сегмент кинематографических развлечений производит и распространяет развлекательные фильмы по всему миру. Сегмент тематических парков состоит в основном из тематических парков Universal в Орландо, Флориде и Голливуде. Рыночная капитализация – 200 млрд. долларов.

Walt Disney Co. (DIS) – это развлекательная компания, в управлении которой находятся тематические парки, курорты, круизные линии, сети вещания. Компания транслирует широкий спектр развлекательного контента с помощью стриминговых сервисов. DIS конкурирует с такими компаниями, как ViacomCBS Inc. (VIAC), Comcast Corp. (CMCSA), Sony Corp. (SNE), AT&T Inc. (T), Netflix Inc. (NFLX), Apple Inc.

(AAPL), Amazon.com Inc. (AMZN), а также нишевыми конкурентами, как Six Flags Entertainment Corp. (SIX), SeaWorld Entertainment Inc. (SEAS) и Hilton Worldwide Holdings Inc. (HLT).

Charter – телекоммуникации, услуги кабельного вещания, Интернет, новости, спортивные и оригинальные программы.

ViacomCBS управляет кабельными сетями, производит и распространяет контент, имеет телестанции и предоставляет услуги цифрового стримингового вещания.

Bolloré SA – французская компания, работающая в самых разных отраслях, включая СМИ. Bolloré SA является мажоритарным акционером Vivendi.

Netflix, один из ведущих мировых стриминговых сервисов, предлагает широкий спектр развлекательных телепередач и фильмов, производит оригинальные программы, завоевал ряд премий Оскар.

Французская Vivendi предоставляет развлекательный контент и услуги цифрового и плат-

ного телевидения, а также телекоммуникационные услуги. Universal Music Group – крупнейшее подразделение, в котором находятся десятки музыкальных брендовых марок.

Японская развлекательная компания Nintendo разрабатывает ПО для видеоигр.

DISH предоставляет услуги прямого спутникового телевидения, а также интерактивные телевизионные программы, аудиопрограммы, Интернет, стриминг и сопутствующие товары.

Fox Corp. производит и лицензирует программы, включая развлечения, новости, спорт. Компания распространяет свои программы через эфирное и кабельное телевидение, спутниковые службы прямого вещания и платформы стриминговых онлайн-видео. Fox также управляет производственными объектами, включая студии, звуковые сцены, монтажные площадки и театры.

Крупнейшими сделками 2019 года стали слияния AT&T и WarnerMedia (79,1 млрд долл.), Disney и 21st Century Fox (71,3 млрд долл.), Sky и Comcast к (39 млрд долл.) (“Global Entertainment & Media Outlook 2020 – 2024: US edition”, 2020).

По сравнению с другими странами, индустрия развлечений Казахстана находится на начальной стадии своего развития. Отсутствие общепринятых правил по организации коммерческих мероприятий, недостаток квалифицированных кадров, высокие затраты на оборудование и оформление локаций – все эти факторы оказывают давление на отечественную индустрию развлечений и препятствуют ее развитию. Развлекательный контент, выпускаемый отечественной индустрией развлечений, пока не в состоянии составить конкуренцию мировым игрокам. Однако в последнее время казахстанская индустрия развлечений переживает некоторые изменения в лучшую сторону, а некоторые казахстанские артисты становятся известными и за рубежом.

Так, вырос спрос на продукты отечественного кинематографа, что говорит о потенциале и возможностях для дальнейшего развития этой области индустрии развлечений Казахстана. Ряд успешных кинолент казахстанского кино выходят в кинопрокат не только в Казахстане, но и за рубежом и добиваются побед международных конкурса.

В качестве примера успешного казахстанского кинопроекта можно предложить комедийный фильм продюсера Нурлана Коянбаева «Бизнес по-казахски в Корее», кассовые сборы которого

в преддверье 2020 года набрали рекордные для Казахстана 1,107 млрд тенге (“Forbes Kazakhstan представляет: 25 звезд шоу-бизнеса и спорта – 2020”, 2020).

Другая работа в области киноискусства, которая позволяет судить о стремительном развитии киноиндустрии Казахстана, – это исторический фильм продюсера и режиссера Акана Сатаева «Томирис», который был в списке номинантов на премию «Золотой глобус». И хотя кассовые сборы этого фильма не смогли покрыть расходы на изначальный бюджет в сумме 2,5 млрд тенге, месячные сборы в 480 млн тенге с точки зрения казахстанского кинопроката кажутся оправданными (“Forbes Kazakhstan представляет: 25 звезд шоу-бизнеса и спорта – 2020”, 2020).

Важное значение для казахстанского кинематографа имеет показ совместной работы отечественного режиссера Ерлана Нурмухамбетова и японского режиссера Риса Такеба «Конокрады. Дороги времени» на 24-м Международном кинофестивале в городе Пусан, Южная Корея (“Forbes Kazakhstan представляет: 25 звезд шоу-бизнеса и спорта – 2020”, 2020).

Поскольку данный фильм был первой казахстанской работой, которая была удостоена чести открывать кинофестиваль в Южной Корее, по данному примеру можно судить о возросшем интересе к казахстанскому кино со стороны мировой киноиндустрии.

Сфера музыкальной индустрии Казахстана стала той областью, которая представляет наибольший интерес с точки зрения новых открытий, внедрения инновационных технологий и распространения своего влияния на мировой рынок.

К таким явлениям мы можем отнести группу «Ninety one». Данный проект был организован казахстанской звукозаписывающей компанией и агентством по поиску талантов JUZ ENTERTAINMENT, продюсером которой является Ерболат Беделхан. Приблизительный доход данной компании в 2019 году составил 367 млн тенге.

«Ninety one» – музыкальный коллектив, основанный в 2015 году. Группа специализируется в новом для Казахстана и всего мира музыкальном направлении – Q-pop или Qazaq-pop (“JUZ Entertainment”, 2020). К достижениям группы можно отнести профессиональный подход к контенту, использование современных технологий, которые популяризовали их в Казахстане и продвинули на мировой рынок. Эта первая современная казахстанская молодежная группа,

которая провела ряд концертов за рубежом на казахском языке. Основная деятельность этой музыкальной группы связана с организацией живых концертов с участием публики и с выставлением развлекательного контента в Интернет. Причем любую форму их деятельности можно считать инновационной для Казахстана. Развлекательная программа «Ninety one» не ограничивается концертным выступлением, но и предлагает дополнительные коммерческие услуги «Fan-meeting» и «fan-sign», что является разновидностью коммуникаций артистов с их поклонниками. Хотя оба мероприятия подобны, между этими ивентами существует разница. «Fan-meeting» – это мини-концерт, на которых количество посетителей ограничено и которые фокусируются на взаимодействии артистов и публики в форме различных игр и возможности задавать вопросы. «Fan-sign» – это мероприятие для более узкого круга людей, которое предполагает непосредственное взаимодействие кумиров и их самых преданных поклонников, а также получить возможность получить автограф и вручить подарки. Эти технологии новы для Казахстана, но широко применяются в азиатских странах, где поп-культура хорошо развита. Внедрение инновационных технологий, применяемых в развлекательной индустрии таких стран, как Корея, Китай и Япония, несомненно будет способствовать развитию дальнейшей сервитизации казахстанской экономики.

Другую сторону музыкальной деятельности группы «Ninety one» составляет контент, реализуемый на таких популярных Интернет-платформах, как YouTube, Instagram, Tik-tok. Контент, предоставляемый официальным аккаунтом компании JUZ ENTERTAINMENT на видеохостинге YouTube, не ограничивается лишь музыкальными клипами. На канале предоставлено большое разнообразие различного рода аудио- и видео-контента, в формате «Ninety one Space», «Lyric video», «Making film», «Audio Visual», «Audio decoding», видеоролики с различных мероприятий, записи проведенных онлайн-трансляций, реклама, промо и тизеры к новым музыкальным клипам («JUZ Entertainment», 2020). У каждого видеоматериала есть своя функция. Формат «Ninety one Space» представляет собой серию видеоблогов, которые раскрывают эпизоды из жизни участников группы Ninety one, в то время как «Making film» – это популярный формат в поп-индустрии, показывающий закадровые съемки официальных музыкальных клипов. Практика показала, что действия артистов

индустрии развлечений вне сцены вызывают интерес у аудитории так же, как и официально выпускаемый контент. Показ текста песни под ее музыку в видеоформате «Lyric video» – еще одна услуга для поклонников контента музыкальной группы. Видеоформат «Audio Visual» направлен на эстетические предпочтения аудитории. Промо и тизеры – это короткие отрывки из музыкальных клипов, которые публикуются заранее, чтобы вызвать интерес публики к последующему выпускаемому контенту. Функции приложения для размещения фотографий и коротких видео Instagram в полной мере используются для продвижения проектов компании JUZ ENTERTAINMENT. Instagram используется для размещения актуальной информации о группе, о билетах к будущим выступлениям, рекламы, фотосессии участников, напоминания о важных событий в жизни группы, а также отрывки с репетиций танцевальных движений. Кроме этого, периодически устраиваются интернет-трансляции участников группы, когда подписчики этого приложения могут задавать вопросы. В отличие от видеохостинга YouTube, платформа которого в основном служит для всеобщего представления о самом музыкальном творчестве группы, приложение Instagram используется для информирования аудитории об актуальных событиях. В этом проявляется грамотное распределение контента в зависимости от функций самих программ. Осведомленность и практическое использование продюсерским центром такого разнообразного количества технологий говорит о его высоком профессиональном подходе и умелом применении инновационных средств мировой развлекательной индустрии. Примечательно, что в условиях кризисной пандемии Covid-19 компания JUZ ENTERTAINMENT проводит онлайн-концерты на платной основе, что говорит о достаточно устойчивой позиции, занимаемой этой компанией на казахстанском рынке, и надежности, которую она внушает своим потребителям. Успешность творческих проектов компании JUZ ENTERTAINMENT обусловлена обращением к современным технологиям индустрии развлечений.

Димаш Кудайберген – другой яркий представитель отечественной индустрии развлечений, творчество которого в наибольшей мере позволяет нам говорить о его значительном влиянии на мировой рынок. Мировая востребованность Димаша Кудайбергена, мерилом которой является осуществление масштабных сольных концертов в Китае, России, США, на сегодняшний

день остается непревзойденным успехом казахстанской музыкальной индустрией развлечений. Предположительные сборы, осуществленные в результате проведения сольного концерта в Нью-Йорке, по некоторым оценкам составляют около 320 млн тенге (Barclays Center, 2019).

В отличие от проекта «Ninety one», Димаш Кудайберген гораздо традиционен в выборе технологий представления своего творчества широкой аудитории. Если группа «Ninety one» использует разнообразные форматы видео в интернет-пространстве для своего продвижения, то видеоматериалы выступлений Димаша Кудайбергена, которые также публикуются на видеохостинге YouTube, представляют собой видеозаписи, которые были сделаны во время его публичных концертных выступлений. То есть, несмотря на наличие ряда музыкальных видеоклипов, основной контент видеоматериалов Димаша Кудайбергена состоит из его концертных выступлений. Более того, если сравнить частоту публикаций качественного контента в интернет-пространстве группы «Ninety one» и певца Димаша Кудайбергена, очевидно, что Димаш гораздо реже обновляет видеоконтент. В этом случае возникает нужным говорить о рисках, которые могут возникнуть на основе невнимательного отношения к выпускаемому контенту. Эти риски связаны с однообразием формата публикуемых видеоматериалов, их редким обновлением и игнорированием разнообразных современных технологий. Тем не менее, творчество Димаша Кудайбергена остается востребованным благодаря стабильной поддержке его фан-клуба в различных странах.

Творчество Димаша Кудайбергена – это один из примеров большой лояльности к артисту аудиторией, когда вне зависимости от характера выпускаемого контента, последователи артиста всегда выражают ему свою поддержку. И здесь вмешиваются не только такие объективные факторы, как профессионализм и популярность артиста, но и его личные качества. Сочувствие и безоговорочная поддержка публики – это конечная цель, к которой стремятся многие артисты посредством вызова интереса к своей персоне. Если в случае группы «Ninety one» это достигается путем тщательной и продолжительной работы целой команды продюсерского центра, то в случае Димаша Кудайбергена эти функции осуществляются сторонниками его фан-клуба. Одной из причин успеха является использование сложного комплекса современных технологий индустрии развлечений. Его участие в китайском музыкальном телевизионном кон-

курсе «I am a singer» стало отправной точкой резкого подъема карьеры певца. В китайской индустрии развлечений проведение подобных мега проектов поддерживается инвестициями, поскольку телевизионный формат подобных конкурсов привлекает большую аудиторию. Профессиональная организация конкурса «I am a singer» сделала возможным не только показать талант, но и вызвать интерес к личности Димаша Кудайбергена. Из провинциального никому неизвестного певца Димаш в течение двух-трех месяцев стал известным на весь мир и приобрел значительную международную фан-базу. Резко выросший спрос на творчество Димаша Кудайбергена позволяет говорить об эффекте «подрывной технологии» на отечественном и мировом рынках индустрии развлечений. Подрывная технология, по теории Clayton Christensen, – это технология, которая меняет соотношение ценностей на рынке (Christensen, 1997).

Для изучения феномена популярности Димаша Кудайбергена было проведено полевое, количественное исследование среди студенческой молодежи г. Алматы. Цель исследования – изучение феномена популярности Димаша. Моментом проведения опроса стал канун 12 тура китайского конкурса «I am a singer». Количество респондентов составило 96 студентов, из них 45% – юноши и 55% – девушки.

На вопрос «Что больше всего Вы цените в Димаше?» 26% респондентов указали на природный талант, 18% отметили патриотизм Димаша и 16% оценили его трудолюбие. В то же время 11% респондентов считали, что Димаш умеет подать себя, 8% респондентов считали, что Димаш обладает личным обаянием, а 6% и 5% респондентов оценили уровень владения родным языком и скромность, соответственно.

Результаты вопроса по шкале Лайкерта представлены на рисунке 1. Студентам было предложено выразить согласие/несогласие со следующим утверждением: «Димаш – лучший певец Казахстана».

25% респондентов абсолютно согласны и 42% респондентов согласны с данным утверждением. В то же время 10% респондентов не согласны с данным утверждением, 23% затруднились дать ответ.

Большинство респондентов на вопрос в форме семантического дифференциала, с помощью которого мы попытались узнать мнение респондентов по поводу качества Димаша, ответили, что Димаш профессионален, талантлив и трудолюбив. Результаты ответов представлены в таблице 4.

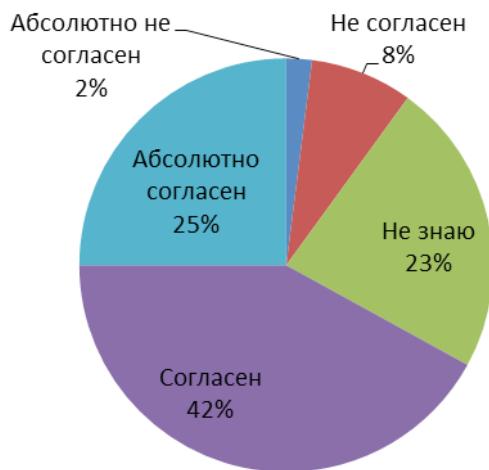

Рисунок 1 – Результаты вопроса по шкале Лайкерта «Димаш – лучший певец Казахстана». Примечание: составлено автором

Таблица 4 – Вопрос в форме семантического дифференциала

Димаш						Димаш
Профессионален	84	7	3	1	1	Не профессионален
Талантлив	92	3		1		Бесталанен
Трудолюбив	84	7	3		2	Везунчик

84 опрошенных студента считали, что Димаш однозначно является профессиональным певцом и только 5 были не/не совсем согласны с данным утверждением. 92 респондента указали на то, что Димаш талантлив, и 84 респондента однозначно посчитали его трудолюбивым и только 2 респондента склонились к мнению, что Димашу повезло.

На вопрос, насколько важно для Казахстана творчество Димаша, 95% респондентов в той или иной мере отметили, что крайне важно и очень важно.

Результаты ответов на вопрос «Готовы ли Вы приобрести билет на концерт Димаша?» согласно шкале намерений показали, что 65 % респондентов были готовы пойти на сольный концерт Димаша. Результаты опроса, проводившегося во время конкурса, показали высокий уровень осведомленности о Димаше на тот момент, а главными факторами популярности Димаша стали средства коммуникаций – Интернет, реклама, социальные сети. Считаем, что результаты этого опроса наглядно показали эффективность современных технологий для продвижения и рекламы артиста, которые, в конечном итоге, являются важным

условием для развития онлайн-развлечений. В случае отсутствия Интернета и, как следствие, социальных сетей, Димаш вряд ли мог стать популярным и востребованным артистом. Более того, масштабы популярности стали расти в геометрической прогрессии, что дало возможность организовать его масштабные сольные концерты в Лондоне, Нью-Йорке, Москве, Нур-Султане, в ряде городов Китая и Японии. Однозначно, правильное использование современных инновационных технологий оказывает влияние как на дальнейшее развитие отечественной индустрии развлечений, так и на рост сервисной экономики.

Заключение

Современный мир представляет собой глобализованную интегрированную единую сеть различных мировых рынков. Благодаря глобализации произошел значительный рост бизнес-услуг в форме глобального аутсорсинга услуг. Сфера услуг динамично развивается и инициирует высокую занятость населения и новые виды деловой активности. Сервисная экономика является новой экономической моделью.

Кризис COVID-19 выявил пределы традиционной модели экономического роста (Leach, MacGregor, Scoones & Wilkinson, 2020) и вызвал необходимость инвестирования в новую экономическую модель в форме экономики услуг (сервисной экономики) (Plotnikov & Volkova, 2014), способную переиграть патовую ситуацию, сложившуюся в результате повсеместного локдауна.

Сервисные инновационные технологии стали ключевыми драйверами рыночной конкуренции. Продуктивность сектора услуг повышается благодаря разнообразию инновационных услуг, подкрепленных цифровыми возможностями. По мнению Sang-Chul Yoon (2018) и Wirtz, Ehret (2009), инновации в сфере услуг являются движущей силой экономического роста, а бизнес-услуги являются основным двигателем экономики услуг.

Развитые и развивающиеся страны имеют разные условия для формирования экономики услуг. Об этом свидетельствует удельный вес сектора услуг в ВВП в разрезе стран.

Доля сектора услуг в структуре ВВП Казахстана в 2019 году составила 55.5%, но мы ожидаем повышение этого показателя за 2020 год, поскольку пандемия во всем мире вызвала увеличение спроса на онлайн-услуги. Таким образом, инвестиции в инновации сферы услуг должны стать главным фактором дальнейшего развития сервисной экономики в Казахстане.

Индустрия развлечений включает в себя необычайно широкий перечень фирм-производителей сервисных услуг. К ним можно отнести телекоммуникационные услуги, телевидение, музыку, видеоигры, живые концерты и т.д. Несмотря на наличие множество игроков, в индустрии развлечений доминируют крупные компании. Во время пандемии COVID-19 развлекательные компании, предлагающие стриминговые развлечения, получили дополнительный импульс. В то же время от пандемии пострадали те компании, которые предоставляли онлайн-услуги, такие как тематические парки, живые концерты.

Развлекательный контент, выпускаемый отечественной индустрией развлечений, пока не в состоянии составить полноценную конкуренцию мировым игрокам. В последнее время казахстанская индустрия развлечений стала переживать подъем, а некоторые казахстанские артисты становятся известными и за рубежом. Вырос спрос на продукты отечественного кинематографа, что говорит о потенциале и возможностях для дальнейшего развития этой области индустрии развлечений Казахстана. Ряд успешных кинолент казахстанского кино выходят в кинопрокат не только в Казахстане, но и за рубежом и добиваются побед международных конкурсах.

Сфера музыкальной индустрии Казахстана стала той областью, которая представляет наибольший интерес с точки зрения новых открытых, внедрения инновационных технологий и распространения своего влияния на мировой рынок. Инновационными технологиями воспользовались казахстанские артисты (группа «Ninety one», Димаш), и это позволило стать им мировыми звездами и продвинуть казахстанский шоу-бизнес на мировые рынки, а резко выросший спрос на творчество Димаша Кудайбергена позволяет говорить об эффекте «подрывной технологии» на отечественном и мировом рынке индустрии развлечений.

Для изучения феномена популярности Димаша Кудайбергена было проведено полевое, количественное исследование среди студенческой молодежи г. Алматы. Результаты опроса наглядно показали эффективность современных технологий для продвижения и рекламы артиста. В случае отсутствия Интернета и, как следствие, социальных сетей, Димаш однозначно не стал бы популярным и востребованным артистом. Использование современных инновационных технологий оказывает влияние как на дальнейшее развитие отечественной индустрии развлечений, так и на рост сервисной экономики.

Казахстанская индустрия развлечений имеет благоприятные тенденции к изменению ситуации и способна повлиять на рост национальной сервисной экономики в дальнейшем.

Литература

- Кристенсен, К. Диллемма новатора. – 1-е изд. – Бостон, Массачусетс, США: Издательство Гарвардской школы бизнеса, 1997.
- Галлодж, Ф., Вебер, К., Старе, М. и Рубалькаба, Л. Будущее экономики услуг в Европе: анализ предвидения. Технологическое прогнозирование и социальные изменения, 94, 80-96. DOI: 10.1016 / j.techfore.2014.06.009
- Георгиева, К. «Мы должны предпринять правильные действия прямо сейчас!» – вступительное слово к пресс-конференции ежегодного собрания. Получено с <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/10/14/sp101420-we-must-take-the-right-actions-now>.

- Грёнроос, К. Новая конкуренция в сфере обслуживания: пять правил обслуживания // Международный журнал операций и управления производством, 8 (3), 1988. 9-19. DOI: 10.1108 / eb054821
JUZ Entertainment. Получено с <https://juzent.com/#/>.
- Лич, М., МакГрегор, Х., Скунс, И., и Уилкинсон, А. Постпандемические преобразования: как и почему COVID-19 требует от нас переосмысливания процесса развития. Мировое развитие, 105233. doi: 10.1016 / j.worlddev.2020.105233
- Майлз, И. Инновации в сфере услуг в двадцать первом веке. Форсайт-Россия, 5 (2), 4-15. DOI: 10.17323 / 1995-459x.2011.2.4.15
- Морикава, М. Инновации в сфере услуг и роль патентов и коммерческих секретов: данные японских фирм // Журнал японской и международной экономики, 51, 43-51. DOI: 10.1016 / j.jjje.2018.10.003
- Мукерджи, Г. Экономика глобализации: Справочник. – 1-е изд. – Лондон: bookboon.com.
- Плотников В., Волкова А. Экономика услуг и особенности ее развития в России // Экономика процедур и финансы, 16, 18-23. DOI: 10.1016 / s2212-5671 (14) 00769-2
- Нобл, Дж., и Баллок, Н. IPO Alibaba достигло рекордных 25 миллиардов долларов. Получено 18 ноября 2020 г. с <https://www.ft.com/content/0f97cc70-4208-11e4-a7b3-00144feabdc0>.
- Рейфф, Н. 10 крупнейших развлекательных компаний. Получено 23 октября 2020 г. с сайта <https://www.investopedia.com/articles/investing/020316/worlds-top-10-entertainment-companies-cmcbs-cbs.asp>.
- Рейносо, Дж. Новая экономика услуг: вызовы и последствия для политики для Европы // Журнал управления услугами, 20 (3), 2009, 375-377.
- Санг-Чул Юн, Сервитизация с повышением квалификации в цифровой экономике // Journal of Korea Trade, Vol. 22 Выпуск: 1, сс.17-35.
- Сарокин, Д. Анализ индустрии развлечений. Получено с сайта <https://smallbusiness.chron.com/analysis-entertainment-industry-78237.html>.
- Сервисный маркетинг Получено с <http://www1.udel.edu/alex/chapt24.html>.
- Вирц, Дж., И Эрет, М. Творческая реструктуризация – как бизнес-услуги стимулируют экономическую эволюцию. // European Business Review, 21 (4), 380-394. 2009. DOI: 10.1108 / 09555340910970463
- Вирц, Дж., Тузович, С., и Эрет, М. Глобальные бизнес-услуги // Журнал управления услугами, 26 (4), 565-587. 2015. DOI: 10.1108 / jsm-01-2015-0024
- Показатели мирового развития | Всемирный банк. Получено с <http://wdi.worldbank.org/table/4.2>.
- Barclays Center. Димаш Кудайберген | Barclays Center. Источник по состоянию на 18 ноября 2020 г. с <https://www.barclayscenter.com/events/detail/dimash-qudaibergen-2019>.
- Процветание в условиях пандемии: 100 крупнейших компаний. Получено 18 ноября 2020 г. с <https://www.ft.com/content/844ed28c-8074-4856-bde0-20f3bf4cd8f0>.
- Global Entertainment & Media Outlook 2020-2024: издание для США. Источник по состоянию на 18 ноября 2020 г. с <https://www.pwc.com/us/en/industries/tmt/library/global-entertainment-media-outlook.html>.
- Forbes Kazakhstan представляет: 25 звезд шоу-бизнеса и спорта – 2020. Получено [Forbes Kazakhstan представляет: 25 звезд шоу-бизнеса и спорта – 2020] с сайта https://forbes.kz//leader/25_zvezd_shou-biznesa_i_sporta_-_2019_1584030866/

References

- Christensen, C. (1997). *The innovator's dilemma* (1st ed.). Boston, Massachusetts, USA: Harvard Business School Press.
- Gallouj, F., Weber, K., Stare, M., & Rubalcaba, L. (2015). The futures of the service economy in Europe: A foresight analysis. *Technological Forecasting and Social Change*, 94, 80-96. doi: 10.1016/j.techfore.2014.06.009
- Georgieva, K. (2020). "We Must Take the Right Actions Now!"—Opening Remarks for Annual Meetings Press Conference. Retrieved 27 October 2020, from <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/10/14/sp101420-we-must-take-the-right-actions-now>
- Grönroos, C. (1988). New Competition in the Service Economy: The Five Rules of Service. *International Journal of Operations & Production Management*, 8(3), 9-19. doi: 10.1108/eb054821
- JUZ Entertainment. (2020). Retrieved 26 October 2020, from <https://juzent.com/#/>
- Leach, M., MacGregor, H., Scoones, I., & Wilkinson, A. (2020). Post-pandemic transformations: How and why COVID-19 requires us to rethink development. *World Development*, 105233. doi: 10.1016 / j.worlddev.2020.105233
- Miles, I. (2011). Service Innovation in the Twenty First Century. *Foresight-Russia*, 5(2), 4-15. doi: 10.17323/1995-459x.2011.2.4.15
- Morikawa, M. (2019). Innovation in the service sector and the role of patents and trade secrets: Evidence from Japanese firms. *Journal of the Japanese and International Economies*, 51, 43-51. doi:10.1016/j.jjje.2018.10.003
- Mukerjee, G. (2017). *Economics of globalization: A Handbook* (1st ed.). London: bookboon.com.
- Plotnikov, V., & Volkova, A. (2014). Service Economy and the Specifics of its Development in Russia. *Procedia Economics and Finance*, 16, 18-23. doi: 10.1016/s2212-5671(14)00769-2
- Noble, J., & Bullock, N. (2020). Alibaba IPO hits record \$25bn. Retrieved 18 November 2020, from <https://www.ft.com/content/0f97cc70-4208-11e4-a7b3-00144feabdc0>
- Reiff, N. (2020). 10 Biggest Entertainment Companies. Retrieved 23 October 2020, from <https://www.investopedia.com/articles/investing/020316/worlds-top-10-entertainment-companies-cmcbs-cbs.asp>
- Reynoso, J. (2009). The New Service Economy: Challenges and Policy Implications for Europe. *Journal Of Service Management*, 20(3), 375-377.

- Sang-Chul Yoon, (2018) “Servitization with skill premium in the digital economy”, Journal of Korea Trade, Vol. 22 Issue: 1, pp.17-35.
- Sarokin, D. (2020). Analysis of the Entertainment Industry. Retrieved 26 October 2020, from <https://smallbusiness.chron.com/analysis-entertainment-industry-78237.html>
- Service marketing (2018). Retrieved from <http://www1.udel.edu/alex/chapt24.html>
- Wirtz, J., & Ehret, M. (2009). Creative restriction – how business services drive economic evolution. European Business Review, 21(4), 380-394. doi: 10.1108/09555340910970463
- Wirtz, J., Tuzovic, S., & Ehret, M. (2015). Global business services. Journal of Service Management, 26(4), 565-587. doi: 10.1108/josm-01-2015-0024
- World Development Indicators | The World Bank. (2020). Retrieved 22 October 2020, from <http://wdi.worldbank.org/table/4.2>
- Barclays Center (2019). Dimash Qudaibergen | Barclays Center. Retrieved 18 November 2020, from <https://www.barclayscenter.com/events/detail/dimash-qudaibergen-2019>
- Prospering in the pandemic: the top 100 companies. (2020). Retrieved 18 November 2020, from <https://www.ft.com/content/844ed28c-8074-4856-bde0-20f3bf4cd8f0>
- Global Entertainment & Media Outlook 2020 – 2024: US edition. (2020). Retrieved 18 November 2020, from <https://www.pwc.com/us/en/industries/tmt/library/global-entertainment-media-outlook.html>
- Forbes Kazakhstan predstavlyayet: 25 zvezd shou-biznesa i sporta – 2020. (2020). Retrieved 18 November 2020, [Forbes Kazakhstan presents: 25 stars of show business and sports – 2020] from https://forbes.kz//leader/25_zvezd_shou-biznesa_i_sporta_-_2019_1584030866/ [In Russian]

А.Т. Еримпашева¹ , Л.А. Медуханова¹ , Р.Е. Таракбаева²

¹Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

²Университет Туран, Казахстан, г. Алматы

*e-mail: aida.zakirova@kaznu.kz

ИННОВАЦИОННЫЕ РЕШЕНИЯ В БОРЬБЕ С ПОСЛЕДСТВИЯМИ ПАНДЕМИИ COVID-19

Цель данной статьи – рассмотреть роль инновационных технологий, которые были использованы во время пандемии COVID-19 в сфере высшего образования и здравоохранения. В ходе исследования было обнаружено, что цифровые стратегии с использованием инновационных технологий помогают студентам адаптироваться к последствиям пандемии. Это исследование освещает различные инновационные технологии, которые помогают системам здравоохранения и образования приспособиться в условиях борьбы с COVID-19. В статье рассматривается технологический сдвиг в мировой экономике, произошедший во время пандемии, а также его влияние на современное общество. Помимо инновационных технологий, в данной статье также проанализированы изменения, произошедшие в системе образования Казахстана во время пандемии.

С учетом использования ключевых слов в базах данных SCOPUS, Springer, Science Direct и Google Scholar был составлен литературный обзор статей, связанных с тематикой по COVID-19, цифровым технологиям в образовании, смешанному обучению. Также приняты во внимание актуальные материалы сайтов и блогов. Определен список важных технологий, которые широко были использованы во время пандемии в Казахстане.

Использованы качественные (59 респондентов) и количественные (98 респондентов) методы исследования. Результаты исследования показали, что к концу семестра 2019–2020 студенты были осведомлены о смешанном обучении и его значении.

Научная новизна заключается в описании опыта, полученного вузами Казахстана во время карантина. Мы считаем, что в будущем следует широко использовать смешанное обучение. Нововведения в учебном процессе охватывают две области. Первая связана с используемым программным обеспечением для создания виртуального университета, облегчающего общение студентов и преподавателей. Вторая область соотносится с контентом обучения, без которого любые инновации терпят неудачу.

Ключевые слова: искусственный интеллект (ИИ), цифровые технологии, COVID-19, смешанное обучение.

A.T. Yerimpasheva^{1*}, L.A. Medukhanova¹, R.Ye. Tarakbayeva²

¹Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty

²Turan University, Kazakhstan, Almaty

*e-mail: aida.zakirova@kaznu.kz

Innovative solutions in the fight against the consequences of the COVID-19 pandemic

The article aims to examine the role of innovative technologies used in the COVID-19 pandemic in higher education and health. The study has found that digital strategies using innovative technologies help students adapt to the pandemic's effects. This study highlights various innovative technologies that help health and education systems adapt to the implications of the COVID-19. The article discusses the technological changes in the world economy during the pandemic and its impact on modern society. In addition to the innovative technologies, this article examines the changes that have taken place in Kazakhstan's education system during the pandemic.

The literature review covers topics related to COVID-19 and digital education found in SCOPUS, Springer, Science Direct, and Google Scholar, using appropriate keywords. Relevant materials of sites and blogs are also taken into account. The list of essential technologies widely used during the pandemic in Kazakhstan has been identified.

We used qualitative (59 respondents) and quantitative (98 respondents) research methods. The study results show that at the end of the 2019–2020 semester, students were informed on blended learning and its meaning.

The scientific novelty describes the experience of Kazakhstani universities during the quarantine. We believe that blended learning should be widely used in the future. Innovations in the educational process cover two areas – the first concerns the software used to create a virtual university that facilitates communication between students and faculty. The second direction is related to the content of studying, without which innovations would fail.

Key words: Artificial Intelligence (AI), digital technologies, COVID-19, blended learning.

А.Т. Еримпашева^{1*}, А.А. Медуханова¹, Р.Е. Таракбаева²

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

²«Тұран» университеті, Қазақстан, Алматы қ., е-mail: raushan_29@mail.ru

*e-mail: aida.zakirova@kaznu.kz

COVID-19 пандемиясының зардаптарымен күрестегі инновациялық шешімдер

Осы мақаланың мақсаты – COVID-19 пандемиясы кезінде қолданылған инновациялық технологиялардың жоғары білім беру мен деңсаулық сақтау саласындағы рөлін зерттеу болып табылады. Зерттеу барысында инновациялық технологияларды қолданатын цифрлық стратегиялар студенттерге пандемия әсеріне бейімделуге көмектесетін анықталды. Бұл зерттеу деңсаулық сақтау мен білім беру жүйелерін COVID-19-ға қарсы қареске бейімдеуге көмектесетін әр түрлі инновациялық технологияларды бөліп көрсетеді. Мақалада пандемия кезінде болған әлемдік экономикадағы технологиялық өзгеріс, сондай-ақ оның қазіргі қоғамға әсері қарастырылған. Инновациялық технологиялардан басқа, бұл мақалада пандемия кезінде Қазақстанның білім беру жүйесінде болған өзгерістер қарастырылады.

Әдеби шолу COVID-19, білім берудегі цифрлық білім, SCOPUS, Springer, Science Direct және Google Scholar-да тиісті кілт сөздерді қолданып, аралас оқытуға қатысты тақырыптарды қамтиды. Сондай-ақ сайттар мен блогтардың өзекті материалдары ескерілген. Қазақстанда пандемия кезінде кеңінен қолданылған манызды технологиялардың тізімі анықталды.

Біз зерттеудің сапалы (59 респондент) және сандық (98 респондент) әдістерін қолдандық. Зерттеу нәтижелері көрсеткендегі, 2019-2020 жылғы семестрдің соңында студенттер аралас оқыту және оның мағынасы туралы білді.

Карантин кезінде Қазақстанның жоғары оқу орындарының жинаған тәжірибесін сипаттау мақаланың ғылыми жаңалығы. Арасы оқытууды болашақта кеңінен қолдану керек деп санаймыз. Оқу үрдісіндегі инновациялар екі бағытты қамтиды. Бірінші, студенттер мен оқытушылар арасындағы байланысты жеңілдететін виртуалды университет құру үшін қолданылатын бағдарламалық жасақтамаға қатысты. Екінші бағыт оқыту мазмұнына қатысты, онсыз ешқандай жаңалық болмайды.

Түйін сөздер: жасанды интеллект (AI), сандық технологиялар, COVID-19, аралас оқыту.

Введение

Во все времена инновации играли ключевую роль в развитии общества. Система образования и инновационное развитие взаимозависимы. Внедрение незначительных инноваций в образовательный процесс преобразует его и, в свою очередь, способствует появлению новых инноваций. Такую же параллель можно провести между экономическим и инновационным развитием. Инновации способствуют росту экономики и накоплению капитала, который потом направляется на прорывные проекты. Многие экономисты рассматривали проблему инновационного развития как одну из важных. Так, австрийский экономист Й. Шумпетер (1934) в книге «Теория экономического развития» любые изменения в технологиях, управлении, а также в методах использования ресурсов считал за ин-

новации. Немецкий ученый Г. Менш обнаружил корреляцию между темпами экономического роста и циклами инноваций (Mensch, 1983).

Разворот к стратегии повышения конкурентоспособности и устойчивости за счет использования нового типа ресурсов, а именно результатов интеллектуальной деятельности, произошел на фоне продолжающегося дефицита материальных ресурсов, экстенсивного производства и дальнейшего экономического кризиса. Неслучайно в последние десятилетия сервисные компании вышли в число мировых лидеров, а объем продаж научноемкой продукции на мировом рынке превысил триллионы долларов. Важно отметить, что в высокоразвитых странах наука, образование и оборонная промышленность являются стратегической частью государственного бюджета.

Инновации – это саморегулируемый процесс, движущей силой которого является же-

ление получить сверхприбыль. И единственное ограничение здесь – это степень риска. Процесс внедрения инноваций происходит более интенсивно только тогда, когда первая причина сильнее второй. Вот почему в США, Германии, Франции, Японии и других развитых странах инновационная деятельность поощряется за счет льготного финансирования, венчурного капитала, политик налогообложения и амортизации и т. д.

Повышение уровня конкурентоспособности компаний невозможно без осознания и понимания последствий четвертой промышленной революции Индустрия 4.0 и процессов цифровизации, которые способствуют созданию абсолютно новых рычагов конкурентного преимущества и, более того, «технологический прогресс заставляет людей переосмыслить настоящую и будущую деятельность» (Brauweiler et al., 2020).

Для развивающихся стран одна из ключевых проблем – организация взаимодействия науки и производства. Международный опыт инновационной деятельности свидетельствует о разнообразии форм и методов, используемых в сфере НИОКР. Особенность настоящего момента в том, что карантинные меры не позволяют вести бизнес по старинке. Даже абсолютные скептики стремятся к цифровизации, перестраивая процессы, продукты и коммуникации. Инновационные решения помогают адаптироваться к новым реалиям. Еримпашева А. и Балгабаева З. заявляют, что сегодняшняя «реальность трансформируется под влиянием глобальных мегатенденций», таких как урбанизация, цифровые технологии и поведение потребителей (Yerimpasheva & Balgabayeva, 2020). В то же время после объявления пандемии многие системы не справились с ситуацией. Обстоятельства заставили все страны срочно адаптироваться к новым реалиям.

Пандемия COVID-19 «серьезно сказалась на образовательном процессе» (Upadhyaya, Jain, Iyengar, Patralekh & Abhishek Vaish, 2020). Произошел «внезапный переход образовательной, экономической, деловой, медицинской и многих других сфер деятельности в онлайн-домен» (Haghani et al., 2020). Новая «парадигма антивирусной защиты» потребовала «передовых технологий и инструментов для ускорения темпов цифровой трансформации» (Megahed & Ghoneim, 2020). Эта цифровая трансформация описывается как «процесс, направленный на улучшение объекта, вызывая значительные изменения в его свойствах за счет сочетания информационных,

вычислительных, коммуникационных и коммуникационных технологий» (Vial, 2019).

Материалы и методы

Нами был проведен подробный обзор литературы по COVID-19 и цифровым технологиям с использованием соответствующих ключевых слов в базах, данных SCOPUS, Springer, Science Direct и Google Scholar. Чтобы получить полное представление о текущем положении, были прияты во внимание некоторые популярные сайты и блоги. Были проведены качественные и количественные методы исследования среди студентов двух вузов, которые столкнулись с последствиями карантина во время учебного процесса. Весенний семестр состоял из следующих этапов: пять недель оффлайн и десять недель онлайн-обучения, экзамены, итоговая аттестация и защита выпускных работ. Онлайн-опрос был организован с помощью Google Form. Анкеты включали вопросы открытого и закрытого типа. Пятьдесят девять студентов предоставили ответы на вопросы открытого типа, которые затем были проанализированы. Данный опрос был проведен с целью сбора качественной информации. С помощью предварительного исследования были получены ответы по таким темам, как: (i) Удовлетворенность онлайн-семестром; (ii) Используемое программное обеспечение (технология); (iii) Качество предоставляемого Интернета; и (iv) Академическая честность. Поднятые вопросы помогли понять, что студенты о дистанционном формате обучения и сформировать анкету для следующего количественного опроса. Количество респондентов, принявших участие в количественном исследовании, составило 100 студентов, в том числе 46 выпускников. Результаты второго опроса показали, что учащиеся значительно повысили свои навыки в использовании новых для них правил и технологий, а также осознали важность смешанного обучения в учебном процессе.

Литературный обзор

Пандемия COVID-19 поставила перед человечеством значительные задачи. В XX веке толчком для научно-технического прогресса была Вторая мировая война, сейчас коронавирус дает толчок развитию (Kurenev, 2020). Согласно Poch и др. (2020), «цифровая революция, которая произошла в последние годы, может быть ускорена вследствие COVID-19» (Poch et al., 2020).

Пандемия коронавируса изменила все сферы жизни людей, которым пришлось перестраивать привычные процессы, находить новые нестандартные решения и учиться существовать в новых реалиях и соответствующим образом соединять разные типы технологий. Компании, университеты, правительства стали чаще использовать цифровые технологии, чтобы справиться с последствиями пандемии. Это и мобильные технологии, Интернет вещей, телекоммуникационные сети (5G), аналитика больших данных, искусственный интеллект (AI), технология блокчейн. Большинство авторов склонны полагать, что цифровые технологии, встроенные в стратегические решения, способствуют повышению конкурентоспособности и преодолению последствий пандемии (Papadopoulos, Baltas & Balta, 2020; Nadikattu, 2020; Chettri, Debnath & Devi, 2020; Agosto & Giudici, 2020; Nadikattu, 2020). А технологические достижения в области AI даже могут быть использованы для преодоления негативных сценариев COVID-19» (Mohanty, Narun AI Rashid, Mridul, Mohanty & Swayamsiddha, 2020).

Singh и др. (2020) описали инновационную технологию на сегодняшний день Интернет вещей (IoT), используемый для мониторинга пациентов с высоким риском последствий в случае заболевания коронавирусной инфекцией. Четвертая промышленная революция началась с применения передовых производственных и цифровых информационных технологий (Javaid et al., 2020). Индустрия 4.0 как интеллектуальная система включает гибкую производственную линию, искусственный интеллект (AI), Интернет вещей (IoT) и другие цифровые технологии. Согласно Iivari, Sharma & Ventä-Olkonen (2020), пандемия COVID-19 вынудила и образовательную сферу «внезапно» задействовать новые ИКТ.

Vaishya, Javaid, Khan и Haleem (2020) доказали, что вовлечение AI в важные этапы сложного лечения снижает его сложность и затрачиваемое время. Многие авторы согласны с тем, что AI используется для снижения нагрузки на медицинских работников (Allam et al., 2020; Pirouz et al., 2020; Vigil Martín, 2020; Mulenga & Marbán, 2020; Ting et al., 2020).

Madurai Elavarasan & Pugazhendhi (2020) концептуализировали аспекты использования технологий, которые способны помочь в ситуации эпидемии. Кроме того, они заявляют, что «правительство обязано внедрять технологические решения», потому что технология является «ору-

жием в этой войне против неожиданностей», а «технологии и управление являются ключевыми факторами» в борьбе с последствиями пандемии (Madurai Elavarasan & Pugazhendhi, 2020).

Цифровые системы в здравоохранении отлично «подходят для поиска новых решений» в случае «чрезвычайной ситуации в области общественного здравоохранения» (Karoor et al., 2020). Новые технологии и телемедицина пришли на помощь врачам и используются уже на продвинутой стадии. Реакция на COVID-19 в Восточной Азии продемонстрировала широкое использование в медицине и смежных отраслях новейших технологий (big data, AI, дроны, 5G, робототехника, автоматизированные транспортные средства, block chain и т. д.) (Shaw, Kim & Hua, 2020). С другой стороны, во многих странах была инициирована новая культура работы: дистанционная работа, онлайн-встречи и занятия, онлайн-образование для школьников. Таким образом, происходит изменение образа жизни, который «может иметь относительно более длительные социально-психологические и поведенческие последствия» (Shaw, Kim & Hua, 2020). Пандемия кажется «конструктивным разрушителем, дающим возможность реструктурировать существующую традиционную систему образования» (Rajhans, Memon, Patil & Goyal, 2020). Хотя использование «таких технологий, как искусственный интеллект и блокчейн, может быть финансово затруднительным для небольших организаций» (Kumar, Raut, Narwane & Narkhede, 2020).

Beaunoyer, Dupré & Guittot исследовали, как пандемия может «усилить цифровое неравенство и как цифровое неравенство усиливает уязвимость к COVID-19» (Beaunoyer et al., 2020). Поскольку современные дети «не в равной степени подготовлены к своим технологиям», школы и образование «должны претерпеть обширную цифровую трансформацию, чтобы соответствовать потребностям молодого поколения и их цифровому будущему» (Iivari, Sharma & Ventä-Olkonen, 2020). Смешанное обучение в контексте пандемии COVID-19 «внезапно стало первостепенным для образования» и на международном уровне «наблюдается движение к смешанному обучению в крупных высших учебных заведениях» (Jowsey, Foster, Cooper-Ioelu & Jacobs, 2020). Farahani, Laer, Farahani, Schwender & Laven (2020) считают, что «смешанный подход к обучению с электронным обучением может улучшить... консультации и коммуникативные навыки учащихся».

Анализ/Результаты

Цифровые технологии в 21 веке развиваются быстрыми темпами, создавая поистине новый мир. Современный мир настолько нов, насколько и непредсказуем, и ситуация с пандемией COVID-19 – лучшее тому подтверждение. Еще семь месяцев назад некоторые вещи, которые казались не столь важными, теперь играют чрезвычайно важную роль.

С пятой недели весеннего семестра 2019-2020 академического учебного года студенты КазНУ имени аль-Фараби стали обучаться дистанционно из дома. Синхронное обучение проводилось с помощью таких программ, как Zoom, Google Meet, YouTube Life Stream и Microsoft Teams. Асинхронное обучение осуществлялось через университетскую платформу Univer, Moodle СДО. WhatsApp, электронная почта и мобильный телефон использовались для коммуникаций в экстренных случаях при отключении интернета, электричества и проблем с техникой. Формат сдачи экзаменов зависел от программы обучения и факультета. Выпускные экзамены были организованы через Zoom, Microsoft Teams, систему Univer (университетская платформа) и программу Oqylyq.kz. 63% респондентов ответили, что они не столкнулись ни с какими проблемами при сдаче экзаменов. 37% респондентов отметили, что имели проблемы при сдаче экзаменов, такие как нестабильное интернет соединение, отсутствие интернета, проблемы с программным обеспечением. При этом 91% респондентов ответили, что довольны результатами обучения, 57% ответили, что готовы продолжить обуче-

ние в таком же формате, 20% предпочитают традиционный онлайн-формат и 23% затрудняются с ответом. Интересно отметить, что 85% респондентов заявили, что готовы перейти на смешанное обучение, из них 62% отметили главную причину такого решения – свободное время, которое может появиться у них.

По результаты исследования, предоставленного Jowsey et al. (2020), предполагается, что «смешанное обучение может положительно влиять на достижения учащихся, особенно, когда оно используется для эффективного управления и поддержки дистанционного образования». Эти ученые выделили условия для успешного смешанного обучения:

- активное участие в продвижении смешанного обучения;
- проявление уважения и терпения по отношению к студентам;
- техническая поддержка обучения (Интернет, оборудование, программное обеспечение);
- поддержка со стороны семьи;
- коммуникации, обеспеченные со стороны преподавателя.

Мы решили воспользоваться результатами этого исследования и использовать перечисленные условия успешного смешанного обучения как основные в анкете для студентов. В вопроснике мы добавили дополнительные критерии успешного смешанного обучения. Целью опроса было выяснить, какие условия важны для успешного обучения, отличаются ли они от перечисленных. Кроме того, мы хотели узнать, считают ли студенты смешанное обучение хорошей образовательной возможностью. Результаты опроса представлены на рисунке 1.

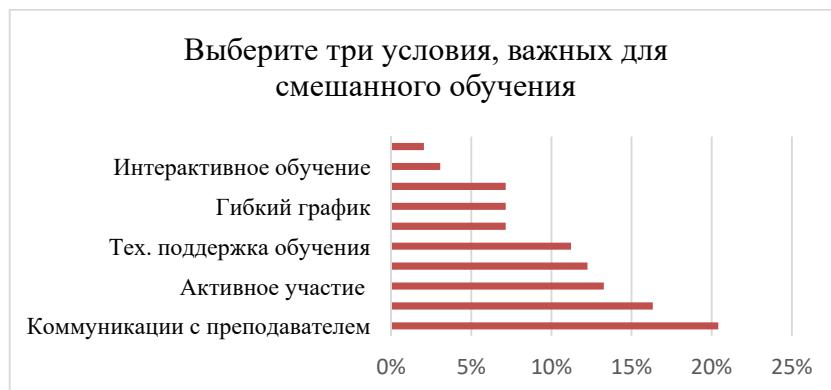

Рисунок 1 – Условия успешного смешанного обучения

Наибольшие предпочтения респондентов распределились таким образом: Коммуникации, обеспеченные со стороны преподавателя (20%), Проявление уважения и терпения по отношению к студентам (16%) и Активное участие в продви-

жении смешанного обучения (13%). Воспользовавшись законом Парето, мы определили список наиболее важных условий успешного смешанного обучения, которые представлены на рисунке 2.

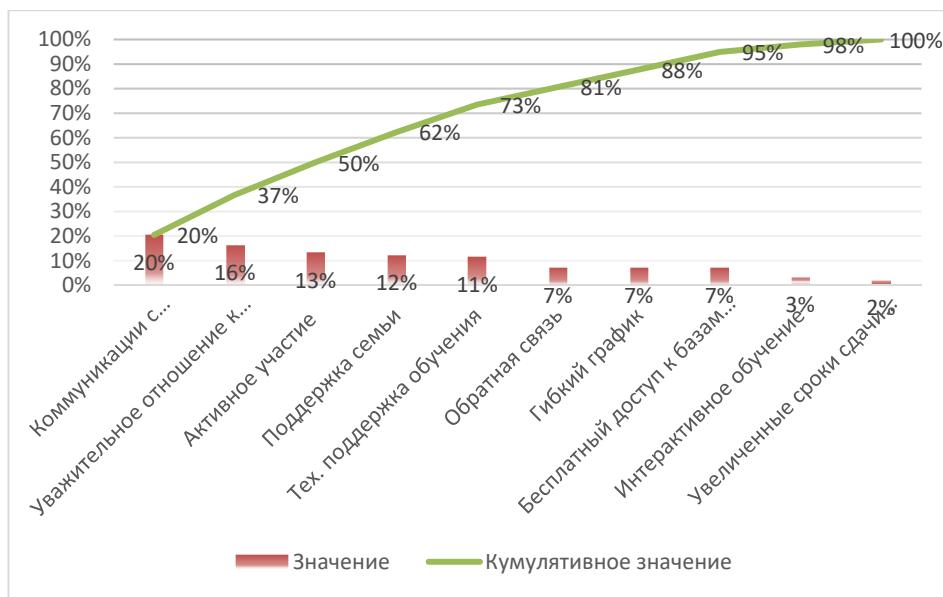

Рисунок 2 – Диаграмма Парето по результатам опроса 98 студентов КазНУ

Согласно Правилу 80/20, для успешного смешанного обучения необходимы следующие критерии:

- коммуникации, обеспеченные со стороны преподавателя;
- проявление уважения и терпения по отношению к студентам;
- активное участие в продвижении смешанного обучения;
- поддержка со стороны семьи;
- техническая поддержка обучения (Интернет, оборудование, программное обеспечение);
- обратная связь.

Как видно из диаграммы, предпочтения студентов КазНУ несколько отличаются от перечисленных в исследовании Jowsey et al. (2020).

Дискуссия

Пандемия коронавируса навсегда изменила мир. Эксперты отмечают, что меняются не только политика и государственное устройство стран, экономика, но и другие сферы жизни людей. Речь также идет о системе образования. Образование, как и другие отрасли, не было готово

к работе в условиях карантина и теперь должно в короткие сроки адаптироваться к новым реалиям и вызовам.

В то же время пандемия COVID-19 запустила масштабную цифровую трансформацию в обществе. Пандемия заставила людей совершить невероятный цифровой скачок, что отразилось на повседневной жизни. Традиционное оффлайн образование превратилось в дистанционное онлайн обучение. Пандемия коронавируса оказала неизгладимое влияние на образование во всем мире. Сегодня учебные заведения, студенты и преподаватели вынуждены в короткие сроки перейти на дистанционное обучение. В середине марта 2020 года Министерство и образования и науки совместно с IT-компаниями и учебными заведениями проделали колоссальную работу. Они инициировали создание проектного офиса, где члены команды изучили мировой опыт США, Монголии, России и других стран ближнего зарубежья. Для перехода на новый формат обучения были проведены онлайн-тренинги и вебинары. Около ста гражданских вузов были переведены на систему дистанционного обучения. Передовые университеты оказались наибо-

лее подготовленными, поскольку у них была вся необходимая инфраструктура.

Преимущества использования новых технологий в образовании очевидны. Казахстанские вузы всегда были заинтересованы в развитии дистанционного обучения, а некоторые курсы уже проводятся в онлайн-формате. Например, в КазНУ им. аль-Фараби курс «Информационно-коммуникационные технологии» уже несколько лет преподается дистанционно. Эксперты отмечают важность смешанного обучения, которое состоит из обучающих элементов, предоставляемых офлайн и онлайн. В новом 2020-2021 академическом учебном году этот вид обучения, очевидно, станет наиболее востребованным из-за его гибкости и актуальным в условиях меняющейся эпидемиологической ситуации.

Интересен опыт использования платформы Oqylyq.kz, который, на наш взгляд, включает значительный функционал, необходимый при организации дистанционного обучения.

Стартап «Oqylyq.kz» представляли три молодых казахстанских предпринимателя – Ерсултан Ерманов, Эдуард Заукарнаев и Ануар Кагаров. Oqylyq.kz представляет собой набор инструментов для проверки знаний с помощью прокторинга, который обеспечивает реализацию принципов академической честности. Контроль осуществляется с помощью микрофона, веб-камеры, записи экрана, машинного зрения и автоматизированного алгоритма, который способен распознавать подозрительные модели поведения обучающегося, о чем сразу становится известно проверяющему.

Другим преимуществом проекта Oqylyq.kz является то, что серверы расположены в Казахстане, что повышает степень защиты данных. Командой Oqylyq.kz было реализовано несколько проектов, в том числе выпускные экзамены в КазНУ им. аль-Фараби, вступительные экзамены в физико-математические школы Алматы и олимпиады по математике.

Пандемия не остановила работу даже творческих ВУЗов, в том числе и Казахской национальной консерватории имени Курмангазы. Администрация консерватории предложила свой алгоритм проведения занятий в условиях дистанционного обучения, а также все возможные формы проведения экзаменов, которые учитывали бы особую специфику работы творческих вузов, а именно индивидуальные занятия. При этом были задействованы такие программы, как Платонус, Zoom, Google meet, Whatsapp, электронная почта. Обязательным для обучающихся

стал регулярный отчет о своей проделанной работе, который должен был быть загружен на платформе Платонус в форме аудио- и видеоматериалов. Под особый контроль попали письменные материалы, которые проверялись на наличие заимствований. Итоговая аттестация в виде защиты дипломных проходила в зависимости от предпочтений выпускающих кафедр в режиме реального времени с помощью программ Zoom или Google meet. Экзамены проходили под наблюдением прокторов.

В целом, переход творческого вуза на обучение в новом формате прошел успешно. Стоит отметить, что это оказалось возможным благодаря организационной работе администрации. Однако, стало невозможным проведение ансамблевых занятий, таких как «камерный ансамбль» и «коркестр», специфика которых подразумевает одновременную игру нескольких музыкантов. Для таких дисциплин были предложены альтернативные формы аттестации, например, сдача видеозаписей отдельных партий инструментов, коллоквиумы и написание эссе.

Заключение

Пандемия COVID-19 «серьезно помешала обучению» всех учащихся (Upadhyaya et al., 2020). Произошел «внезапный переход образовательной, экономической, деловой, медицинской и многих других сфер деятельности в онлайн-домен» (Haghani et al., 2020).

Новая «парадигма антивирусной защиты» требует «передовых технологий» и «инструментов, ускоряющих темпы цифровой трансформации» (Megahed & Ghoneim, 2020), и цифровая революция ускорена вследствие COVID-19 (Poch et al., 2020).

Пандемия коронавируса изменила нашу жизнь, при которой мы должны научиться находить новые нестандартные решения и существовать в новых реалиях, связывая разные типы технологий. А компании, университеты, правительства и люди все чаще используют цифровые технологии, чтобы справиться с последствиями пандемии.

Многие авторы склонны полагать, что цифровые технологии, используемые в процессе принятия стратегических решений, могут помочь привести к повышению конкурентоспособности и преодолеть последствия пандемии (Rapadopoulos, Baltas & Balta, 2020; Nadikattu, 2020; Chettri, Debnath & Devi, 2020; Agosto & Giudici, 2020; Nadikattu, 2020).

Во время пандемии AI использовался для снижения нагрузки на медицинских работников (Allam et al., 2020; Pirouz et al., 2020; Vigil Martín, 2020; Mulenga & Marbán, 2020; Ting et al., 2020), а цифровые технологии являются одним из ключевых факторов, влияющих на последствия пандемии (Madurai Elavarasan & Pugazhendhi, 2020).

Новые технологии и телемедицина пришли на помощь врачам и используются на всех уровнях. Реакция на COVID-19 в Восточной Азии продемонстрировала широкое использование новых технологий в медицине, таких как Big data, AI, дроны, 5G, робототехника, автоматизированные транспортные средства, блокчейн (Shaw, Kim & Hua, 2020).

Во многих странах была инициирована «иная рабочая культура»: удаленная работа, онлайн-встречи и виртуальные классы, а онлайн-образование для школьников стало повседневным. Таким образом, происходит изменение образа жизни, «который может иметь более длительные социально-психологические и поведенческие последствия» (Shaw, Kim & Hua, 2020).

Пандемия оказалась «конструктивным разрушителем, дающим возможность реструктурировать существующую традиционную систему обучения на основе виртуальных классов» (Rajhans et al., 2020). В то же время пандемия может «усилить цифровое неравенство», а «цифровое неравенство повышает уязвимость к COVID-19» (Beaupoyer et al., 2020).

Смешанное обучение в контексте пандемии COVID-19 «внезапно стало первостепенным для образования» и по всему миру в крупных высших учебных заведениях «наблюдается движение к смешанному обучению» (Jowsey et al., 2020). Комбинированный подход к обучению (blended learning) «улучшает коммуникативные навыки учащихся» (Farahani et al., 2020). Пандемия 2020 года вызвала бурный интерес к технологиям дистанционного обучения, смешанного обучения и вооружила полезными знаниями широкие массы во всех странах, что позволит этим технологиям выйти на новый уровень и реализовать новые инновации.

Были проведены онлайн-опросы с использованием предварительного и итогового шаблона исследования, анкеты которых включали вопросы открытого и закрытого типов. Исследование показало, что студенты стали в большей степени осознавать важность смешанного обучения в учебном процессе и разбираться в новых для них программах и технологиях. Возврат к оффлайн обучению станет поворотным моментом в ис-

пользовании смешанного обучения и сделает образовательный процесс более гибким и адаптивным.

Результаты исследования выявили условия для успешного смешанного обучения. К ним, в первую очередь, относятся общение с преподавателем, оценка чувств учащихся, активное участие, поддержка семьи, техническая поддержка обучения и наличие обратной связи. Результаты нашего исследования почти совпали с результатами исследования, предоставленного Jowsey et al. (2020).

Такие платформы, как Zoom, Google Meet, Microsoft Teams, YouTube Streaming, стали широко востребованными и даже популярными среди студентов и преподавателей. Стартап Oqylyq.kz успешно реализован и полностью соответствует ожиданиям. Онлайн обучение способствовало стабильному посещению занятий студентами и их большей вовлеченности в силу удобства и использования девайсов вне зависимости от места пребывания.

В то же время тридцать семь процентов респондентов столкнулись с такими трудностями, как нестабильный Интернет, его отсутствие в отдаленных от центров регионах, а в некоторых случаях неумение пользоваться программным обеспечением, выбранным для экзамена. Однако, вне зависимости от формы обучения, наиболее успешными студентами становятся те, кто заинтересован в самом процессе обучения.

Последствия

Пандемия COVID-19 негативно повлияла на все системы, и ситуация требует особых мер, в первую очередь, связанных с цифровизацией всех сфер. По мнению экспертов, пандемия коронавируса обострила существующие проблемы в образовании. Однако те учреждения, которые уделяли достаточно внимания новым технологиям и инновациям до пандемии, пострадали в меньшей степени. Достаточный уровень цифровизации образовательного процесса вузов позволяет безболезненно преодолевать все последствия пандемии и оставаться на плаву.

Ограничения / Дальнейшие исследования

Считаем, что необходимы дальнейшие исследования в области цифровых инструментов, применяемых в смешанном обучении. Возврат к традиционному обучению, безусловно, должен осуществляться без потери того накопленного

опыта, который был приобретен в условиях пандемии. Мы предполагаем, что в новых реалиях учебный процесс должен все больше использо-

вать смешанное обучение, которое решает не только задачи образования, но и позволяет значительно снизить риски внешней среды.

Литература

- Агосто, А., Джудичи, П. Распространение COVID-19 и цифровые финансы. Цифровые финансы. 2020. DOI: 10.1007 / s42521-020-00021-3
- Аллам, З., Дей, Г., и Джонс, Д. Искусственный интеллект (ИИ) обеспечил раннее обнаружение коронавируса (COVID-19) в Китае и повлияет на будущую политику здравоохранения в городах на международном уровне. А.И., 1 (2), 156–165. 2020. DOI: 10.3390 / ai1020009
- Бонуайе, Э., Дюпере, С., и Гиттон, М. COVID-19 и цифровое неравенство: взаимные воздействия и стратегии смягчения. Компьютеры в поведении человека, 111, 106424. 2020. doi: 10.1016 / j.chb.2020.106424
- Браувейлер, Х., Курченков, В., Абильов, С., и Цирклер, Б. Цифровизация и промышленность 4.0: экономическое и социальное развитие (1-е изд.). Берлин: Springer Gabler, Висбаден, 2020.
- Четтири, С., Дебнат, Д., и Деви, П. Использование цифровых инструментов и технологий для борьбы с пандемией COVID-19. Электронный журнал ССРН. DOI: 10.2139 / ssrn.3626092
- Фарахани, И., Лайр, С., Фарахани, С., Швендер, Х., и Лавен, А. Смешанное обучение: улучшение навыков консультирования по поводу сахарного диабета у немецких студентов-фармацевтов. Течения в преподавании и обучении фармации, 12 (8), 963-974. 2020. DOI: 10.1016 / jcptl.2020.04.016
- Хагани М., Блимер М., Гёрланд Ф. и Ли Дж. Научная литература по коронавирусам, COVID-19 и связанным с ним аспектам исследований, связанных с безопасностью: научометрический анализ и обзор объема работ. Наука о безопасности, 129, 104806. DOI: 10.1016 / j.ssci.2020.104806
- Иивари, Н., Шарма, С., и Вента-Олкконен, Л. Цифровая трансформация повседневной жизни – Как пандемия COVID-19 изменила базовое образование молодого поколения и почему исследования в области управления информацией должны волновать? Международный журнал управления информацией, 102183. doi: 10.1016 / j.ijinfomgt.2020.102183
- Джавид, М., Халим, А., Вайшья, Р., Бахл, С., Суман, Р., и Вайш, А. Технологии Индустрии 4.0 и их применение в борьбе с пандемией COVID-19. Диабет и метаболический синдром: клинические исследования и обзоры, 14 (4), 419-422. DOI: 10.1016 / j.dsx.2020.04.032
- Джоуси, Т., Фостер, Г., Купер-Иоэлу, П., и Джейкобс, С. Смешанное обучение – дистанционное обучение медсестер до регистрации: обзорный обзор. Практика медсестер, 44, 102775. doi: 10.1016 / j.npr.2020.102775
- Капур, А., Гуха, С., Канти Даc, М., Госвами, К., и Ядav, Р. Цифровое здравоохранение: единственное решение для улучшения здравоохранения во время пандемии COVID-19? Индийский журнал сердца, 72 (2), 61-64. DOI: 10.1016 / j.ihj.2020.04.001
- Кумар, М., Раут, Д., Нарване, Д., и Нархеде, Д. Применение Индустрии 4.0 для решения операционных проблем COVID-19. Диабет и метаболический синдром: клинические исследования и обзоры, 14 (5), 1283-1289. DOI: 10.1016 / j.dsx.2020.07.010
- Куренев, Г. Как пандемия повлияла на цифровые технологии? Получено с <http://kabar.kg/news/kak-pandemiiia-povliiala-na-tcifrovye-tehnologii>
- Мадурай Элаварасан, Р., и Пугаженди, Р. Реструктурированное общество и окружающая среда: обзор потенциальных технологических стратегий борьбы с пандемией COVID-19. Наука об окружающей среде в целом, 725, 138858. doi: 10.1016 / j.scitotenv.2020.138858
- Мегахед, Н., и Гонейм, Э. Среда, созданная антивирусами: уроки, извлеченные из пандемии Covid-19. Устойчивые города и общество, 61, 102350. doi: 10.1016 / j.scs.2020.102350
- Менш, Г. Тупик в технологиях (3-е изд.). Кембридж, Массачусетс: Баллинджер.
- Моханти, С., Харун А.И., Рашид, М., Мридул, М., Моханти, С., и Свямсидха, С. Применение искусственного интеллекта в перепрофилировании лекарств от COVID-19. Диабет и метаболический синдром: клинические исследования и обзоры, 14 (5), 1027-1031. DOI: 10.1016 / j.dsx.2020.06.068
- Мулента, Э., и Марбан, Дж. COVID-19 – это портал для цифрового обучения в математическом образовании? Современные образовательные технологии, 12 (2), эп. 269. DOI: 10.30935 / cedtech / 7949
- Надикатту, Р. Информационные технологии: перезагрузка мировой активности во время COVID-19. Электронный журнал ССРН. 2020. DOI: 10.2139 / ssrn.3622733
- Пападопулос Т., Балтас К. и Балта М. Использование цифровых технологий малыми и средними предприятиями во время COVID-19: значение для теории и практики. Международный журнал управления информацией, 102192. doi: 10.1016 / j.ijinfomgt.2020.102192
- Пируз, Б., Шаффи Хагшенас, С., Шаффи Хагшенас, С., и Пиро, П. Исследование серьезной проблемы в процессе устойчивого развития: анализ подтвержденных случаев COVID-19 (новый тип коронавируса) с помощью бинарной классификации с использованием искусственного интеллекта и регрессионного анализа. Устойчивость, 12 (6), 2427. doi: 10.3390 / su12062427
- Поч М., Гарридо-Басерба М., Короминас Л., Перелло-Морагес А., Монклус Х. и Сермерон-Ромеро М. и др. Когда четвертая водная и цифровая революция столкнулась с COVID-19. Наука об окружающей среде в целом, 744, 140980. doi: 10.1016 / j.scitotenv.2020.140980
- Раджханс, В., Мемон, У., Патил, В., и Гоял, А. Влияние COVID-19 на академическую деятельность и дальнейшее развитие индийской оптометрии. Журнал оптометрии. DOI: 10.1016 / j.optom.2020.06.002
- Шумпетер, Дж. Теория экономического развития (3-е изд.). Гарвардские экономические исследования.

Шоу, Р., Ким, Ю., и Хуа, Дж. Управление, технологии и поведение граждан в условиях пандемии: уроки COVID-19 в Восточной Азии. *Progress in Disaster Science*, 6, 100090. doi: 10.1016 / j.pdisas.2020.100090

Сингх Р., Джавид М., Халим А. и Суман Р. Приложения Интернета вещей (IoT) для борьбы с пандемией COVID-19. Диабет и метаболический синдром: клинические исследования и обзоры, 14 (4), 521-524. DOI: 10.1016 / j.dsx.2020.04.041

Тинг, Д., Карин, Л., Дау, В., и Вонг, Т. Цифровые технологии и COVID-19. *Nature Medicine*, 26 (4), 459-461. DOI: 10.1038 / s41591-020-0824-5

Упадхьяя, Г., Джайн, В., Айенгар, К., Патралех, М., и Абхишек Вайш. Влияние COVID-19 на последипломную ортопедическую подготовку в Дели, NCR. *Журнал клинической ортопедии и травм*. DOI: 10.1016 / j.jcot.2020.07.018

Вайшья, Р., Джавид, М., Хан, И., и Халим, А. Приложения искусственного интеллекта (ИИ) при пандемии COVID-19. Диабет и метаболический синдром: клинические исследования и обзоры, 14 (4), 337-339. DOI: 10.1016 / j.dsx.2020.04.012

Флакон, Г. Понимание цифровой трансформации: обзор и план исследования. *Журнал стратегических информационных систем*, 28 (2), 118-144. DOI: 10.1016 / j.jsis.2019.01.003

Виджил Мартин, Э. Цифровые технологии в пандемии Covid-19. *Клиническая иммунология и иммунотерапия*, 6 (1), 1-3. DOI: 10.24966 / ciit.8844/1000020

Еримпаева, А., и Балгабаева, З. Маркетинг на основе данных как часть бизнес-стратегии казахстанских франчайзинговых компаний. В цифровизации и индустрии 4.0: экономическое и социальное развитие (стр. 333-347). 2020. Берлин: Springer Gabler, Висбаден.

References

- Agosto, A., & Giudici, P. (2020). COVID-19 contagion and digital finance. *Digital Finance*. doi: 10.1007/s42521-020-00021-3
- Allam, Z., Dey, G., & Jones, D. (2020). Artificial Intelligence (AI) Provided Early Detection of the Coronavirus (COVID-19) in China and Will Influence Future Urban Health Policy Internationally. *AI*, 1(2), 156-165. doi: 10.3390/ai1020009
- Beaunoyer, E., Dupré, S., & Guitton, M. (2020). COVID-19 and digital inequalities: Reciprocal impacts and mitigation strategies. *Computers in Human Behavior*, 111, 106424. doi: 10.1016/j.chb.2020.106424
- Brauweiler, H., Kurchenkov, V., Abilov, S., & Zirkler, B. (2020). Digitalization and Industry 4.0: Economic and Societal Development (1st ed.). Berlin: Springer Gabler, Wiesbaden
- Chettri, S., Debnath, D., & Devi, P. (2020). Leveraging Digital Tools and Technologies to Alleviate COVID-19 Pandemic. *SSRN Electronic Journal*. doi: 10.2139/ssrn.3626092
- Farahani, I., Laer, S., Farahani, S., Schwender, H., & Laven, A. (2020). Blended learning: Improving the diabetes mellitus counseling skills of German pharmacy students. *Currents in Pharmacy Teaching and Learning*, 12(8), 963-974. doi: 10.1016/j.cptl.2020.04.016
- Haghani, M., Bliemer, M., Goerlandt, F., & Li, J. (2020). The scientific literature on Coronaviruses, COVID-19 and its associated safety-related research dimensions: A scientometric analysis and scoping review. *Safety Science*, 129, 104806. doi: 10.1016/j.ssci.2020.104806
- Ivari, N., Sharma, S., & Ventä-Olkkinen, L. (2020). Digital transformation of everyday life – How COVID-19 pandemic transformed the basic education of the young generation and why information management research should care? *International Journal of Information Management*, 102183. doi: 10.1016/j.ijinfomgt.2020.102183
- Javid, M., Haleem, A., Vaishya, R., Bahl, S., Suman, R., & Vaish, A. (2020). Industry 4.0 technologies and their applications in fighting COVID-19 pandemic. *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews*, 14(4), 419-422. doi: 10.1016/j.dsx.2020.04.032
- Jowsey, T., Foster, G., Cooper-Ioelu, P., & Jacobs, S. (2020). Blended learning via distance in pre-registration nursing education: A scoping review. *Nurse Education in Practice*, 44, 102775. doi: 10.1016/j.nep.2020.102775
- Kapoor, A., Guha, S., Kanti Das, M., Goswami, K., & Yadav, R. (2020). Digital healthcare: The only solution for better health-care during COVID-19 pandemic? *Indian Heart Journal*, 72(2), 61-64. doi: 10.1016/j.ihj.2020.04.001
- Kumar, M., Raut, D., Narwane, D., & Narkhede, D. (2020). Applications of industry 4.0 to overcome the COVID-19 operational challenges. *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews*, 14(5), 1283-1289. doi: 10.1016/j.dsx.2020.07.010
- Kurenev, G. (2020). Kak pandemiya povliyala na cifrovye tekhnologii? Retrieved 27 July 2020. [How has the pandemic affected digital technology?] from [http://kabar.kg/news/kak-pandemiia-povliala-na-tcifrovye-tehnologii/\[In Russian\]](http://kabar.kg/news/kak-pandemiia-povliala-na-tcifrovye-tehnologii/[In Russian])
- Madurai Elavarasan, R., & Pugazhendhi, R. (2020). Restructured society and environment: A review on potential technological strategies to control the COVID-19 pandemic. *Science of the Total Environment*, 725, 138858. doi: 10.1016/j.scitotenv.2020.138858
- Megahed, N., & Ghoneim, E. (2020). Antivirus-built environment: Lessons learned from Covid-19 pandemic. *Sustainable Cities and Society*, 61, 102350. doi: 10.1016/j.scs.2020.102350
- Mensch, G. (1983). *Stalemate in technology* (3rd ed.). Cambridge, Mass: Ballinger.
- Mohanty, S., Harun AI Rashid, M., Mridul, M., Mohanty, C., & Swayamsiddha, S. (2020). Application of Artificial Intelligence in COVID-19 drug repurposing. *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews*, 14(5), 1027-1031. doi: 10.1016/j.dsx.2020.06.068
- Mulenga, E., & Marbán, J. (2020). Is COVID-19 the Gateway for Digital Learning in Mathematics Education? *Contemporary Educational Technology*, 12(2), ep269. doi: 10.30935/cedtech/7949
- Nadikattu, R. (2020). Information Technologies: Rebooting the World Activities during COVID-19. *SSRN Electronic Journal*. doi: 10.2139/ssrn.3622733
- Papadopoulos, T., Baltas, K., & Balta, M. (2020). The use of digital technologies by small and medium enterprises during COVID-19: Implications for theory and practice. *International Journal of Information Management*, 102192. doi: 10.1016/j.ijinfomgt.2020.102192
- Pirouz, B., Shaffiee Haghshenas, S., Shaffiee Haghshenas, S., & Piro, P. (2020). Investigating a Serious Challenge in the Sustainable Development Process: Analysis of Confirmed cases of COVID-19 (New Type of Coronavirus) Through a Binary Classification Using Artificial Intelligence and Regression Analysis. *Sustainability*, 12(6), 2427. doi: 10.3390/su12062427

- Poch, M., Garrido-Baserba, M., Corominas, L., Perelló-Moragues, A., Monclús, H., & Cermerón-Romero, M. et al. (2020). When the fourth water and digital revolution encountered COVID-19. *Science of the Total Environment*, 744, 140980. doi: 10.1016/j.scitotenv.2020.140980
- Rajhans, V., Memon, U., Patil, V., & Goyal, A. (2020). Impact of COVID-19 on academic activities and way forward in Indian Optometry. *Journal of Optometry*. doi: 10.1016/j.optom.2020.06.002
- Schumpeter, J. (1934). Theory of Economic Development (3rd ed.). Harvard Economic Studies.
- Shaw, R., Kim, Y., & Hua, J. (2020). Governance, technology and citizen behavior in pandemic: Lessons from COVID-19 in East Asia. *Progress in Disaster Science*, 6, 100090. doi: 10.1016/j.pdisas.2020.100090
- Singh, R., Javaid, M., Haleem, A., & Suman, R. (2020). Internet of things (IoT) applications to fight against COVID-19 pandemic. *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews*, 14(4), 521-524. doi: 10.1016/j.dsx.2020.04.041
- Ting, D., Carin, L., Dzau, V., & Wong, T. (2020). Digital technology and COVID-19. *Nature Medicine*, 26(4), 459-461. doi: 10.1038/s41591-020-0824-5
- Upadhyaya, G., Jain, V., Iyengar, K., Patralekh, M., & Abhishek Vaish. (2020). Impact of COVID-19 on post-graduate orthopaedic training in Delhi-NCR. *Journal of Clinical Orthopaedics and Trauma*. doi: 10.1016/j.jcot.2020.07.018
- Vaishya, R., Javaid, M., Khan, I., & Haleem, A. (2020). Artificial Intelligence (AI) applications for COVID-19 pandemic. *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews*, 14(4), 337-339. doi: 10.1016/j.dsx.2020.04.012
- Vial, G. (2019). Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *The Journal of Strategic Information Systems*, 28(2), 118-144. doi: 10.1016/j.jsis.2019.01.003
- Vigil Martín, E. (2020). Digital Technology in the Covid-19 Pandemic. *Clinical Immunology and Immunotherapy*, 6(1), 1-3. doi: 10.24966/ciit-8844/1000020
- Yerimpasheva, A., & Balgabayeva, Z. (2020). Data-driven marketing as a part of a business strategy of Kazakhstani franchise companies. In *Digitalization and Industry 4.0: Economic and Societal Development* (pp. 333-347). Berlin: Springer Gabler, Wiesbaden.

МАЗМҰНЫ – CONTENTS – СОДЕРЖАНИЕ

1-бөлім Халықаралық қатынастар мен жаһанданудың мәселелері	Section 1 Questions of international relations and globalization	Раздел 1 Вопросы международных отношений и глобализации
<i>Palkova A., Bukovskis K., Shamilov M.</i>		
Public diplomacy of Japan in Central Asia: the examples of Uzbekistan and Kazakhstan		4
<i>Yermekbayev A., Khairuldayeva A., Medetkhanov Zh.</i>		
Russia's geopolitics in the Black sea region		13
<i>Yang Yeon-Hee, Min Ho Kook</i>		
Neoliberalism and the problem of migrant workers		22
<i>Нышанбаев Н.К., Төлен Ж.М., Ағыбай Ж.Р.</i>		
Халықаралық қатынастар жүйесіндегі «Орталық Азия» аймағы: концептуалдық талдау		39
<i>Mukan S., Saudabekova E.</i>		
The concept of “Soft Power” in the USA foreign policy: transition from Barack Obama to Donald Trump		48
2-бөлім Әлемдік экономиканың өзекті мәселелері	Section 2 Contemporary issues in world economy	Раздел 2 Актуальные вопросы мировой экономики
<i>Браувайлер X.-K.</i>		
Формирование эффективной системы управления рисками в киберпространстве.....		56
<i>Мырзахметова А.М., Мухаметжан А.Е., Жакупова С.Т.</i>		
Қазіргі жағдайдағы Қазақстанның шағын және орта кәсіпкерлігінің даму ерекшеліктері және проблемалары		65
<i>Закирова А.А., Кокишиева М.Т., Маралбаева Ш.М.</i>		
Развитие казахстанской индустрии развлечений на фоне мировой сервитизации экономики		76
<i>Еримпашиева А.Т., Медуханова Л.А., Таракбаева Р.Е.</i>		
Инновационные решения в борьбе с последствиями пандемии COVID-19		89